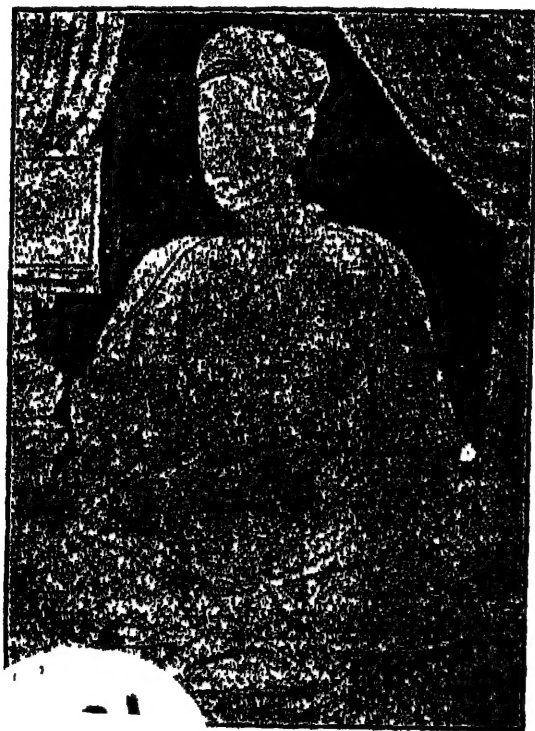

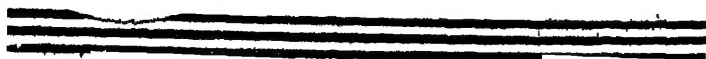
ఓమ్

శ్రీ హ య గ్రీ వా య న మ

శ్రీ త్యాగరాజ చరితామృతమ్

గ రా జ స్వా మి న :

శ్రీ త్యాగరాజ చరితామృతమ్

వ్యాకరణదార్య, వ్యాకరణ శిరోమణి,
సర్వతంత్ర విశాఖ, Ex ప్రెస్సిపాల్ (Tenali) Sanskrit College
బ్రహ్మశ్రీ కంభంపాటి రామమూర్తిశాస్త్రిభిః
పరిష్కృతమ్

ఈ కావ్యమును నర్సరావుపేట శ్రీ త్యాగరాజ శా
స్త్రికొత్తన పుష్పముగ వ్రాయించినవారు శ్రీ కవికొండ
పురుషోత్తమ యోగిగారు.

1949

సర్వస్థామ్య సంకలితము.

[పల్లె 47

రూపాయి పావనము

~~శ్రీ~~ ధర్మయస్థాయనమః

(శ్రీ) షర దే వ తా వ్ష క వ

~*~*~*~

౧

శ్లో॥ మహామాయానమమహాగళేషరశుఖాకరేభగవతీ
చక్రంశుబింబవదఖిలాయణాభశుకతుష్టిపమానవసనా
శ్లోకృతాసురగణాశ్చరదేవముఖతుష్టిపలాలనకరీ
కాష్ఠభవత్త్రిభువనాశ్చావనాసుఖముఖణ్ణంసదాదిశతుమే

౨

శ్లో॥ శ్లోరశుంభమదఖిన్ద్రపటుర్విశతడిన్ద్రహాసలలితా
భక్తాసురాత్మకరకక్షాతినర్హరణగాగ్నేవకాణ్ణానదృశీ
దక్షాయుధాదనుజదన్దేగిరీశభుజదన్దేనవేష్టితతను
శ్చష్టేశుభందిశతుకాక్షాగ్రధీస్సమదశుజ్జాలమందగమనా

౩

శ్లో॥ ఓక్తారూపసదనాశ్చానురాగిణకక్షాశహారకలితా
శ్చక్రకులీనదురహాశ్చారమానవభయఙ్గుర్వతీమదవతీ
తైజ్జర్యవత్పురుషపక్షాద్రినిర్దళనటక్షాయమానచరణా
ర్ముక్తారోణీజవనస్తాశవాచమకలక్షాసదాదిశతుమే.

శ్లో॥ వక్త్రేరుహేనయనశ్చక్రాకరీవపుషికక్షైలికాంతినిలయా
శ్రీక్షారిణీవరపృషాజ్జప్రియాదనుజకక్షాశశోభితవపుః
లక్ష్మణశసేవితమృగాక్షావతంసవిపులక్షాసనేష్ఠితిమతీ
వజ్రజవైరివదనాక్షాసదాదిశతుశంకామితార్థవరదా.

శ్లో॥ భృగ్వీశ్వరాదినుతశృద్ధారిచేవితభృగృత కాన్తికలితా
భృగ్వీతాత్మనభిభృజైరనభిభవాన్తిసుభృగ్వీచిమరా
గజ్జాధరామరతురజ్జాధిరాద్దిభగజ్జాచ్ఛక్తిర్నిలయా
సగ్గీతశాస్త్రపుష్కరీకరోతుముఖైశ్చమమాద్యవసతిమ్

శ్లో॥ గాఢేయపిఙ్గనదృశాజ్జమరజ్జమదశృద్ధారితాజ్జవిభవా
రజ్జత్తిరజ్జయుతగజ్జాభిశోభితసుమాజ్జల్యనూపనిలయా
తుజ్జాయితాత్మహిమశృద్ధామషజ్జసుమతశ్చాఘ
చారుగమనా
శంకర్నిధిర్మమరధాజ్జస్తనీదిశతుపిక్కాక్షిమధ్యరమణీ.

శ్లో॥ నారాయణీ భువనభారయితాఘజనవారాశిశోషణరవి
ర్వీరాధివీరశివదారాః కృపాహృదయసారాసుమేరు
నిలయా
ధీరాపరాసుమశరీరాశివాక్షపితహారాసురాశుభకరీ
సారస్వతం విపులమారాదుమాదిశతుగౌరీపురారి
దయితా.

శ్లో॥ ఉత్తారధగ్రహణదక్షావిపత్తుబలశితోఽక్షరాభగవతీ
సాక్షాత్ప్రపన్నపరిక్షిప్తాయాచరణదీక్షాసురారిదమనా
భిక్షాశివామనిజవక్షారధాంగసమవక్షోజకాంతికలితా
సాక్షేమదామయికటాక్షంకరోతుకరుణాక్షీ
ప్రభూతలలితా.

రచయిత : లంకా సీతారామశాస్త్రి

కవికొండల పునితోత్తమ దంపతులు

'మనుమడు' కాకా విష్ణు వెంకట సుబ్బాగారు.

శ్రీ త్యాగరాజ స్వామి ఆరాధకులు.

శ్రీ త్యాగరాజ చరిత్రామృతము యిక్కొక్కచోదనా ప్రోత్సాహములు,
దళయితకు సువర్ణ ఘంటాకంకణ ప్రదాతలు.

శ్రీ శివాయ గురవే నమః

ఉ పొ ద్ద త ము.

వ్యాకరణాచార్య, వ్యాకరణశిరోమణి, నర్వహించు వికారవ.

(బై) విన్సిపార్ వాక్యకళాశాల, తెనాలి.

[బ॥ శ్రీ కంఠంపాటి రామమూర్తి శాస్త్రిగారు.

శ్రీ త్యాగరాజ చరితామృత మను నీకావ్యమును రచించినది మా శిష్యుడు శేఖరభాసాప్రవీణ, చిరంజీవి, లంకా సీతా రామ శాస్త్రి. ఇతడు తెనాలి సామస్కృత కళాశాల యందు నావలన వ్యాకరణాలంకారాది శాస్త్రీయ గ్రంథములను కడు శ్రద్ధాభక్తులతో నధ్యయనము జేసి యున్నట్లులయిన బుద్ధిమంతులలో నొకడు. ఇది కావ్యమును భక్తి శ్రద్ధా వైపుణ్యములతో సామస్కృతిభాషయందు సులభమైనట్లు శాస్త్రమైన వృత్తిములతో రచించి, పరిశీలనార్థము నామొద్దిటవచ్చి యా మూలాగ్రము చదువగా వినియుంటిని. ఈ గ్రంథములోని కథాభాగములు శ్రవణపేయముగా సహృదయ హృదయము నాకర్షించుచున్నవి.

ఇంచల నాయకుడు శ్రీనారదమహర్షి శిష్యుడును, శ్రీ రామచంద్రానుగృహీతుడును, మహాభక్తాగ్రేసరుడును, మహా వైరాగ్యసంపన్నుడగు త్యాగరాజు. ఇతడే యీకృతిపతి. ఈ

చరితామృతము నొకపాఠిగ్రాలిన నెట్టి కఠినచిత్తుని హృదయము
మైనను గరుగకమానదు. ఈగ్రంథము కేవల పౌరాణికశైలిని
గాక సరసమైన కావ్యశైలిని నాతిసంక్షేపవిస్తృతిగలదియై విషయ
తిరోధానము నొనరింపక ద్రాక్షాశైలి నలరారుచున్నది.

దీనియందలి వర్ణనలు మహాకావ్యమందువలె నిర్దుష్టములు. ఈగ్రంథమును పనునప్పుడు శ్రీమద్భాగవతములోని

శ్లో॥ నివృత్తి తస్యై పగీయమానా
ద్భవౌషధా చోచ్చిత్రమనోభిరామాత్ ।
క ఉత్తమశ్లోకగుణానువాదాత్
పుమాన్విరజ్యేత వివా పశుఘ్నాత్ ॥

అనుశ్లోకము స్మృతికివచ్చుచుండునుగాన పండితపామరులకు వారివ రిచి త్తశుద్ధితారతమ్యము ననుసరించి మహోపకారకమని తలంచుట సత్యేతరముగాదు,

ఈవిద్యత్కవి యిందలిశ్లోకములకు నాంధ్రమున తాత్పర్యమునుగూడ రచించుటచే సామాన్యులకుగూడ తనగ్రంథమందలి చరితామృతమును గ్రోలుట కవకాశమిచ్చుట మహాదార్యమని తలచఁబడుచున్నది. ఈకావ్యమును పాఠశాలలయందు బాల్యగ్రంథముగా నిర్ణయించిన విద్యార్థులకు సులభముగా భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యము లలవడును. శ్రీత్యాగ

III

రాజ శత్రుతమ హ్నితోత్సవసందర్భమున సీగ్రంభమును రచించుటకు ప్రోత్సహించి మ ద్రి చుటక లగు ద్రవ్యగహాయము నొసరించిన శ్రీకవికొండల పురుషోత్తమయోగిగారి భగవద్భక్తి వర్ణనాతీతము, సరుపాధికము. ఇందలికృతినాయక శ్రీత్యాగవాహనుగ్రాహపడుగు శ్రీసీతారామచంద్రచూర్తి కృతికర్తయగు ఉభయభాషాప్రవీణ, చిరంజీవి శ్రీలంకా సీతారామశాస్త్రిని, కృతిప్రోత్సాహకులగు శ్రీకవికొండల పురుషోత్తమయోగిగారిని, రాజపోషకులను చిరాయురారోఽప్యైశ్వర్య శ్రేయస్సులచే ననుగ్రహింతుగాక.

మచిలేపత్తనము }
కొజ్జలిపేట. }
19—10 ...49 }

ఇ స్తు,

కలభంపాటి రామమూర్తిశాస్త్రి.

ఓం.

శ్రీ కవిరామకవిచంద్రము

అభిప్రాయము.

గాయకపార్వదామ,

పాదపల్లి రామకృష్ణయ్య వంతులు. బి. టి. యు.

శ్రీ “శ్యామరాజ చరితామృత” మను గ్రంథము 1947 సం. డిశంబరు నెలలో నరసరావుపేటలో శ్రీకవిగొండల పురుషోత్తమయోగిగారిచే జరుపబడిన శ్రీశ్యామరాజస్వామి శతవాత్సవోత్సవ సందర్భమున స్వామివారికి అంకితముకాబడినది. అప్పుడు సమావేశపబడిన సంగీత, సాహిత్య, సభలలో సంగీతసభకు నేను అధ్యక్షత వహించినందువల్ల గ్రంథకర్త ఉభయభాషాప్రణి, వేదాంతశిరోమణి, శ్రీ లంకానీతారామ శాస్త్రిగారున్నూ, ప్రోత్సాహకులు శ్రీకవిగొండల పురుషోత్తమయోగిగారున్నూ నాకు సువరిచిత్తులైరి.

ఇట్టి ఉద్గ్రంథమును అచ్చుపేసి భక్తజన తరణోపాయముగ లోకమునకు అందజేయుట కడుంగడు ప్రశంసనీయము. దేవభాషయగు గీర్వాణమునందు ప్రథమతః సులభమైలిని కావ్యరూపమున స్వామివారి వివ్రతచరిత్రను అనతరింపజేసి గాయక లోకముయొక్క నిరంతరకృతజ్ఞతకు పాత్రులైన శ్రీ శాస్త్రిగారు వీరు ధన్యతములు.

ఈగ్రంథముభారతభూమియందు సిరసాయిగ కీర్తిగాంచి ముముక్షువులకు ఐహికాముష్మిక సుఖప్రదము అగుగాకయని భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఇట్లు

బుధజనవిధేయుడు

పాదపల్లి రామకృష్ణయ్యవంతులు.

శ్రీ హయగ్రీవాక్షయః

అవతరణిక

‘షష్ఠాశ్రేయః కావ్యమ్’ అను నార్యోక్తి ననుసరించి నేనీ కావ్యమును సంస్కృతభాషలో రచించుటకుండ నిడు. నేను పాఠశాలలో, బండితుడుగఁ బ్రవేశించినది మొదలు నాతో ‘మైత్రినొందిన శ్రీ కవికొండల పురుషోత్తముపంతుల గారి ప్రోత్సాహము నాయీరచనకు ముఖ్యకారణము. శ్రీ పంతులుగారు శ్రీత్యాగరాజభక్తులు; నారాధకులును. వీరి గ్రామమున ననేకవత్సరములనుండి త్యాగరాజవాద్వికోత్సవములఁ జరుపుచు ‘శ్రీత్యాగరాజ శతవాద్వికోత్సవ’ సందర్భమున నాచే నీ కావ్యమును గీర్వాణభాషలో నొక నెలరోజుల వ్యవధిలో వ్రాయించిరి. నేనును పసితనపు బల్కులట్లవక తవ కలుగవ్రాసితిని; దానిని సాధ్యమైనంతవఱకు మధురువర్ణులగు శ్రీ కంభంపాటి శ్రీరామమూర్తి శాస్త్రిలవారు (వ్యాకణాచార్య) దిద్ది సరిచూచిరి; కాని యేమరుపాటున వారుదిద్దక వడిలిన నాతప్పలను, ముద్రణలోని ప్రమాదములను పాఠకులు శుభాదయమునఁ దెలిపిన సవరించుకొనగలనని మనవిఁజేయుచున్నాను.

ఇక నాయీగంధమునకు శ్రీమాన్ వి, శ్రీవరాహ న రసింహాచార్యులవారి త్యాగరాజ చరిత్రయు; తిరువయ్యూరులోజరిగిన శతవాద్వికోత్సవసంచికయు మాతృకలు;

VII

పీనినాధారముగఁ జేసికొని యీగ్రంథమును పంచసర్గాత్మకముగ ముగించితిని. కాని దీనిని వ్రాయించిన పంతులవారి కాధిదైవికములు సంభవించుట గొంతకాలము నిలుపుదల యయ్యెను. ఇంతలో శతవాహ్నికోత్సవ సందర్భమున గలిగిన సఖ్యకారణముగ శ్రీ చిల్లర సాంబయ్య పంతులు (రివెన్యూతహశీల్దార్) గారితో నీవిషయమునంటిని. వెంటనే వారు నా కీ తెలుపుజూపి సలహానిచ్చిరి. వారు చెప్పిన ప్రకారము నాకు ముఖ్య మిత్రులును, మచ్చేయోభిలాషులును, ధర్మ మూర్తులునగు శ్రీ కపలవాయి శ్రీ కాశీరామారావుగారు, దమ మిత్రులతోగలిసి యాలోచించి మఱి కొందరిసహాయముతో నా యీగ్రంథమును ముద్రింపించిరి. దయతో నా యీగ్రంథమును సరిజూచి యుపోద్ఘాతమును వ్రాసియిచ్చిన మద్దురువర్యులకు బ్రణమిల్లి, మాతృకా గ్రంథరచయితలకుఁ గృతజ్ఞుడనై ముద్రింపించిన ధర్మమూర్తుల వంశము లాచంద్ర తారకాభివృద్ధి నెనఁగఁగలంమలకు శ్రీ రామచంద్ర కరుణా కటాక్షమును గోరుచున్నాను.

నరసరావుపేట
మునిసిపల్ హైస్కూలు. }
25-10-49

ఇట్లు విజయదశమి;
లంకా సీతారామకావ్యము.
(వ్రథానంద్రోపాధ్యాయుడు)

శ్రీ త్యాగరాజ చరితామృత' కావ్యమధికృత్య మదియా

అభినందన నివేదికా పత్రికా

శ్లో॥ 'శ్రీ త్యాగ రాజ చరితా మృత' నామ్నా
గీర్వాణమాంధ్ర మధికృత్య చ వాణ్యా!
సంవిరాజిత మిదం హి సుకావ్యం
పండితా శృణుల పామర హృద్యమ్!

శ్లో॥ శ్రీ త్యాగరాజ చరితం బహుభి స్తత్
కీర్తితం కవివరైర్బహుధా హి
తే శ్లేషక మేవ చరితేషు యధార్థం
భావ్యమాన మితి సూక్తి రయోగ్యా॥

శ్లో॥ సీతారామ బుధాగ్రణేః కవివరః శ్రీ త్యాగరాజస్య య
చ్చార్చిత్రంకృతవాంతుకావ్యరచనాశైల్యామృదూక్త్యాహితత్
తస్య గ్రంథ విధాతు రస్యవిదుఃసా మధ్యేత్వ పుంసా మిహోఽ
ముత్రాఽఽభోగ ఫలాభి సంధి కలనాద్వైశిష్ట్య మాప్నోతువై॥

శ్లో॥ రామ ఏవ పురుషోత్తమ ఈశః
స్వాభిధాన గుణినం కవివర్యం!
కావ్యనాథ మపి తద్గుణ యోగైః
పాతు నిత్య మనయో ర్హృది కామ్యైః॥

మచిలీపత్రసమ్
స్వప్రీతీ చాద్రహాన విరోధి,
అశ్శయజ్ఞ ఐం గం పోమవాసరం
17—10—49

ఓం శత్రుక్
ఏవం దివ్యనామగాయనః
హ రి నా గ భూ ష ణం.

ఈ గ్రంథమునకు

మహారాజప్రోషకులు

- 1 శ్రీ కవికొండల పురుషోత్తము పంతులుగారు
(Retired High School Teacher)

రాజప్రోషకులు

- 1 శ్రీ సత్యనారాయణ ట్రాన్సుపోర్టు లిమిటెడ్ వారు
- 2 శ్రీ నాగసరపు సుబ్రహ్మణ్యశేషిగారు
- 3 శ్రీ లాడేపల్లి వేంకటనారాయణశేషిగారు
- 4 శ్రీ కపలవాయి కాశీరామారావుగారు
- 5 శ్రీ నాగసరపు కృష్ణమూర్తి,
శ్రీ పొట్టిమూర్తి జగన్నాథం అండ్ కంపెనీవారు
- 6 శ్రీ ఏ. శ్రీనివాసయ్యగారు
- 7 శ్రీ మండవ వేంకటరెడ్డిశేషిగారు
- 8 శ్రీ గొడవర్తి వేంకటసుబ్బారావుగారు
- 9 శ్రీ పొట్టిమూర్తి సుబ్బారావుగారు
- 10 శ్రీ రెడ్డి రామసుబ్బయ్యగార్ల సోదరులు

భగవంతుడు విరి కాశీశైవ్యశ్రవ్యముల నిచ్చి అన
వరతము రక్షించుచు వంశాభివృద్ధిజేయుగాక.

శ్రీహయవచనాయనమః

ప్రస్తావనా

శ్లో॥ శ్రీమద్వేదతరో ర్జయన్తి జగతా మానస్తహరప్రదా
శ్వాపస్త్రత్ర విరాజితేభువి యజ్ఞశ్వాదాఽతి పుణ్యాత్మికాః
తస్యాః ప్రాదురభూన్మహా గుణనిధిః కౌఞ్ఠస్య నామా ముని
స్తద్ధీరస్య సగోత్రతా మనుగతో లంకాన్వవాయశ్శుభః॥౧

శ్లో॥ తస్మిన్పుణ్యాలయే వంశే దేవీపూజా పరాయణః
అంబాకాత్రీ మహావిద్యా సువాసాత్మాభిదే పురే॥ ౨

శ్లో॥ తస్యపుణ్యవతః పుత్రాః పౌత్రాశ్చ పృథవస్సువి
తేషేకః పణ్డితశ్చాస్త్ర అంబాకాత్ర్య భవద్గురుః॥ ౩

శ్లో॥ శ్రీమన్ప్రమూర్తే ర్విడుష స్తస్యావ స్పృణ్పపుత్రైకాః
తేషాం తృతీయ పుత్రోఽసా వాసీ దన్మ త్పితామహః॥౪

శ్లో॥ శ్రీవేంకటస్యసింహాఖ్య నిర్ధాన్తి విద్వదగ్రణీ
తద్ధర్మపత్నీ శ్రీరామలక్ష్మిం బాన్తిగుణాలయః॥ ౫

శ్లో॥ తయో రుదీయు శుక్తే స్సన్మౌక్తికానీవ పణ్డితౌ
పుత్రౌ ద్వా వేకపుత్రౌ చ సౌశీల్య వినయాన్వితాః॥ ౬

శ్లో॥ జ్యేష్ఠ శ్శ్రీ శివరామాఖ్య పణ్డితశ్శాత్రు విత్స్వయమ్
ద్వితీయ స్సుమహావిద్యా న్యౌత్కుంజయ సమాహ్వయః॥౭

శ్లో॥ శ్రీ మానస్మ త్పితా పూజ్యః పిచ్చమాంబాన్వితోముదా
సుతత్రయం కుమార్యౌ ద్వేదాజీవన దుదారదీః॥ ౮

శ్లో॥ అగ్రజోఽహమపర్యేషు లక్ష్మీనారాయణోఽపరః।
తతో వేంకటరామాఽఽఽ శ్రుతి పాఠతోగుణీ॥ కా

శ్లో॥ ఆట్యామస్మ త్పితరన్తి కే వస
స్కాన్యాదికం సర్వ మగృహ్ణా మాదితః।
తతః పితా మయ్యసు రత్తమానసో
విద్యామిమాం పాఠయితా బభూవ సః॥ ౧౦

శ్లో॥ గృహస్థధర్మే వినివేశ్య మాం పితా
మో దేన తెన్నారిసర స్త్వనీనయత్।
తత్రస్థితః పణ్ణితవర్యశేఖర
స్నేహేన చాస్మ త్పితర మ్ముదా బ్రహ్మీత్॥ ౧౧

శ్లో॥ అత్రాస్తి గీర్వాణ కళాధికాలా
తత్రైవచాచార్య పదేస్థితోఽహమ్।
ప్రవేశయే మన్తన యస్త్వదీయ
మధ్యాపయే శిక్త్య సురూప మేనమ్॥ ౧౨

శ్లో॥ ఇత్యుదీర్య కృపయా పితర స్త
త్పణ్ణితోఽతి మృణువాక్కుపయామే।
జీవనో వకృతిదాం కుభవిద్యాం
నన్దదౌ భవకుభావహా మిమామ్॥ ౧౩

శ్లో॥ యోఽయన్లరు ర్మే ప్రథితశ్చ తాతా
సుబ్రాయశాస్త్ర్యైర్తమ శిష్యశిష్యః।
జయంతి వంశోత్తమ పణ్ణిత శ్రీ
భగీరథా చార్య ప్రథాన శిష్యశి॥ ౧౪

శ్లో॥ కంఠంపాటి కులాంబుదే రుదభవ ద్యో య జ్కులానాన్నిది
ర్యో య జ్కుర్తిత రామమూర్తి విబుధో న్నర్థా భిదానోమహా
అభాష్యం సమపాత ము త్కురుణయా పాతజ్వల వ్యాకృతౌ
శిష్యా న్య స్తమహా జ్ఞానాధికమతిం భక్త్యా సమామ్యన్యహమ్॥

శ్లో॥ తర్క వేదాంత సారజ్ఞ మపార కరుణా నిధిమ్।
కంఠంపాటి కులాంబుదం రామమూర్తి గురుం భజే॥౧౬

శ్లో॥న త్వైవ స్వలిఖ మ్మథే మమ పురా పుణ్యై ర్విధి ర్వావతీం
విద్యాన్త జ్ఞురుబోధనా దహమపి ప్రాప్తోఽస్మి సూక్ష్మమిమాం
త ద్విద్యావళతో ఽహ మత్ర నగరే విద్యాలయే సుప్రదా
నాస్త్వి ద్యావక శోభి తార్య పదవీ మాశ్రిత్య జాగ ర్మహమ్॥

శ్లో॥ అత్ర స్థితా చార్య వరేషు కల్పి
తృప్తృష్టదీ శృంగ్లవిదాం వరేణ్యః।
వేదాంత విత్త్యాగ గురో శ్చ శిష్య
స్తే నాత్మన స్సఖ్య మభూ తృప్తభూతమ్॥ ౧౭

శ్లో॥ సో య మాచార్య వర్య శ్చ ప్రతివత్సర మాశ్రమః।
గురో శ్చీత్యాగరాజస్య వార్షికోత్సవ కర్మ కృత్ ౧౮

శ్లో॥ ఏవ ఙ్కార్య స్తుత్సవాం న యాపయిత్వా బ్ధి వింశతిమ్।
కా జ్ఞో దాహ్వనవార్తా న్తాం దృష్ట్వా తుష్టి మవాప సః॥

గద్యః కిన్తద్: ఇతివత్సే- అద్యతనలోకేరాగ శాస్త్రే కృత
పరిశ్రమా; శ్రీ త్యాగరాజ పాదసేవాధురస్థరా
భక్తి మతీ బెంగుళూరు పురవాసినీ శ్రీమతీ నాగరత్న
మనామిన్నా కాచన ప్రభూతయ శస్సినితి భువిప్రధితా.

సాతు స్వాజిత విద్యోపాజిత ధనేన శ్రీ మత్స్యగరాజ
గురోరాజ్ఞాను సారేణ * వత్సరాణాం షష్ఠేర
నస్తరం తిరువాయూరునామకే పశ్చిమదేశ్వరక్షేత్రే
కావేరీతీరభూమా వాత్సుగురురూప శ్రీ త్యాగరాజ
విద్యవృక్షే సుచూఢి స్థలే నిత్యనైవేద్య దీపారాధనాది
పూజాజ్ఞానయన్తీ శ్రీద్యయనామ సువత్సర పువ్య
బహుళ పశ్చిమీప్రభృతి శ్రీస్వామినాం శతవర్ష
కోతనవ శ్చక్రీర్షన్తీ తద్భక్త బృహ్దాహ్వనార్థం వార్తా
పత్రికాయా ముత్సవోదంతం ప్రకటిచకార, ౨౦

శ్లో॥ సోఽయం నభా మే పరిశీల్యవారాం
స్వాస్తే ని వేశ్యాత్మ సతీ మవాదీత్.
సా ఛర్మవత్స పతిమేవ మాహ
దావా ఛర్మహ్మవ ఇతి ప్రమోదాత్॥ ౨౨

శ్లో॥ త ద్వాక్య మాకర్ణ్య న తుష్టి మాప్య
యత్నశ్చకారాత్మ బలానురూపమ్.
తథాపి నాసీద్బహు విఘ్నపూర్ణః
శ్రేయాంపి విఘ్నై ర్భూతా యుతాని॥ ౨౩

గద్యతత స్స చాచార్యవర్మసాత శాలాయా విగన్తుముద్దుక్తః
ప్రథమతః పరిమిత విరామ మాదాయ భో! శాస్త్రి!
ఇతి మా మాహూయ నమస్కృత్యేద మ బ్రవీత్॥ ౨౪

- శ్లో॥ ఆహం శ్రీ త్యాగరాజస్య శతవాన్నిక పఃశ్చతమ్,
ఉత్పవ మ్పృచికీర్వామి పక్షత్రయ మి హాఽపదీః॥ ౨౫
- శ్లో॥ ఇ త్యాభావ్య త దర్థ న్నైవ న్నూర్థయే త ద్గురోః కథామ్
శ్రుతేః పీయూష రూపాం తాం కృత్వా మమ కరేఽర్చయ॥
- శ్లో॥ తత స్త త్కుల గోత్రాదీ న్పుష్ట్యా కర్తం సముద్యతః
తస్మా దాదౌ యశో వృద్ధ్యేవంశం తం వివృణో మథ॥

కృతిదాపయితృ వంశవరనమ్.

- శ్లో॥ విదేహ భూవస్య మహా గురు ర్యో
విభావసో ర్య కృత్తి మగ్రహీ దైవః
ఆదైవత సిన్ధూయత కుక్షివేద
మద్యైష్ట యోఽసౌ భువి యాజ్ఞవల్క్యః ॥౨౬॥
- శ్లో॥ భారద్వాజ సగోత్రా స్తే కవికౌఠల వంశజాః
తేషా ఙ్క్షిచ్చి త్సండితాగ్ర్యో బ్రహ్మయా భిద దీక్షితః॥
- శ్లో॥ త స్యాన్యవాయేఽఘ్యదితా నరా యే
చానస్తమం మోక్ష మవాప్నుయన్తే
త ద్వాక్య మన్వర్థయతుం విరిణ్చ
స్సనర్థ హీ త్యర్థవ దాఖ్యయా స్థితః॥ ౩౦
- శ్లో॥ గృహస్థ ధర్మా న్నకలా న్నమావ్య
పుత్రైశ్చ పితౄణాం పరిహాస్య శాన్తః॥

యజ్ఞేన దేవా నపి ప్రీతయన్తు
చాన్తే తురీయాశ్రమ మావివేళ॥ ౩౦

శ్లో॥ త స్యాత్మతో వేద్యురత్న నామా
గుణాకర శ్శాస్త్రవి దుత్తమోత్తమః॥
తస్యాత్మజే హ్వాంగ్లవిదాం వరో లసా
స్మసింహ నామా స్త్య తుల ప్రభావః ॥ ౩౧

శ్లో॥ యో లసా స్మసింహః ప్రథితప్రభావో
విద్యాంయో దన్త విచారకారీ॥
త స్యాత్మపక్షీ నిరతాన్నదాత్రీ
శ్రీకృష్ణవే ణ్యప్రతిమప్రథా సా॥ ౩౨

శ్లో॥ శ్రీ స్మసింహాబుదా త్కృష్ణవేణ్యంబా సుషువేసుతమ్॥
కవికొండల వంశాద్భౌ రత్నవ త్పురుషోత్తమమ్॥ ౩౩

శ్లో॥ స చాపి పూర్వార్జిత పుణ్యజాలై
ర్భృష్మా తవిష్ణుః పురుషోత్తమాభిధః॥
శ్రీ రాజ్యలక్ష్మణ్యకయా గృహీ య
స్సోలయం వరే మాత్తమ ఏవ సత్యమ్॥ ౩౪

శ్లో॥ దానే గుణే టోగ సుఖే లసు రాగే
వైరాగ్య మార్గే లవి సుసజ్జతో యః॥
ఆత్మీయ వృత్తై నిపుణో లతిభక్తి మాన్
విద్యా ప్రబోధే పురుషోత్తమోభూత్॥ ౩౫

శ్లో॥ తదీయ నేవా విశుణా త్కదర్శైః
సమ్మోదయన్తీ పతి మన్వహం సా॥

శ్రీ ర్నామ మోక్ష స్త దిదం స్వరాజ్యం
త ద్రాజ్యలక్ష్మీత్యభి ధాఽతిపూతా॥

౩౩

శ్లో॥ విజం వతిం శ్రీ పురుషోత్తమాహ్వానం
దైవన్నిజం శ్రీ పురుషోత్తమేశ్వరం।
విజా న్తనుం శ్రీ పురుషోత్తమాత్మికం
వితన్వతీ సా పృథిరాజ్యలక్ష్మీభూత్॥

౩౪

శ్లో॥ యదా పాణి గృహీతీ సా సంపన్న శ్రీ రభూ త్తదా।
మోక్ష సామ్రాజ్య లక్ష్మీ చ కరస్థాఽస్య సతీ సుభాత్॥

శ్లో॥ ఏవ మ్నమ సుమిత్రస్య మనోరథ సుపూర్తయే।
మాన మేక మహం నర్వం గ్రన్థం వ్యరచయన్త్విమమ్।

శ్లో॥ అనన్తరం శ్రీ పురుషోత్తమాభ్యో
ప్యాహూయ విద్వ త్కవిగాయకాంశ్చ।
శ్రీ త్యాగరాజాయ సభాన్తరాశే
కృతి మ్మయాఽదావయ దర్శ వృత్త్యా॥

౪౦

శ్లో॥ పారువల్ల్య న్వయాబ్ధిస్తూ రామకృష్ణయ్య నామకః।
కాశీ కృష్ణకవీశ శ్చ సభాధ్యక్షో బభూవతుః॥

౪౧

శ్లో॥ శ్రీ మ న్మహారాజ పదాఙ్కితస్య
శ్రీ రామచన్ద్రస్య పురః ప్రదేశే।
అధ్యక్షరూపౌ మవిశ్చితౌ ద్వౌ
సభా ముద ఇచ్చకృతు రర్హ వాత్మ్యైః॥

౪౩

శ్లో॥ అనన్తరం సంసది మామకీనా
మాత్రావయన్ సత్కృతి మార్గ కీర్త్యమ్।

తత శ్చ త చ్చీృ పురుషోత్తమాఖ్య
శ్చకార మే వందది స త్సవర్యామ్॥ ౪౪

శ్లో॥ కాశీ కృష్ణకవీశ్వరేణ విదుషా శ్రీరామకృష్ణేన మే
దాశీర్వాదన పూర్వక ఇచ్చ వలయం హైరణ్యమత్యుత్తమం
ఘట్టాకజ్జ్ఞాన మాదరా దృఢమతి ఇచ్చాదాపయ ద్గౌరవం
కృత్వాశ్రీపురుషోత్తమస్తుగురవేదేహంకృతింప్రార్పయత్॥

ఇతివస్తావనా సమాప్తా
ఓమ్ శక్త్యక్

శ్రీ హనుమాయనమః

శ్రీత్యాగరాజ చరితామృతే

ప్రథమ స్కంధః

శ్లో॥ శ్రీమద్రామ పదారవిష్ట మకరందస్వాద చర్దిష్టవే
భారద్వాజ మునేస్సగోత్ర జననాత్పూతాయ శాస్తాత్మనే
కాకర్లాన్తయ దుగ్ధవాద్ధి శశినే శ్రీత్యాగరాజాయ స
ద్భక్తాగ్రేసర శేఖరాయ విదుషే నిత్యం నమస్కుర్మహే॥ ౧

తా॥ భారద్వాజ గోత్రసంభవుడై కాకర్లకులమున జనన
మొంది శమదమాదిగుణములచే నొప్పారుచు శ్రీరామ
చంద్ర పాదారవింద మకరంద పావతులదిలుడై భక్త
వర్ణుడగు శ్రీత్యాగరాజ స్వామివారికి నమస్క
రించెదము.

శ్లో॥ శ్రీమద్ధయానన పదామ్బుజ మర్చయిత్వా
స్మృత్యాత్మదేశక పదే హృదయాంబుజేఽహమ్।
శ్రీత్యాగరాధ్వరిత మద్భుతమాకవిష్యే
మత్కల్పయా సుగుణజాత విరాజితాంశమ్॥ ౨

తా॥ శ్రీమద్ధయగ్రీవుని పదకమలములఁ బూజించి నిజగురు
పదము లెవఁదలఁచి నాస్వల్పబుద్ధితో సుగుణగణ
భూయిష్టంబును, అత్యపూర్వంబగు శ్రీత్యాగరాజ
చరిత్రను విరచింపగలను.

శ్లో॥ నువప్రదేక్ష్యస్త మదుప్రహరే
చాప్తింఽర్చ్యంతేఽల్ప వచోమదీమమ్।
యథాఽతి యచ్ఛే మభయోగసిద్ధ్యై
యచ్చస్తవః స్పృశ్యమపి తచేదమ్॥ ౩

తా॥ అతిమధురము నానందమునగు నీ త్యాగరాజ చరిత్ర
యందు నా వాక్కులు 'మధురపదార్థమును భుజించు
నప్పుడు వెగడుపుట్ట దానిపై రుచిగల్గుట కన్యరస
సిషేషణము' రనాంతరోపమములై యుపకరించును.

శ్లో॥ శ్రీ త్యాగరాజోత్తమ సేత్యయుక్తం
గీర్వాణ చాబీషదవాక్యకోధమ్।
నన్యోధ్యతే సచ్చరితమ్మయేహ
రేనారి యోఽహమితి ప్రమోదే॥ ౪

తా॥ త్యాగరాజను ఉత్తమనాయకుడును, సంస్కృత పద
ములును నాప్రాయ గ్రంథమున కాధారములగుటచే
నేను ధన్యుడనగుటయేగాక నా చరిత్రకు గొప్పదన
ము రాగలదు.

శ్లో- కళశృంగ్ల ఖరీవిషాణవ
త్రృదికింఖద్ర వరేషు వర్ణనమ్।
తదుదీర్ఘ మహామహస్మిలాం
గిర మేతిత్కరణాత్పునామ్యహమ్॥ ౫

తా॥ అల్ప మనుజవర్ణనము కుండేటికొమ్మలవలె సత్యంత
శూన్యమైనదైనను గొప్పగ నిదివరకు నాచేవర్ణింప
బడినది, అట్టి యనృతవర్ణనముచే పంకిలమగు నా
వాక్కు దీనబుద్ధియుఁజేసికొందును.

శ్లో॥ లోకస్థితే షూర్తమ వస్తుషూర్తమా
విద్యావృశస్తి క్షమిరాభసాపునః
అసీచ్ఛతుష్టష్టి కలాభిరన్వితా
తాసామియన్తానకలాతిమాదురీ॥

౬

తా॥ లోకమందున్న వస్తువులుదాచుచున్న విద్యయను న
దక్షుత్తమమైనది; అదిఅనువచనాలుః శృంగనిగియుండు
నందతిరమణీయమైన దీగానకశ.

శ్లో॥ యద్యాప్రివేదీ నతు గాయకోఽపా
యోగాయక స్తస్య న శాస్త్రోవిత్త్వమ్
ఇర్యజ్ఞవాదం విఫల బ్ధిక్షిప్తు
స్పనర్జదాదాద్వయ నిష్టయేఽముచు

౭

తా॥ తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రవేత్తలకు గానకశయుండదు.
గాయకలు సాధారణముగ శాస్త్రవేత్తలుగనుండరు,
అను అజ్ఞజనవాక్యమును విఫలమొనరింప నైక్యతకై
యీత్యాగరాజు నీశుండు సృజించె॥

శ్లో॥ సత్యే విరిక్ష్పిర్భు విచాయమద్య
దన్యావిమోద్వా ఫంభోగభాజౌ
ఏకో దవత్వా దిపరస్సుతత్వా
ద్యాన్యాత్మ వక్షోజపరోపచోగా॥

౮

తా॥ సంగీత సాహిత్యరూపములగు సరస్వతీదేవియొక్క
వక్షోజఫల భాజను లిరువురు. అందు మగడై సత్యలో
కమున బ్రహ్మయు, భూలోకమునఁ బుత్రుడై శ్రీ
త్యాగరాజును తత్ఫలానుభూతిచేధన్యులు.

శ్లో॥ శ్రీరామనామామృత పూతమాసీ
చ్ఛ్రీత్యాగరాజవ్య చరిత్రమేకత్

తావృక్షచావర్తన లక్ష్మరేయం

తేజీసుచాం గి ర్మమ సుప్రశస్తా॥

కా

తా॥ స్వభావపవిత్రుడుగు శ్రీ త్యాగరాజు రామనామ జప ముచే సతిపవిత్రుడై నా చరిత్రకు నాధారమగుటచే నావా క్షీలోకమునఁ బ్రసిద్ధినందగలదు.

శ్లో॥ వల్మీకవ్రథవం పరాశరమునిం వ్యాసం కుకంఠై మినిం
భట్టార్కర్ణు మక్షపాదకణ్ణు క్షాణిన్యహిద్ధాద్రిచికాణా
నత్వాఽహోష్టిన కాళిదాస మనిశం భానఞ్చబాణస్తథా
స్మృత్వానత్యువిరేఖరో క్తవిధయావక్ష్యేముదాసాంప్రతమ్॥

తా॥ ఆదికవియగు వాల్మీకిని, పరాశరుని, వ్యాసుని, శైమి నిని, భట్టపాదుని, గురువను శాస్త్రకారుని, గౌతముని, పాణిని, పతంజలి మొదలగు నాదిపండితులకును, కాళిదాసాదిపూర్వకపులకునునమస్కరించినత్కవీ శో క్తమగుభంగినేసి కథనుకావ్యరూపముగ న్రాయగలను.

శ్లో॥ లోకే కాకకులోపమాః కుకవయ స్సత్కావ్య జాతే పి య
క్షోషోద్ధాటన మేవ కుర్వత ఇతి స్వాభావికీ తన్మతిః
పీయూషోపమితన్యభావమధురై ర్యుక్తే పి చూతే పతైః
ద్వాంక్షే వింజిఫరాని భుంజత ఇతి ప్రారబ్ధదోషో మహాన్॥

తా॥ కాకులఁబోలిన కుకపులుసత్కావ్యము లంజలిదోషము లెంచుటయ గానిగుణముల గహింపలేరుగదా? మధు రఫలయుతములగు మామిళ్లుండగా కాకులు వేపపండ్ల ను దినును. అదివాని ప్రారబ్ధముగదా?

శ్లో॥ అ థాభినన్దస్తు గుణ ప్రయత్నాః

విన్దస్తు మూఢాః కుచియోఽల్పభీకాః

పరస్త్విదం రమ్యమితీరయన్వి
తేషాముద్దేయస్స మిమ జ్ఞురీష్యే॥ ౧౨

తా॥ గుణగ్రహణసమర్థులగు పండితులు సంతసించుదుగాత;
కుబుర్ధులగు సల్పులు నిందించుదుగాక. నాయీకావ్య
ము నెవరు మంచి దనగలరో వారికొకటే నేనీయత్న
మొనరించెదను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ చరిత స్త్వతిపూతం
దావ రాగ లయ తాల సమేతమ్।
తత్కథానుకథనం రచయిష్యే
భక్తి దావ సముపేత మపూర్వమ్॥ ౧౩

తా॥ అతిపవిత్రమగు శ్రీ త్యాగరాజచరిత్ర లోకమున సం
గీతశాస్త్రముచే గణనకెక్కినది. అట్టి భక్త్యత్పాసక
మగు కథను నూతనముగ నేవ్రాయుగలను.

శ్లో॥ ఆద్యే సర్గే తస్య జన్మాదిచేష్టాః
ద్వైతీయీకే తస్య విద్యా ప్రశస్తిమ్।
గ్రంథావాప్తిం రామమంత్రస్య యోగం
తార్తీయీకే శిష్య విద్యార్పణః॥ ౧౪

తా॥ పంచసర్గాత్మకమగుసీకావ్యమున ప్రథమసర్గలోత్యాగ
రాజ జననాదికమును, రెండదానియందాతని పాండిత్య
ప్రశంసయు. మూడవసర్గయందు శ్రీరామమంత్రోపదేశ
మును, గ్రంథలభియు, శిష్యప్రపచనమును చెప్పగలను.

శ్లో॥ సర్గే చతుర్థే పరదేశ యాత్రాం
శ్రీరామ దేవాప్తి మథ ప్రవత్తిమ్

అస్త్యే సుతాపిం స్వసతీ వియోగం

యత్యాశ్రమావాప్తి మథ ప్రవక్ష్యే॥

౧౫

తా॥ నాల్గవసర్గమందు త్యాగరాజపరదేశగమనము, నిజదై
వముగు శ్రీరామ విగ్రహాదుల పొందుటయు, భక్తి
యును, విడవసర్గయందు పుత్రికాయోగమును, భార్య
వియోగమును, సన్యాసయోగమును జెప్పెదను.

శ్లో॥ పుణ్యాలయే భారతదేశమధ్యే

క్షేత్రైః పవిత్రై ర్భువి భాసమానా

దిగ్దక్షిణా తత్ర సుతాచిహితా

విరాజతే తజ్జాపురీ తి కాచిత్॥

౧౬

తా॥ పవిత్రవంతుమగుభారత దేశమునపుణ్యక్షేత్రములుగలది
దక్షిణదిక్కు. అట పట్టణ రాజముగు తంజపురమును
నదొక్కటి గలదు.

శ్లో॥ గుణాకరో రామ పదాబ్జి భృంశ్

స్ఫుల్లిత సగ్గీ 'తులసింగు' నామా

వ్రథ ర్దయాశు ర్దనశోకహరీ

కలానిధి స్తన్నగరీం రరక్ష॥

౧౭

తా॥ సర్వసుగుణోపేతుడును, శ్రీరామసేవాధురంధరుడును,
సంగీతశాస్త్రులాలనుడునగుతులసింగుయను పేరిటదయా
మయుడగు రాజాతంజపురమును బాలించుచుండెను.

శ్లో॥ తజ్జాపురపమీపే స్త్రీ

"తిరువళ్ళూరు" వత్తవమ్

తత్రావాస జ్జురోతిన్మ

'గిరిరాజ' కవీశ్వరః॥

౧౮

తా॥ తంజాపురమునకుసమీపమున తిరువళ్ళూరను పట్టణము
గలదు. అట గిరిరాజును పండితకవియొక్కడుండెను.

శ్లో॥ స రాజ పంథావికకోవిదాగ్రణీ
ర్యేదేషు శాస్త్రేషు చ పార గోఽభవత్ |
జప న్ముదా రామపదక్షరీం సదా
ప్రావర్తయ ద్వృత్తి మనిష్ఠకర్మణా | ౧౯

తా॥ వేద వేదాంగ పారగుడగునా గిరిరాజుకవి రాజసమ్మా
నమునుబొందినవాడైరామపదక్షరమంత్రమునుజపమొ
నచ్చుకొనుచు ననింద్యమగువృత్తితో జీవించుచుండెను.

శ్లో॥ త స్యాభవ న్నల్ప సుతా వికారదా
గుణాకరా రామజపానుమోదకాః |
తేషా మతిశ్రేష్ఠతమో బుదాగ్రణీ
స్స రామపూర్వః ఖలు బ్రహ్మ యాభిధః || ౨౦

తా॥ ఆ గిరిరాజుపండితుడైన కేపురు సుగుణవంతులగు పుత్రులు
గలరు. వారలలో నత్యుత్తముడునుపండితుడునగు
రామబ్రహ్మమను కొమరుడొక్కడుండెను.

శ్లో॥ యదృచ్ఛాలాభతు స్థోఽసౌ
రామనామ జపన్ సదా
బ్రహ్మావస్త మవాపే తి
'రామబ్రహ్మ' తి కీర్తితః || ౨౧

తా॥ ప్రాప్తలాభముతోసంతోషించుచు శ్రీరామజపతత్పరుఁ
డై బ్రహ్మనందమును బొందియుండుటచే నాతనిని
రామబ్రహ్మమనిరి.

(శ్రీ)త్యాగరాజ చరితామృతే

శ్లో॥ ఆ స్వాస్య రామా పకలాభిరామా
కా వ్రాతతికాస్తా మగుటై రనన్తా
సీతాభివానా విరతాన్తదానా
పతివ్రతాశ్రీ నివహప్రదానం॥

౨౨

తా॥ ఆ రామబ్రహ్మముగారిభార్యసర్వకళాభిరామయై శాంతస్సభావమున, నన్నవాసమున (బ్రహ్మికికి) నదై సీతయను పేరుతో పతివ్రతల కొజ్జలంతయైయుండెను.

శ్లో॥ జాయాపతీ తా వతిహితభూతా
నిత్య క్షపద్యానసరౌ మహార్తా
కాకర్త వంశోద్ధరణాయ జాతౌ
పుర్యో ఖరద్వాజనగోత్ర వన్తా॥

౨౩

తా॥ జాతిపుణ్యవంతులగు నాదంపతులిద్వయును శ్రీరామనామ సేమలుక జపించుచు పవిత్రముగు భారద్వాజగోత్రమున కాకర్తవంశోద్ధారకులై వెలసిరి.

శ్లో॥ తౌ దమృతీ సానుజ మాతృదైవతం
సీతా నమేతం రమురామ విగ్రహమ్,
సంపూజ్య భక్త్యా నిజకార్యసాధకా
వృజ్ఞప్రపృత్యా దధతు స్వస్వజీవనమ్॥

౨౪

తా॥ ఆదంపతు లిరువురును శ్రీరామపంచాయతన మింట భక్తితో గొలుచుచునుంధవృత్తిచేఁగలయావన మొనరించుచుండిరి.

శ్లో॥ ఏవంస్థితే తజ్జన్మరాధినేతా
వన్తానహీన స్తులసింగు నామా

అహ్వయయామాన బుధాన్విసీత్యా

పప్రవృతాన్సంతతి మాత్మవీనామ్॥ ౨౫

తా॥ ఇట్లుండ నాతంజాపురరాజు సంతానహీనుడై తనకొలుపునగలపండితులరావించిస్వీయసంతానఫలమునడిగెను.

శ్లో॥ ఊచు శ్చ కేచిద్గ్రహ శాన్తివాక్యైః

కేచిత్త మాచఖ్యురభాభిచారైః

అన్యేఽపద విప్లిఖి రన్యభూసురాః

ప్రోచు శ్చుభాం పశ్యన్దేశసేవామ్॥ ౨౬

తా॥ కొందఱుపండితులు గ్రహశాన్తివలనను, గొందఱాభిచారిక హోమములచేతను, గొందఱుపెద్దలు బుత్త శామేష్ట్యాదులచే, మఱికొందఱావత్తనసమీపమందలి తిరువయ్యూరునగల పంచనదేశ్వరునిసేవవలన నారాజునకు సంతానఫలము గలదనిచెప్పిరి.

శ్లో॥ తతస్స రాజా తులసింగునాథో

ద్వితీయషా ణీ త్యభిధాతిపూతః॥

స్వరాజధానీం నమయాతిశోభం

జగామ తత్పశ్యన్దేశదేశమ్ ॥ ౨౭

తా॥ పిమ్మట 'రెండవషాణీ'యని చరిత్రప్రసిద్ధిగల యా తులసింగురాజు తన పత్తనసమీపమునగల పంచనదేశ్వరక్షేత్రమునకు కుటుంబయుక్తముగఁజనుదెంచెను.

శ్లో॥ తత్ర స్థితే స్వీయబుద్ధై స్సునంయుత

శ్చివం విషేషే సుతకాఙ్క్షయా విభుః

సేవాతితుష్టః పరమేశ్వ రోఽన్య త

త్స్వస్మై వద త్త జ్ఞురుణార్ద్రమానసః॥

తా॥ ఆ పంచనదత్రేతమున స్వాస్థాన విద్వాంసులతోఁ బత్నీ
సమేతముగనారాజేశు నారాధించెను. అంతశంకరుఁడు
బ్రీతినొంది దయతో నా రాజునకు స్వప్నదర్శన
మిచ్చి యిట్లనెను.

శ్లో॥ అయి! తేఽస్తు సుతస్సుబద్ధిమా
స్మమ నేవా విపుణోఽతిభక్తిమాన్.
త దిదం శ్రుణు! మద్వచః “పురా
మమవై దైత్యబలాభిమద్ధితః॥ ౨౯

తా॥ ఓయీ! నీకు త్వరలో సంతతికలుగగలదు. ఆతడు నా
భక్తుడు కాగలడు. దానికొక యతివృత్తముగలదు;
వినుము. “పూర్వము దేవేంద్రుఁడొకప్పుడు రాక్షసు
లచేఁబ్రీడింపఁబడుచుండెను.

శ్లో॥ ప్రణమ్య నారాయణ పాదపద్మే
పైత్యాచరాధాన్నివిలాన్నివేద్య!
తస్మా తురాషా దళ మాధాస్తం
ప్రోవాచ జిహ్వాః తదిదంశ్రుణు త్వమ్॥ ౩౦

తా॥ ఆ యింద్రుఁడు క్రీమన్నారాయణుని సందర్శించి రాక్ష
సుల యాగడముల నెల్లదెలుపుకొని యంజలిబద్ధుఁడై
నిలుచుండెను. అంత నావిష్ణు వాయుంద్రునిగూర్చి
ట్లనుచు వినుమనెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ ఇతి సంజ్ఞయా స్థితో
మత్కలామయ ఇతి ప్రబుద్ధదీః॥
తత్పదే నమనుసేవతా మృవా
నాసురం త్యజ భయం మరాధిప॥ ౩౧

తా॥ త్యాగరాజనుపేరిట నా యంశమాత్రు డొకడు
గలడు. అతనిని సీపుసేవించి రాక్షసభయమును తొ
లగుము.

శ్లో॥ ఇ తీరయిత్వా ప్రదదౌ మురారి
రూర్తి న్మదీయా మరి భేదనార్దమే॥
మదీయపూజాముదిత స్స విష్ణు
ర్దదా వితీన్ద్రో ముద మావ బాధమ్॥ ౩౨

తా॥ ఇ ట్లావిష్ణువు తనయంశమగు నాత్యాగరాజమూర్తి
నింద్రునకు శత్రుజయమునకై యొసగెను. 'నాపూజ
కు విష్ణువు సంఠిసించి యొసగె' ననియింద్రుఁ డానంద
ము నొందెను.

శ్లో॥ తదీయ సేవాం విరచయ్య వశ్రీ
దైత్యా వివిర్విక్య యశః ప్రపేదే
తదా స మోహో దవలేపయోగా
దజం వినస్మార మురారిదిష్టమ్॥ ౩౩

తా॥ అంత నింద్రుఁడాడేవుని సేవించి రాక్షసులను జయించి
కీర్తిని బొందెను. అంతట నాగర్వమునస్కృతిపిదప్పి యా
త్యాగరాజు సంగతిని మరచెను.

శ్లో॥ ఏవం స్థితే దేవవిభు స్స దర్పతో
విస్మృత్య తత్కృష్టకరాధితం విభుమ్॥
శ్రీత్యాగరాజాహ్వయ మన్యలాలస
త్రివిష్టవం ప్రాప్య మనీ బహువమ్॥ ౩౪

తా॥ ఇ ట్లింద్రుఁడు విష్ణుదత్త మగు విగ్రహమును బూజింపక
నన్యలానుఁడై యింద్రరాజ్యమున ముఖముగనుండెను.

శ్లో॥ ముచుకున్ద ఇ తీరితః ప్రభుః
 సచివై స్సార్థ మ థాఽరి నిర్జితః॥
 శరణం ప్రయచ్ఛా సురాధిపం
 వినయే నాఖిల మాహ తంవిభుమ్॥ ౩౫

తా॥ అంతట ముచుకుందుడను రాజకన్యకు శత్రువులచే
 బరాభూతుడై యింద్రుని శరణుజొచ్చి విగయముగఁ
 దనసంగతిని చెల్పుకొనియెను.

శ్లో॥ తద్వాక్య జాలం స విచిన్త జిహ్వుః
 పురాఽత్మనే కృష్ణకరేణ దత్తమ్॥
 శ్రీత్యాగరాజాఖిల మమ్ముజాక్షం
 ప్రాయచ్చ దన్తై ముచుకుందనామ్నే॥ ౩౬

తా॥ ఆతనివాక్యములసండుడువిని పూర్వము విష్ణుమూర్తి
 చే సేయఁబడిన శ్రీత్యాగరాజమూర్తినాముచుకుందున
 కొనగెను.

శ్లో॥ తదీయసేవాం విరచయ్య సోఽగమ
 జ్ఞయం పురారీ నివిహత్య సంయుగే॥
 తతః పరం స్వార్తిహరం సువిగ్రహం
 సంస్థాప్య చై కత్ర భజి ద్వివం యయా॥ ౩౭

తా॥ ముచుకుందుడా విగ్రహమును సేవించి శత్రుజయ
 మొంది తదాది నాదేవునారాధించుచు సంత్యకాల
 మున నొక్కచో నాదేవునిస్థాపించిస్వర్గమునుజేరెను.

శ్లో॥ తత్స్థానం 'తిరువయ్యారు'
 సంజ్ఞయా పర్తతే భువి॥

తత్తు వజ్రనదేశాఖ్యం

స్థాన శ్లోతి విదుర్భుధాః॥

౩౮

తా॥ ఆస్థలమునే 'తిరువయ్యూరను' పేరుతోఁ బిలుచుచుం
దురు, మఱియు దానినే పంచన దేశ్వరమనియు నను
చుందురు,

శ్లో॥ "జ హా వయ స్థేవ" మితి ప్రకోపా

త్వీభూ శ్చకా పేద్ధ్రా, నరో భవేతి,

తే నాద్య వజ్రీ భవితా సుత స్తే"

త్వీతీరయత్వా నిరధా త్న శమ్భుః॥

౩౯

తా॥ 'ఈతడు నాచేనొసఁగఁబడిన మూర్తిని త్యజించె' నని
యా విష్ణువు పుణ్యనిబుట్టునట్లనెడి శాపముసంపాదెను,
ఆకారణముగా నిందుడిప్పడు నీకుఁబుత్తుఁడై పుట్టె" నని
చెప్పి యా శివుడంతర్ధానమొందెను.

శ్లో॥ స స్వాప్నికం ప్రాత రమాద్య సర్వం

బుధా న్నమాహూయ వివేద్య తస్మాి

తే శాస్త్రజాల మ్పరిశీల్య ప్రోచు

స్సుస్వప్న ఏషో తిపలవ్రద స్సాగ్త్॥

౪౦

తా॥ అంతట రాజుమేల్కొని యావృత్తాంతమును సభలోఁ
బండిత సమక్షమున దెలియబరచెను; వారును శాస్త్ర
ములఁ బరిశీలించి 'ఇయ్యది సత్ఫలమునొసగు స్వప్న'
మని పల్కిరి.

శ్లో॥ శ్రీరామదాజ శ్చివనేత్రపావకో

మహాత్మనాం శాప ఉపస్పముద్భవః॥

స్వప్నః ప్రకాస్తస్య పరాక్రమక్రమో

దిశ స్త్యమోఘ మ్భల మేవ నాన్యథా॥ ౪౦

తా॥ శ్రీరాముని బాణమును, శీవునికంటిమంటయు, మహాత్ముల శాపమును, తెల్లవారుజామున గలిగిన స్వప్నమును, శాంతుని కోపమును వ్యర్థమెన్నటికిని కాదు.

శ్లో॥ తస్మా ద్విభోః విష్ణవచోఽనుసారత

శ్చ క్రోఽద్య పుత్త్ర స్తవ సజ్జవిష్యతే।

మాగా విషాద జ్ఞురు తత్పదార్చన

జ్ఞేత్త మ్పురారేః పదవజ్జితైర్పయ॥ ౪౧

తా॥ అందుచే నోరాజా! అభగవద్వచనానుసారముగ నీకుఁ బుత్తుడుదయించును. చింతవలదు; ఆపంచనదేశ పాదార్చనము గావించు చుండుము” అనివారురాజుతో ననిరి.

శ్లో॥ ఇత్థం స్వప్నఫలం విబుధ్య విబుధైః సుస్తోషయంతః ప్రభు
స్సత్కార జ్ఞుకవా న్యధార్హ మథ తా నర్హ్యై రనర్హై స్తదా

తే తుష్టా శ్చత మాశిష స్త్వథ దదు ష్టాజీతి నామేతత

స్వస్థాన స్తరపాలకశ్చ విబుధా జగ్ముః పరవీర్యుతాః॥౪౨

తా॥ ఇట్లారాజా స్వప్నఫలమునువిని సంతసమున నా పండితుల గౌరవించి యాశీస్సులఁబొంది యావాసమున కేగను; పండితులునుదమగృహములకుఁ జనిరి.

శ్లో॥ శ్రుత్వా చరిత్ర స్త్యధిపస్య రామ

బ్రహ్మభిధన్యా భవ దుత్సుకం హృత్।

న ప్రాప్త మోదః పరతత్త్వ బోధ

జ్ఞుర్వన్నపాయావన దన్తికే తు॥ ౪౩

తా॥ కాకర్ల రామబ్రహ్మ పండితుడును తంజపుర మహారాజ వృత్తాంతమును విని యానందించి యారాజు వరుని జేరి పరతత్వబోధ నొనరించు చుండెను.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మ బుధాగ్రణీర్నిజ సుతావిద్యావిహీనావితి
స్వాత్మస్వేపవచిస్త్య యత్రపితరస్సాన్నివాసమాకల్పయన్
తత్త్వావమృరిహాయ పశ్యన్ద మద్యావాసయోగ్యన్త్వీతి
ప్రస్థాయప్రదదౌ స్వగేహమఖిల జ్ఞస్మైచిదార్యాయనః॥

తా॥ రామబ్రహ్మముగారును “తనకున్న పుత్రులిరువురు విద్యావిహీనులగుచుండిరి; జీవనము గడచుట దుష్టర మనుకొని తండ్రితాతలనాట నుండిన గృహమునొక బ్రాహ్మణునకు దానమొనరించి తిరువఱ్ఱూరునుండి వచ్చి పంచనదక్షేత్రమావాసముగఁ జేసికొనియెను.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మఽకరోద్వాసం
తిరువయ్యూరు పత్తనే।
పుత్త్రౌ వద్యావయం చ్చాత్రం
రాజగౌరవ తోషితః॥

౪౬

తా॥ ఇట్లారామబ్రహ్మముగారు తిరువయ్యూరు జేరి పుత్త్రులకు శాస్త్రములఁ జెప్పకొనుచు రాజగౌరవమున కాలక్షేపమొనరించుచుండె,

శ్లో॥ తౌ దంపతీ సర్వజనానుమోదనం
సంపూద్యతాణానుమతౌ బభూవతుః।
నిత్యం రమాకాంత వదామ్బుజే టభే
చిత్తం సమాసాద్య జిజీవతుశ్చతౌ॥

౪౭

తా॥ ఆరామఃప్రహృముగారునాయనధర్మపత్ని సీతమ్మయు
సర్వజన సమ్మతులయు యాగ్రామమున నివసించుచు
శ్రీరామపంచాయతన సేవ నింటికడఁ జేయుచు చిర
కాలము జీవించియుండిరి.

శ్లో॥ అథ వచ్చనదేశ పాదపద్మే
హృది విన్యస్య విభుస్సమర్చయత్
కతిచిద్దివసాన్యతీత్య రాజ్ఞీ
త్వ కరోదర్పకగర్భధారణమ్॥ ౪౮

తా॥ అనంతరము గొంతకాలమునకు శ్రీ మత్పంచనదేశుని
గృహచే నాతులసింగురాజపత్ని మగళిశువుగల గర్భ
ధారణను జేసెను.

శ్లో॥ యదాహి త క్లర్పభరం వహన్తి
తదాది సర్వస్త్వహిత మ్మఖావః
ప్రియేణ తత్పచ్చ నదేశసేవాం
ప్రకుర్వతీ సా హ్యనయద్దినాని॥ ౪౯

తా॥ ఆరాణిగర్భమునుధరించినది మొదలు సర్వము సేవగించి
నిజ భర్తృసహితయై పంచనదేశుని సేవించుచుఁ గాల
యాపన మొనర్చెను.

శ్లో॥ సామృత్తికాయా మ్మననః ప్రవృత్తిం
విన్యస్యమాసాన్కతి చిద్వ్యవైషీత్
సింహాసనస్థేవ ప్రజానురక్షణం
ప్రకుర్వతీవాపనడున్మనోరథైః॥ ౫౦

తా॥ గొంతకాలమారాజిమన్ను దినుచు, మరిగొంతకాలము
సింహాసనాసీనయై ప్రజాపాలన మొనరించుచున్నట్లును

చాహ్వాద లక్షణములతో నుండెను.

శ్లో॥ సా గర్భభారా దరిసాసతీ ముహ
స్థౌల్య నితమ్నా దవదూయచోదరే,
మధ్యే కృశత్వమ్పరిభూషు జజ్ఞయో
రారోపయన్తి వ జనైర్వితర్క్యతే॥

౨౧

తా॥ గర్భభారమున నారాణి “నితంబములమీది స్థౌల్య
మునుదరమందుననునడుమునగల కృశతపిక్మభాగము
ల నిమిడ్చెనా” యనిజనులచే నూహింపబడుచుండెను.

శ్లో॥ అధైకలగ్నే శుభభేట వీక్షితే
గ్రహప్రకాణ్డే నిజతుష్కసంస్థితే,
అసూత పుత్త్రజ్ఞన మోహనాకృతిం
విభోస్పతీ రాజ్యపదార్థ లక్షణమ్॥

౨౨

తా॥ శుభనక్షత్రయుక్తమై గ్రహము లుచ్చస్థితినుండి లగ్న
మును వీక్షింపుచుండ నొకశుభముహూర్తమున నా
రాణి జనమోహనుడగు పుత్తుని గనెను.

శ్లో॥ సురాధిరాట్ జ్యేమవతీర్ణవానితి
ప్రభీతచిత్తాః బిలుదుష్పథానుగాః,
సమం వివశ్చి ద్ధృదయై స్సమస్తతో
నద్యో బభూవుర్బహు నిర్మలోదకాః॥

౨౩

తా॥ పుడమినిండ్రుడు బుట్టెనని దుర్మార్గులెల్ల రా బాలుని
జనన సమయమున జంకుగొనిరి; సజ్జనహృదయములు
నద్యుదకములట్లు నిర్మలములయ్యెను.

శ్లో॥ పితా తదా తస్యచ జాతకర్మ కృ
ద్దదా ద్విజే భ్యోఽమిత సమ్మదాద్దనమ్॥

తదాదితోఽన్యర్థక ఏషవర్తతే

వళక్ష పక్షీయ విధుర్మథాశ్రియా॥

౫౪

తా॥ రా జాశిశువునకుజాతకర్మనొనరించినంతోపముకొలది ద్విజులకు ధనమునిచ్చెను; అది మొదల బాగులుచును శుక్ల పక్ష చంద్రునివలె నభివృద్ధి నొందుచుండెను.

శ్లో॥ తతఃప్రయాతే దశఽమేహవి స్వ

పుత్త్రిం స రాజా శరభోజినామ్॥

చకార విప్రా దదు రాశిషస్తే

సబాలకాథ్యా మథ దమ్పతిభ్యామ్॥

౫౫

తా॥ అంతటారాజు పదిరోజులు గడచినపిమ్మట 'శరభోజి' యనుపేరును సుతునకిడెను. విప్రులొదంపకులకు నూతనశిశువున కాశీస్సు లిడిరి.

శ్లో॥ గోదాన భూదాన హిరణ్యదానా

ద్యనేక దానాన్యపి బాదబేభ్యః

కృత్వా నిజా మృగ్ధానదేశసేవా

జ్ఞుర్వ స్వ తస్మై సుతలాంసేరతః॥

౫౬

తా॥ గోభూదానాదుల నారాజనేకముగా నొనర్చి తదుపరి పుత్త్రినొసగిన యావంచన దేశుని సేవనొనరించుచు పుత్త్రినుపలాలించుచుండెను.

శ్లో॥ ఏవంసరాజా పరిపాలయన్సురీ

మానస్తపూర్ణా నకరోజ్జనాంస్తతః॥

యయౌ విభుజ్కృత్వ గాయ కాగ్రణీ

శ్చిరశ్చింతి పేంకట్రుక్షణా" విధమ్నుదీః॥

౫౭

తా|| ఈవిధముగ సంతోషముననారాజు ప్రజలనానందముగఁ బాలించుచుండెను. ఇట్లుండ 'శౌంతి వెంకట్రమణయ్య' యను గాయకశిఖామణి యొకనాడు రాజుగారి వద్దకు వచ్చెను.

శ్లో|| భువిస్థితానా మఘవత్ప్రజానాం
పాపాపనోదేన నవేక్కితాః॥
వివశ్చితాం హృద్రమణాత్పున నృ
గతః ప్రసిద్ధిం రమణస్సనామ్నః॥ ౨౮

తా|| పాపులగువారి పాపముల దొలగింపను, పండితజనముల హృదయరంజకుడగుటనాతడు వేంకటరమణుడయ్యెను.

శ్లో|| ఆహ స్తవాస్తానగత స్వకాలం
నేష్యామి రాజన్నితి త జ్ఞగాదః॥
తథేతి రాజానుమతి ఇచ్చత్రే
విద్వాంస్తతో మానిత ఏవ దేశే॥ ౨౯

తా|| "ఓరాజా! నీయాస్థానముననుండి కాలక్షేపమును చేయుదు" నని యాపండితుఁడు తులసింగునడుగ నాతడంగీకరించెను; గాయకోత్తముడు సటనుండి సమ్మానింపఁ బడెను.

శ్లో|| రామబ్రహ్మవివశ్చితాన్య విదుష శ్శౌంతివంశోద్భవ
శ్రీమద్వేంకటకర్ణపూర్వరమణాభిఖ్యాన్య సఖ్యం హ్యభూత్॥
తస్మాత్తై నువివశ్చితౌ విధిసతీవక్షోజభూతౌ విభో
ష్టాజీరాజమణే స్తు మోదమమల నై చక్రతుఃప్రత్యహమ్॥

తా|| ఆ రాజాస్థానమున కాకర్ణరామబ్రహ్మముగారు సాహిత్యమందునను, శౌంతి వెంకటరమణయ్యగారు సంగీత

మునను విద్వాంసులై యన్యోన్యమైతినాతని నానంద
పఱచు చుండిరి.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మవిదః పుత్రో
జ్యేష్ఠః పశ్చావగేశ్వరః॥
రామనాదోఽవరశ్చేతి
భృతి న్నామ్నాగతౌ చ తౌ॥ ౬౦

తా॥ రామబ్రహ్మముగారి పుత్రులలో మొదటివాడు
పంచావగేశుడును రెండవవాడు రామనాథమను పేరుతో
నుండిరి.

శ్లో॥ తయో ర్వయో రధ్యయనార్థ మర్థచి
త్సపాతకాలాం నువిచిన్త్య వత్తనే॥
ప్రవేశ్య శ్రీరామకృపావరోకనా
ద్దినాన్వినైషీ ద్భృతి ముచ్ఛకర్మణా॥ ౬౧

తా॥ రామబ్రహ్మముగారు తనపుత్రులనిద్రరను పాతకాలఁ
బ్రవేశపెట్టి శ్రీరామకటాక్ష ప్రసార ప్రసరితుడై
రోజుల గడపుచుండెను.

శ్లో॥ తస్యామ్ముజాక్షీ బహుపుణ్యశీలా
సీతా పునర్గర్భవతీ బభూవ॥
విద్వా నయ జ్ఞోవనముచ్ఛవృత్త్యా
కుర్వన్నైషీత్సుఖ మాత్మకాలమ్॥ ౬౨

తా॥ రామబ్రహ్మముగారి భర్తృపత్నియగు సీతయుదైవ కృ
ప వలన మరల గర్భముఁ దాల్చెను. అవండితుఁడును
ఉంఛవృత్తిచే సుఖకాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను.

శ్లో॥ సా గర్భిణీ చౌహృదఃక్షణాని
దధార పుణ్యశ్రవణానురక్తిమ్ |
వేదాంతగోష్ఠ్యాత్మవిచారణ ఇచ్చ
ప్రకుర్వతీ సావ్యనయ ద్దినాని || ౬౪

తా॥ ఆ పుణ్యనతియు గర్భధారణానంతరము పుణ్యకథాశ్రవణోచ్ఛయు, వేదాంతప్రసంగానక్తియు గల్గెదెయుండెను.

శ్లో॥ శ్రీరామనామామృత మేవ పేయం
స్వాస్తే వివిశ్చిక్య దివా నిశాంతమ్ |
సేవైవ మే భుక్తి రితి ప్రమోదా
త్సాయాపయ త్కాల మనన్యచిత్తా || ౬౫

తా॥ శ్రీరామనామామృత వారితో భగవత్సేవాభుక్తిగల్గెదె యామె కాలసమాయాపన మొనరించుచుండెను.

శ్లో॥ సా సర్వదా గానకలానులాపై
శ్రీరామ పంచాయతన మృజన్తి |
సర్వజ్ఞమూర్తిం తనుజం సుబుద్ధిం
దేహీతి తస్యేవ మహో యయాచే || ౬౬

తా॥ నిరంతరమాపడఁతి తనయింటగల శ్రీరామవిగ్రహముల రాగాలాపములచేగీర్తించుచు 'సుబుద్ధియు సర్వజ్ఞుడునగు పుత్రుని నొసగు' మని ప్రార్థించుచుండెను.

శ్లో॥ శక్రోఽద్య కాపా చ్చరభోజ్యభిఖ్యయా
భువంపతీర్ణస్త్రితి చింతయ స్త్వరః |
ప్రత్యక్ష మస్యావనిపాలన మ్మదా
ద్రక్ష్యమ్యహ జ్ఞోతి వివేక తావిభుః || ౬౭

తా॥ 'ఇంద్రుని శాపవశమున శరభోజి రాజుగ నుద్భవించె'

నని పంచావశేషుఁ డాతని పరిపాలనముఁ జూచుటకో
యన నా సీతామతల్లి గర్భమునఁ బ్రవేశించెను.

శ్లో॥ యదా విశ త్పశ్చనదేశ్వర స్తదా
రరాజ సీతాముఖ మీశ కాన్తిభిః।
“సమ స్తవిద్యాభువి శిక్షయామ్నహ”
స్త్రి తేవ కాన్తగురుతేజసా బభౌ॥ ౬౮

తా॥ పంచన దేశు డా యువతి గర్భమునఁబ్రవేశించిన దాది
యాయమ ముఖశోభ యతిశయించెను, సర్వవిద్యల
సీపృథివి నెలకొల్పి యొజ్జయగుదునాయన్నట్లు గురు
తేజముతో నామెయొప్పారెను.

శ్లో॥ కాలే గతే వశ్చ కుభగ్రహన్వితే
కుదే విలగ్నే సుమవే కుమారకమ్,
సుతాఖిలాహ్లాదిముఖస్య దర్శనా
త్తదా మహానన్ద మవాపతు శ్చ తా॥ ౬౯

తా॥ కొంతకాలమునకు పంచ శుభగ్రహములొక్కటగూడి
యుండగాశుభలగ్నముననాసతియొక కుమారునిగ నెను,
ఆపుత్ర దర్శనభాగ్యముననాదంపతులుమురియుచుండిరి.

శ్లో॥ అష్టాదశ శతాబ్దాదౌ
హాణమానశతే కలౌ।
సామవేదస్య సార స్తం
జనయామాప సార్పకమ్॥ ౭౦

తా॥ అంగ శకవదతిగా పదునెనిమిదవ శతాబ్దాదియం
దాసీత సామ వేదసారమగు మగశిశువునుగ నెను.

శ్లో॥ యదా జవిస్తస్య కుమారకన్య
తదాఽజవిప్రస్ఫుట ముద్గిరాం ధీః।
యథా ప్రసన్నా మమనః ప్రవృత్తి
స్తథాఽప్రసన్న జ్ఞావివశ్చితాంహృత్॥ ౭౧

తా॥ ఆశిశువుజననమందినవెంటనే ప్రగల్భములాడువారిబుద్ధి
వికలమయ్యెను; పండితులెంతగ సంతసించిరో కుకవు
లంతగ కలుషితులైరి.

శ్లో॥ శ్రీమత్పంచనదేశదేశగవిభో శ్రీత్యాగరాజస్య య
త్పూర్ణానుగ్రహకారణా దుదభవ త్పుత్రోఽచుమాయం ధృవమ్।
తస్మాదస్య తు నామధేయ మమలం శ్రీత్యాగరాజాభిదం
కర్తవ్యస్త్వితి చింతయ స్త్రకృతవాంఛీత్యాగరాజం సతమ్॥

తా॥ అంత రామబ్రహ్మముగారు 'శ్రీ' పంచనదేశుని కృప
వలన నా కీపుత్తుడుద్భవించె' నని యా శిశువునకు
త్యాగరాజను నామధేయ మొనరించెను.

మాటినీ॥ హిమగిరితటమూలే పాసిన శృంగారమాళే
స్ఫుతనయజననా త్తే స్వర్గిణో మోద మాపుః।
భువి సకలజనా స్సన్తోష మాపు ర్నితాంతం
విదికృతవిరుతే స్తద్బాలక సోఽదృశేన॥ ౭౨

గద్య॥ ఇతిశ్రీహయవదనపాదారవిందవరివస్యాఽసాదితోభయ
కవితావతా శ్రీమల్లంకోపనామక సీతారామశాస్త్రిణా
విరచితే శ్రీత్యాగ రా జ చరితామృతే
ప్రథమస్కంధస్సమాప్తః

౧౩

ద్వితీయ స్కంధః

౧౪

శ్లో॥ ఈశ స్వధామాద్య విహాయ భూమా
కాకర్లవం కేఽప్యదభూ ది తీర్థమ్ ।
ద్రోక్షి మృకుర్వప్తి జనా శ్శిశు స్తం
ధన్వోఽన్యహ జ్ఞౌ తి పితా వ్యమంస్త ॥ ౧

తా॥ పంచన దేశు డేయాశిశువుగా జనించికాకర్లవారివంశము
నుద్ధరింపబూనెనని జనులందరతనిని గొనియాడిరి,
తండ్రియగు రామబ్రహ్మముగారును ధన్యుడనైతిగదా
యని సంతసించుచుండెను.

శ్లో॥ విహారా పితరం స చా ర్భకో
ప్యదది ఇన్ద్రో ఇవ ప్రమోదయన్ ।
వన్మదే లనదగ్గై వైభవై
శ్శతధా స్వీయ విలాసచేష్టితైః ॥ ౨

తా॥ ఆబాలు డుపచీయమానుడై యాటపాటలఁదల్లిదండ్రుల
సనేక విధములగా నానందపెట్టుచుండెను.

శ్లో॥ మాసత్రయా దూర్వ మసౌ శిశు ర్మహీ
ఃఖూలమ్య గన్తు మ్భృచచాల చోరసా ।
మాసేషు ష ట్సుపగతేషు బాలకః
క్రమై ర్విదితైః పితృతోష కోఽభవత్ ॥ ౩

తా॥ మూడు నెలలు వచ్చునప్పటికాబాలుడు పారాడఁజొచ్చెను; ఆరవ నెల ప్రాప్తించు సరి కా యర్భకుడు విచిత్రముగ తప్పటడుగులఁ దలవండుగ్రల కానంద మొడగూర్చెను.

శ్లో॥ ఆలాప మాకర్ణ్య పితా తదీయ
జ్ఞౌలాదిక జ్ఞిర్మ చకార వంశ్యమ్।
బాలో వ్యసామాన్య ఇ తి న్వబుద్ధ్యా
కాలోచితా న్యపర దాత్మజన్య॥

తా॥ ఆపిల్లవాని పలుకులువిని యారంపించి తండ్రియగు రామబ్రహ్మముగారు వంశానుగతముగ చౌలాదికము నొనరించి యటుపై నాయాకాలములందొనరింపఁదగిన చూడాకర్మాదికమును త్యాగరాజున కొనరించెను.

శ్లో॥ య దాబ్జ మేకం సమగా చ్చికు స్త
త్తదాది సమ్మాషణ మాచకార।
ముదావహ స్తం పరిదృశ్య బాలం
ముహూర్ముహ రోద్ధ మవాపు రాస్తా॥

తా॥ ఒక సంవత్సర వయస్సుబొందునప్పటి కాశిశువు సంభాషణ కుపక్రమించెను; అంత నతనినిచూచిబందుగు లెల్లరు మాటిమాటి కానందమొందిరి.

శ్లో॥ పజ్ఞాబ్జివా నర్మక ఇ త్యమస్తము
ద్విద్యాలయ స్తం వ్యపితాశ్చ సావిత్రితద
షణ్మాససర్వ స్త మధీత్య దాలక్
విద్యాలయో క్తాఖిల మగ్రహీ దన్మా॥

తా॥ ఆబాలు నముడవయేలుఁ బాఁజాల కనిసిరి. ఆసు నెలల
వఱి కాబడి చదువు నంతయు గ్రహించెను.

శ్లో॥ దృష్ట్యాఽన త ద్దీపటుతాంపితా శిశో
గీర్వాణవాణీ మపి పాఠయ న్నుతమః
రిషిః శ్చకారాత్మగతాచికారతః

కావ్యాదికం సర్వ మసౌ గృహీతవాన్॥ ౭

తా॥ ఆబాలుని బుద్ధివైశిష్ట్యమును గనపెట్టి సంస్కృతవాఁశి
నాతనికి నేర్పవలయుననితనశక్తికొలదితండ్రియందు శిక్ష
జేసెను; బాలుడును కావ్యనాటకాదులనన్నిటిని నేర్చెను

శ్లో॥ గర్భాష్ట మోఽష్ట స్వసుతేన రద్ధః
పూర్వానుచారేణఽ కాత్ర రీత్యా
గాయత్రమంత్రావసరం విదిత్వా
ప్రావేశయ త్పాఠమి కాశ్రమే తమ్॥ ౮

తా॥ తనకుమారున కష్టవర్తములు వచ్చినవని యా రామ
బ్రహ్మపండితుడు శాస్త్రప్రకార మాచారమురీతి నా
తనికి గాయత్రీమంత్రమువదేశించిబ్రహ్మచర్యమునఁ
బ్రవేశ పెట్టెను.

శ్లో॥ స బ్రహ్మచారి గురువో పదిష్ఠాం
విద్యామ్ను దోపాస్య నమర్హణేనః
ప్రాప్తాహతి ర్మహ్నా రి వాతిహత
స్సుమార్గదర్శి ప్రబభౌ స్వవంశే॥ ౯

తా॥ గుహ్యపదిష్టమ్ను గాయత్రీ మంత్రోపాసవమున నా
బ్రాహ్మణాఽహ్యాదులచే హోమమునొందిన యగ్నివలెఁ
బ్రకాశించుచు మార్గదర్శకుడయ్యెను.

శ్లో॥ అథ వక్ష్య నదేశ వత్తనం
శరణోక్తి న విహాయ ప్రాత్తనమ్।
పరివారయుత స్స పక్షిత
స్సమగా తత్తజ్జపురం నృపాలయమ్॥ ౧౦

తా॥ అంతలో శరణోజిమహారాజు పంచనదేశక్షేత్రమును
నా తిరువయ్యూరును వదలి పరివారసమేతముగా రాజ
ధానియగు తంజాపురమును జేరెను.

శ్లో॥ శ్రీ శౌంతివేంకట్రమ బోపి విద్వా
న్రాజ్ఞా తు త త్తంజపురం జగమః।
శ్రీరామబ్రహ్మ తిరువాయు గ్రామే
త్వద్వాపయామాప సుతం హి విద్వామ్॥ ౧౧

తా॥ ఆ రాజాసానకవియగు శౌంతి వెంకటరమణయ్యగారు
రాజుతో నాతంజపురమునకుఁ జేరిరి. ఊఁచవృత్తిపై
నాధారముగల రామబ్రహ్మవండితుఁడా పంచన ద
క్షేత్రమును వదలక పిల్లవానిని చదివించుచుండెను.

శ్లో॥ సీతా పి త త్పక్షినదేశ దేవం
నిత్య మృజన్తి త మనన్య చిత్తా।
తస్యాః పతి శ్రీపతిపాదపద్మం
ద్యాయం ప్పిరా ద్వృద్ధదశా మవాప॥ ౧౨

తా॥ సీతామతల్లియు నాపంచాపగేశుని, భర్తను సేవించు
చుండెను. భర్తయగు నారామబ్రహ్మముగారును
భగవంతుని స్మరించుచు వృద్ధదశ నొండెను,

శ్లో॥ త్రయాణాం పుత్రాణా మపి ప్రథమణో మూఢధిషణో
ద్వితీ యోఽప్యాసీ త్త త్సృక్రమ సుత మార్గాను సరణః

కృతీ యోగయం పుత్త్రీః పరమధిషణో జాత ఇతి త
ద్వివి చ్యాముం వేఙ్కట్రమణ పద సేవార్థ మనయత్॥

తా॥ ఆరామబ్రహ్మముగారు తన మువ్వుగు పుత్తులలో
మొదటియిద్దరును పరమ మూఘలనియు, మూడవ
పుత్తు డీత్యాగరాజే బుచ్చిమఱతుడని విద్యకొఱకై
శ్రీ శొంతివేంకటరమణయ్యగారిచంద్ర కాతనిఁ బంపెను.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మబుధాగ్రణీ ర్నిజసుత స్తజ్ఞాపురం ప్రేష్య త
త్తిర్వాయాదుపురే వస నిజసుతౌ వ్యర్థావితి స్వాత్మనః
వృద్ధత్వా నృనసి వ్యథా మనుభవ నృళ్ళాపగేశం విభుం
ధ్యాయన్కాల మహో నయ న్ననుభవీ రాసీ దసౌచణ్ణితః॥

తా॥ తృతీయ పుత్తుడగు త్యాగరాజును తంజాపుర మనిపి
యారామబ్రహ్మముగారు తన కుమారులలో పెద్దవా
రిని వృద్ధులెరని వ్యధనొందుచు వృద్ధుడగుట కారణ
ముగా సుఖదూరుడై యుండెను.

శ్లో॥ శ్రీ శొంతివేఙ్కట్రమణాఖ్య సేవం
శ్రీత్యాగరాజః పరికల్ప్య సర్వమ్॥
సజ్జితకాత్మం సరహస్యజాలం
జగ్రహ మాతృ స్తన దుగ్ధ వ త్సః॥ ౧౫

తా॥ ఆ శొంతివేంకట్రమణ విద్వాంసుని సేవించిశ్రీత్యాగ
రాజు సంగీతశాస్త్ర మర్థమనెల్ల వత్సము గోస్తన
దుగ్ధము గ్రోలు పగిది గ్రహించెను.

శ్లో॥ కాత్మస్తు సర్వం సముదీర్య తస్య
రా గేఽపి తాతే స్వరకల్పనే చ॥

సమూర్ణశక్తిం పరికల్పితైః

మోద మ్మృష ద్భావో గురు స్వశిష్యమ్॥ ౧౬

తా॥ ఆత్మాగరాజునకు గురువిట్లు సంగీత శాస్త్ర మర్థము
లెల్ల జెప్పి పరిపూర్ణ శక్తివంతునిగ నొనరించి సంతో
షమున శిష్యుని బిలిచి యిట్లనెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ! తవ శాస్త్రపాటవం

ద్రష్టు మద్య మమ చాభవ న్మనః।

తేన త త్ప్రకట యాగ్రత శృమే

త త్ప ది త్యనుమతి శ్చుకార నః॥

౧౭

తా॥ “ఓయీ! త్యాగరాజ! నీగాన విద్యా నైపుణ్యమును
జూడ నామది నింపుగొల్పుచున్నది; ఒక్కపరి నాయె
దుటవిసిపింపు” మనియెను; అతడట్లయనియంగీకరించెను.

శ్లో॥ ఆత్మైకదా పణ్డిత మజ్జలా వృతాం

సభా మ్మృక ల్పాహ గురుః పురా మయా।

యదుక్త మభ్యస్త మథ త్వయా ధనా

స్పదితశాస్త్ర మ్మృకటీకుడుష్వ తత్॥

౧౮

తా॥ పిమ్మట నొకనా డావేంకటరమణ గురువర్యుడొక
పండితసభను గావించి యాతనితో “ఓయీ! నేనేమి
నీకు జెప్పినో, నీవునావద్దనుండి గ్రహించినదెట్టిదియో
ప్రకటింపుము” అని పలికెను.

శ్లో॥ యదుక్త మాచార్యవరై స్త తోఽధికం

సమాధిప న్నాగ మపూర్వశోభమ్।

తదానురూపం లయతామానం

ప్రదర్శయ న్నద్భుత మాదకార॥

౧౯

తా॥ గురువుగారు తనకుఁజెప్పినదానికన్న మేధచే నధికముగా
దన విద్యానైపుణ్యమును బ్రదర్శించుచు లయతాలవీతు
లఁ నత్యపూర్వముగా రాగాలాప మారంభించెను.

శ్లో॥ ధావానుహపాతరసజ్జతి స్త
ద్రాగానురూపాం లయతాలరీతిమ్,
గేయానురూప మ్పరికల్ప్య తానం
సర్వం ద్రుతే శ్శాస్త్ర మి వానురూపమ్॥ ౨౦

తా॥ ధావానుహోధకముగ నక్షరవిన్యాసమును, విన్యా
సమునురాగముతోనుమేలవించి లయతాళమాసముల
గాపాడుకొనుచు గేయములఁబాడి తానమునుబ్రదర్శిం
చుచు శ్రుతిసనుసరించిన శాస్త్రమువలె శ్రుతిసనుస
రించి సంగీతశాస్త్రము జూపెను.

శ్లో॥ తాకేషు కాల జ్ఞమయం చ్ఛ్చరితిం స్తాం
రాగానురూపా మ్పరితః ప్రవశ్యన్,
సమ్మేళ్య నమ్య క్షృణ్వ గా చకాశే
చామోదసమ్పన్న సువర్ణవ త్సః॥ ౨౧

తా॥ శ్రుతిసనుసరించి పాడునట్టి యాసంగీతమును తాలమున
కనుగుణముగ కాలముచు జూపించుచు శ్రోతానందము
గ గానముఁజేయుచు బంగారమువకు పరిమళము మరిన
రీతిఁబ్రకాశించెను.

శ్లో॥ ఆరోహణే చా ప్యవరోహణే చ
స్థాయిశ్వరూపానుగతం సలీలం,
గాయ స్తదా సంపది యౌవనాన్వితో
రే జేఽతికాన్త్యా హరిహోతవ త్సః॥ ౨౨

తా॥ ఆరోహణావరోహణములలో న్నాయి కనుగుణముగ
విలాసమునగీర్తించుచు నాసభయందు సింహాకిశోరము
వగిచి భాసించు చుండెను.

శ్లో॥ గానే తదీయా జ్ఞతివైఖరీం శుభాం
దృష్ట్వా గురుః పజ్జితపృజ్జవా ముదమ్,
సమ్ప్రప్య త త్సంసది సంస్థితా జనా
శ్చితార్పితా స్తస్మ రి వాతివిన్మయాత్॥ ౨౩

తా॥ గానవిద్యయందాతని వైఖరినిగని గురువగు పేంకట
రమణుడెంతగనో సంతసించెను. అనాడా సభయందున్న
వారు చిత్తరువున నున్నట్లు విస్మయా విష్టులైరి.

శ్లో॥ అనన్యసాధారణ పాట్టిత ప్రభా
మనన్య సాధారణ భక్తి వైఖరీమ్.
అనన్య శాస్త్ర ప్రతిభా మలోకయ
న్ననన్య చిత్తః ఖలు తత్ర పట్టతాః॥ ౨౪

తా॥ అనన్యజనసామాన్యమగు నాతని పాండిత్య, భక్తి,
ప్రతిభలను నచ్చటి వాల్లెలరేకాగ్ర మనస్కులై
యుండిరి.

శ్లో॥ కిం వీణాకృణనం గణ త్సముదితో గానన్యనః స్తుమ్మురుః
జ్ఞి మాసాద్య విజోరుగానపటుతా జ్ఞి. స్థర్షయ న్నాస్థితః।
కిం స్వప్నః; కి ము తాథ భూమిరభవద్దస్తర్షలో కోఽధునా;
కిం శేషః; కి మయన్న కిన్నర ఇతిప్రోచు స్పథాయాంస్థితాః॥

తా॥ ఇది గళమునుండి వచ్చినధ్వనియూ? లేక వీణానినాద
మూ? లేక తుంబురుడు భూలోకమున తన పాండిత్య
ప్రదర్శనముఁ జేయుచుండెనా? లేక స్వప్నమూ? లేక

ఇది గంధర్వలోకమా? అనిచేషుడా యితడు? కానిచో
 కిన్నరుడెవ్వడే నిట్లుపాడుచుండెనా? యని యాసభా
 సమలెల్లరాశ్చర్య నిమగ్నులైరి.

శ్లో॥ కేచి చృశంసు స్త మపూర్వగాయకం

కే చి త్త మాశన్దకరం ప్రకుప్టువు॥

కేచి న్నువస్థ స్సుకృత స్తు తత్కృతం

శ్రీత్యాగరాజం ప్రశశంసు రన్వహమ్॥ ౨౬

తా॥ ఆత్యాగరాజును గొందరు బ్రశంసించిరి; కొందఱు
 స్తోత్ర మొనరించిరి; కొందఱాతని సుకృతమును గూర్చి
 యానందపడిరి.

శ్లో॥ గురు స్తు వేంకట్రమణాభిధ స్తతః

వరం సమాల్లస్య ముచా స్వదేతసా

చిరం వివర్ధస్య యశోభి రన్వహం

త్వి తీరయామాస భుభే ర్నిజాశయైః॥ ౨౭

తా॥ గురువగు వేంకటరమణమూర్తియు శిష్యుడగు నా
 త్యాగరాజు నాలింగన మొనరింది “ఓయీ! నీవు
 చాల కాలము కీర్తిప్రతిష్ఠలతో విలసిల్లగలవు” అని
 దీవించి పలికెను.

శ్లో॥ ప్రీణామి తే గానకళావిశేషాన్

గత్వాఽద్య తే నద్మ వధూ జ్కులీశామ్॥

ఉద్వాహ్య స్తుప్రేమభరేణ పుత్త్రా

నుత్పాద్య విర్యాతయ త త్పితృణమ్॥ ౨౮

తా॥ “నీగానకళాకౌశలమున కానందించితిని, ఇంతట నీకృ
 హమున కేగి వివాహ మొనరించుకొని ప్రియురాలితో

సంతతినిగని పితృణామును దీర్చుకొను” మని గురు
వాతని నింటికంజెను,

శ్లో॥ అథ తజ్జపురా ద్వినిర్గత
స్వపుర మ్మృచ్ఛనదేః పతనమ్ |
తిరువాయుపుర మ్మృచ్ఛద్యత
త్పితరౌ తుష్టి మివాపయన్ భిత్తః || ౨౯

తా॥ అనంతర మాత్యాగరాజ తంజాపురమునుండిబయలు
వెడలి తల్లిదండ్రులు నివసించు శ్రీపంచనదేశ్వర
క్షేత్రముగు తిరువయ్యూరునకువచ్చి తల్లిదండ్రుల సం
తోష పఱచు చుండెను.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మసుధీ స్వపుత్రౌ పపిత స్తప్తస్థా మదంప్రాప్యతౌ
సత్రై వ్యా వధఃస్థితి మ్మరణతా వి త్యస్తరక్షే వ్యధా
మాప్స్తా రామపదార్పన నిజసతీముక్త స్తు తక్త్యా నదా
కాల ణ్చానయ దన్యకార్యవిధుర శ్రీత్యాగరాజేన సః || ౩౦

తా॥ రామబ్రహ్మపండితుఁడా పుత్రుని పండితునిగా నెఱింగి
మనమున నానందపడుచు జ్యేష్ఠులిద్దరు తిప్పకాయ
లైరేయని వ్యధనొందుచుశ్రీరామపంచాయతనపూజ
గావించుకొనుచు కాలయాపనముజేయుచుండెను.

శ్లో॥ శ్రీత్యాగరాజోఽపి నిజోరువిద్యయా
పిత్రార్ఘ్యమానం రఘురామవిగ్రహమ్ |
స్తువ స్వకాలం పితురన్తికే నయన్
పూజార్థ మర్థా న్పరికల్పయన్ భిత్తః || ౩౧

తా॥ ఆ త్యాగరాజతనగానకళతో తండ్రీచే బూజింపబడు

(శ్రీ)రామునిగీర్తించుచు పూజాదులందిచ్చుచు తండ్రి
సమీపమున నే కాలము గడుపుచుండెను.

శ్లో॥ సుధోపమ స్వీయ కళా ప్రదర్శనా
ద్వైరాగ్యమార్గా ద్వరభక్తిగౌరవాత్,
త స్యాస్య పుత్త్రస్య సుకీర్తి రావిశ
ద్దురా త్సుమస్యేవ సుగన్ధసంఘతిః॥ ౩౨

తా॥ అమృతతుల్యమగు గానకలా పాటవమునను, భక్తి
వైరాగ్యముల గూడియుండుటవలన నాత్యాగరాజ
త్తనుమము పరిమళమును వెదజల్లుచుండెను.

శ్లో॥ జ్యేష్ఠద్వితీయా పరిణీతవన్త
సౌఖ్యేన కాలం భువి యాపయన్తః।
విహామ ధర్మం పరకీయవృత్తి
మాస్థాయ పిత్యౌ జ్ఞాహతు ర్విభున్తః॥ ౩౩

తా॥ జ్యేష్ఠపుత్రులిరువురును పితృమునాసింపకయే స్వధర్మ
త్యాగమొనరించి తాక్యవృత్తిఁ బ్రవేశించి సుఖ కాల
క్షేపమున నుండిరి.

శ్లో॥ గతే భక్తారే జననీ దివజ్ఞితా
పితా వ్యనారోగ్య మవాప తన్మృతేః।
తదీయసేవా సుకృతేన దాన్తిమః
పిత్రార్చ్యమానం హరి మర్పయన్ స్థితః॥ ౩౪

తా॥ ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకారామబ్రహ్మముగారి ధర్మ
పత్ని స్వర్గమున కేగెను. దాన నాతడు మఱిం
తగా గృహించి యనారోగ్యముగ నుండెను. కడ

పుత్త్రుడగు త్యాగయ్య తండ్రిని సేవించి విగ్రహములను
బూజించుచుండెను.

శ్లో॥ తృతీయపుత్రస్య చ సోఽథ యోగ్యం
కన్యాం విచా ర్యోపయమ ఞ్చకారః
త స్యాస్య గేహ స్కృమలావిలాస
యోగ్య ఞ్చకా రార్థపతా నునమాన్॥ ౩౫

తా॥ ఆరావలబ్రహ్మముగారు తనమూడవ కుమారునకు వివాహ మొనరింపబూని కమలానివాసస్థుల మొనరింప కమలయను నాపెఁబెండిచ్చేను.

శ్లో॥ కాంక్రమేణ జ్వరపీడనేన
బార్యావియోగేన జరాభరేణ
వశ్చుత్వ మాపాద్య పితౄఽపి తస్య
నాకల యయా వాప మనోరథ స్స॥ ౩౬

తా. కాలక్రమమున నాత్యాగరాజు తండ్రి జరాభారము చేతను, పత్నీవియోగముచేతను బాధపడి స్వర్గధామ మలంకరించెను.

శ్రో॥ పక్ష్యా పహ స్వాత్మసంపన్నాత్మ్యసే
ప వైత్తుక జ్వర్మ వత్తత గాన్తూ...
తత్పుత్తదత్తే సుపదత్తే...
పుష్కా ద్వితి మ్మృప సత్త తద్దాన్తే...॥

తా॥ రామబ్రహ్మముగారి మూడవ తల్లిగారు
రాజ తనభార్యతోడ గూడ పై తల్లిగారికి జరిచినను,
దాన తండ్రి పుణ్యగతిని బొందెను.

శ్లో॥ రామబ్రహ్మమృతే రనస్తరదినే వచ్చావగేశ స్సుతో
బాబాజ్ఞు నిజపితృ మర్తి మతులం శ్రీరామనాథ శ్చ తత్
సమన్వృతి వివిధా మపతు రన శ్రీత్యాగరాజేన తా
నన్దుష్కృతిల వస్తు తత్పజతు రావంశాగతం శ్రీహరిమ్॥

తా॥ రామబ్రహ్మముగార్జిల్లు మృతిజెందిన వెంటనే యాతని
జ్యేష్ఠసుతుల్నిష్టఱును త్యాగరాజుతోగూడచాలాించి
విభాగమునొంచి యందుగాదగిన ధనమును వస్తువు
నన్నిటినిగొని వంశానుగతమగు శ్రీరాముని పంచా
యతనమును మూలమునదలిరి.

శ్లో॥ రాగరాజహృదయ మ్పరిపూతం
మోహ మాప్య రఃసురామవిగ్రహః॥
స్వేనంద్య ఇతి పుణ్యకర్మణా
తం స్మదేవ మురీషశార సః॥

౩౯

తా॥ 'శ్రీరామ విగ్రహములు తనవంతునచ్చినవిగడా' య
ని త్యాగరాజు చాలసంతసించి యాచేవుని కన్నుల
కద్దుకొని పరిగ్రహించెను.

శ్లో॥ ఆదాయ వచ్చాయతనస్వరూపం
శ్రీరామదేవం వివివేక్య గేహే॥
రాత్రిద్దివ స్తత్పద మర్చయన్తే
జాయపతీ తౌ నిజభక్తియుక్తే॥

౪౦

తా॥ పంచాయతినేహాపమగు నా శ్రీరామవిగ్రహముల గొని
యా త్యాగరాజదంపతు లతిభక్తిభావమున రాత్రిం
దినములు సేవించు చుండిరి.

శ్లో॥ కమలా విమలాఽచ్యుతార్చనా
దమలా కాల మయాపయ త్పతీ।
పర మాఽతీరమా స్రజావనే
పరమానందవతీ బహువ సా॥

౪౧

తా॥ అచ్యుతార్చనమున కమల విమలలుడ్యై సరిగదా!
ప్రజారక్షణము నగూడనామెపరమానందకరురాలయ్యె.

శ్లో॥ స త్యాగరా జోఽపి దివానిశ స్త
ద్భీరామదేవ స్తస్మదేవమాసః।
యోయ స్ప్రియద్భ్యాఽవగతః ప్రవావో
గానేన తత్కీర్తిసి మాచకార॥

౪౨

తా॥ త్యాగరా జాపగిది శ్రీ రామచంద్రుని సేవించుచు
నడుమ నడుమ నుద్రేకమున రాముని గానముతో
గీర్తించెను.

శ్లో॥ భార్యాఽపి తద్దానసుధా మపూర్వా
ముత్కృష్టతక్త్యా రిసవ త్తమా స్తామ్।
శ్రీరామనామాఙ్కితపుష్పగద్దం
శ్రుత్యా పపౌ నద్దికచిత్త పృత్తిః॥

౪౩

తా॥ ఆత్యాగరాజవత్నియు రసవత్తరమగు గాన సుధను
భక్తితో మేళవించి శ్రీరామనామమును పరిమళముతో
గూడినదానినిగా తెలిసికొని శ్రవణాంజలిచే పానము
జేసెను.

శ్లో॥ సా ప్యేకదా భక్తిసమాప్తతేన
హృదాఽతిపూతా స్తులసీ న్ననామ।

ప్రత్యక్షభూతా కృపయాఽఽలపన్తి

త ద్రాస్తవే తత్పతి రాజగమ॥

౪౪

తా॥ ఒకరోజున కనులొంచికభక్తితో తులసీ దేవినిబూజించు
చుండెను. ఇంతలో నామెకాదేవి ప్రత్యక్షమయ్యెను.
ప్రత్యక్షమైన దేవితో మాట్లాడుచుండగా నామె
భర్తయగు త్యాగరాజుటకేసదెంచెను.

శ్లో॥ దేవీ తదా తస్యవరోకయన్తి

సాఽన్తస్త్రితా దృష్టిపచా త్రయో స్యా

త త్యాగరాజ శ్చ తతః ప్రచిన్తా

మాపేదివా స్యాత్మని భిన్నభావః॥

౪౫

తా॥ అంత టాతులసీదేవి యంతర్ధాన మొందెను. త్యాగ
రాజు నాత్మయందెంతో నొచ్చుకొనెను.

శ్లో॥ ఆభార్యసాదో విహుదా ప్రియాశ్చ తా

మలాలయ శ్చా కమ లాఽతిచిన్తయా

దేవీం స్మచిత్తే తులసీ మమేయయా

భక్త్యా స్మరన్తి పతి మన్వగా త్రదా॥

౪౬

తా॥ అనంతర మా త్యాగరాజు అంతర్ధానమొందిన తులసీ
దేవికై వ్యథనొందుచున్న భార్యనోదార్చెను. ఆమెయు
భర్తచిన్నవోవు నేమోయని యాదేవిని హృదయఫలక
మునఁగొల్పు చుండెను.

శ్లో॥ కాలక్రమే జాథ తయో ర్వియోగ

కాలం సమాసాద్య రుజా త్తపీడా

అనన్యా మృత్యో ర్ముఖ మావిశన్తి

వై కాన్తవాచ నిజగాద కాన్తమ్॥

౪౭

తా॥ కాలక్రమమున నాచరింపఁబడిన వియోగకాలమానము మై
యాకమలాంబిక రోగగ్రస్తమై పృథ్వీపు నొండ
బోవుచు భర్తతో నేకాంతముగ నిల్లులెక్కును.

శ్లో॥ ఆహోఽదృఢ భర్త! ప్రజపాదసేవాం
ఓర్వైవ ప్రయస్మాకు దివ ద్విదాసేమ్ |
యామస్తు రామార్చన మాచరిస్త
భీరామవద్యై నయత స్మరామ్ || ౪౮

తా॥ నాథా! నేను తమపాదసేవ వలె నిలువఁజూచు నివికేసు
చుంటిని; మారుమాత్రము మనయెల్లఁగల శ్రీరామవిగ
హములబూజ నేమరక భక్తితో గావించుచుఁ గాల
యాపన మొనర్చుడు.

శ్లో॥ ఇత్కుదీర్య కమలా నయగాభ్యా
మచ్యుకాలక మమద్భుతభస్మాత్ |
ఆద్యనంతర వివేక విహీనం
ప్రాణజాత మపి చోర్ధ్వ మయాసీత్ || ౪౯

తా॥ ఇట్లు బలికి యాకమలాంబిక కన్నీరునువికచెను. అంత
ప్రాణముల వీడెను. కన్నీరెంతలో భూమిపైపడెనో
అంతలోనామె ప్రాణము లూర్ధ్వముగ బోయెను.

శ్లో॥ భార్యావియోగవ్యథయాఽపి వస్తేతః
కర్తవ్యకార్యే విమతిప్రదృశనమ్ |
కుర్వన్విరాగా దమతి త్త్యభూ దసౌ
శోకేన లోకే ధింజా విచాల్యతే || ౫౦

తా॥ భార్యావియోగమున నాతడు వైరాగ్యమున నుండి
కర్తవ్యకార్యములయెడ ననురక్తుడుగాక మతిభ్రష్టుని

వలెనుండెను. లోకమున శోకము బుద్ధిని మార్చును గదా!

శ్లో॥ విదాం సుసంగేన విదం వ్యపోహ్య

సదా ముదా రామపదే ననామ।

యథా యనా దాపః ముద్గ మోఽన్య

చభాచదా కీర్తన మాచకాః॥

౫౦

తా॥ విద్వాంసుల సంగచ్ఛమున వియోగ వృధను తొలగించుకొని యెల్లప్పుడు శ్రీరాముని పదముల గొల్పుచుండెను.

శ్లో॥ ఏనా ట్పుతి దై చునుసృత్య జాయాం

ప్రీరాం ప్రవీరా మ్ప్రీపరిష్య నిన్నః।

* “పూర్వే ఓవే పాప మతార్ష మేత

జ్ఞానామి శ్రీరామః ఓవార్చనేన”॥

౫౧

తా॥ ఇట్లు మృతినొక భార్యను గూర్చి “త్రాలి నేజేసిన పూజాఫలము” అనునొక కీర్తనను బాడెను.

శ్లో॥ తదీయగేయం పతతో విభక్తం

శ్రవఃప్రియం కుచ్రుపు రన్య శిష్యాః।

తతః ప్రభృ త్యన్య సుకీర్తికాన్తా

దిశా ముపాస్తేషు లలాప భాసా॥

౫౨

తా॥ శతభా విభక్తమగు నాతని ‘గేయజాలము నాతని శిష్యులు వినుచు గుర్తుంచుకొనుచుండిరి. తదాదిగా త్యాగరాజకీర్తి దశదిశల కెగబాకెను.

శ్లో॥ న కేవలం త్యాగవిభో మ్సుకీర్తి

ర్దిగస్త్రాళం ప్రగ తాఽథ కిన్తు।

అన్ధాస్త్రరక్షేష్యపి భారతామ్నా

మనస్యఃప్రమదో వివేకః॥

౨౪

తా॥ శ్రీత్యాగరాజకీర్తి యొక్కటే దిశలబ్రవేశించుట
గాదు; భారతప్రజలయొక్క హృత్కుహరముల
సైత మానందము బ్రవేశించెను.

శ్లో॥ అతులప్రతిభాం విలోక్య త

త్సుకవేగ్గాయకశేఖరస్య వై

విజయరత్నసతీ మృతి ఇన్ద్ర తా

మశృణోత్కృశ్చన పద్ధితాగ్రణీః॥

౨౫

తా॥ గాయతాగ్రేసరుడగు నాతస్ప్రతిభను, భార్యావియోగమును గూర్చియొక పండితుడు చెవలారవిని వ్యధ
జెందెను.

శ్లో॥ తస్మై స్వపుత్రీ మధ దాతు మున్మనా

గానప్రవీణస్య కవేశ్చ తద్గుహమ్।

సమ్భవ్య తచ్ఛోభనసజ్జతిస్తదా

విజ్ఞాపయామాస వివశ్చిదగ్రణీః॥

౨౬

తా॥ ఆత్యాగరాజునకు తనపుత్రికనీడలంచి యాపండితుడొకనాడు త్యాగరాజగుహమునకువచ్చెను. కుశల ప్రశస్తి ప్రతిపచనానంతర మాశుభవార్తను త్యాగరాజునకెఱుకపఱచెను.

శ్లో॥ స త్యాగరాజ స్సువిచిన్త్య చాహ

త జ్ఞిం వివాహః స్మమ చేహ కార్యమ్।

రామస్య వజ్రాయతనస్య సేవాం

కుర్వన్నహ జ్ఞేవిత మాచరిష్యే॥

౨౭

తా॥ త్యాగరా జావార్తమి “ఓయీ! మహానుభావా! నా
కింక వివాహమేల? శ్రీరామపాదసేవ నొనరించు
కొనుచు కాలక్షేపముఁ జేసెద” ననియూపండితునితో
బలికెను.

శ్లో॥ త ద్వాక్య మాకర్ణ్య చ కన్యకా పితా
త జ్ఞాబ్రవీ ద్భో! యృణు మద్గిరం హితామ్ ।
సంతాపహీనస్య న చాస్తి సద్గతి
స్తస్మా ద్వివాహః దధ పుత్త్రీవా న్మవ॥ ౫౮

తా॥ ఆవాక్యమును విని కన్యాదాత త్యాగరాజుతో
“ఓయీ! నావలుకు వినుము ; సంతాపహీనునకు సద్గతి
లేదుగాన వివాహము చేసికొని పుత్త్రవంతుడవగుము.

శ్లో॥ త ద్వాక్య స్త్యాగరాజ స్తు
త్రు త్మాఽ“స్మ ద్భ్రాతు రన్తికే ।
ఆశ్రావయే”తి తం ప్రేష్య
దాసీ ద్రామార్చనావరః॥ ౫౯

తా॥ త్యాగరా జావాక్యమునువిని “ఓయీ! యీవిషయ
మును మాఅన్నగారి సమీపమున వినిపింపు” మని
పలికి శ్రీరామార్చన తత్పరుడై యుండెను.

* శ్లో॥ రాగా ద్విహీనస్య హృదస్తరే సు
జ్ఞానం జపిష్య త్యభ నాన్యమార్గాత్ ।
తస్మా త్ప్రసీ దేతి విరాగబుద్ధ్యా
చై కా మ్మనోజ్ఞాం కృతి మాజగౌ సః॥ ౬౦

తా॥ రాగరహితుని హృదయమందు జ్ఞానము గలుగదు;

అందుచే నాయందు దయగలిగి యనుగ్రహింపుమని
యొక కృతి నాత్యాగరాజు రచించెను.

శ్లో॥ కన్యాదాతృభగవత్
ద్భూతరం సర్వ మబ్రవీత్ |
సోఽపి నిర్భీత్య సమృద్ధం
ప్రేరయామాస సోదరమ్॥

౬౦

తా॥ కన్యాదాతృభగవత్ గౌరీతోగూఢసీవార్తనుజెప్పెను.
అతడును సంబంధమును నిశ్చయపరచుకొని సోదరు
పండులకొప్పించెను.

శ్లో॥ స్వేన స్వధర్మ స్త్వద కర్తృ ముద్యతాం
ధర్మాలయం ధర్మపరా భృ మానినీమ్ |
ధర్మామృకాభ్యాం సుగుణా మ్మనోహరాం
స చోపయేషేఽర్థవతీం సుఖాలికామ్॥

౬౧

తా॥ పిమ్మట తనతోగూడి ధర్మమునాచరించుటకై వచ్చిన
ధర్మమూర్తియూ యనునటులు ధర్మాంబికయను నాపె
నాతడు వివాహము జేసికొనియెను.

మాలినీ॥ గత విజదయత శ్రీదక్షిణామూర్తిదేవో
హిమగిరి తసయా స్తాం చోపయేషే సురార్థమ్ |
విబుధపతిముఖాం స్తాం స్తోపయామాస యద్వ
త్తదుపయమ మవాప త్యాగరాజః ప్రజార్థమ్॥

గద్య॥ శ్రీహయవదన పాదారవింద పరివస్వాసాదితోభయ
కవితా వతా శ్రీ మల్లంకోపనామక
సీతారామశాస్త్రిణావరచితే శ్రీత్యాగ
రాజ చరితామృతే ద్వితీయస్కంధే
॥ స్స మా ప్రతి ॥

★ **తృతీయ స్కంధః** ★

శ్లో॥ ఏవం ద్వితీయా సహితస్సపూజ్య
శ్రీత్యాగరాజః పరమార్థ దృష్టిమ్।
సప్తహ్య కాల స్త్వన య త్తదస్తః
కేచిత్తమా జగ్మురబాలశిష్యాః॥

తా॥ ఇట్లా త్యాగరాజ భార్యాసహితుడై పరమార్థ దృష్టి
తోఁగలము బుచ్చుచుండెను. ఇంతలో నాతనివద్దకు
గొందరు వృద్ధ శిష్యులేకుడెంచిరి.

శ్లో॥ ఆగత్య తం పూజ్యవరం విచోః త్వ
మానస్త కాస్త్రేణ ముచిత్యుస్మాకా।
ఇతీరయస్త శ్చరణే ప్రణేము
స్సజ్జిత కాత్తస్త్వదిగస్తు కామాః॥

తా॥ ఇట్లు శిష్యులువచ్చి యాత్యాగరాజుకడ సంగీతశాస్త్ర
ము నభ్యసించగోరి నమస్కారములతో బ్రార్థించిరి.

శ్లో॥ ఆజ్ఞీచకారాత్మ గతాస్త్వైరామ
ప్రవేషనా యోవ గతాన్వివీతాః।
శ్రీత్యాగరాజశ్చ చకార రాగా

చ్చి ష్యాన్త్వైకాస్త్రేవిదుషః పృథూతాః॥

తా॥ తనతోగూడ శ్రీరామునిసేవించి తరించుటకు వారు
వచ్చినారను భావముతో (శిష్యులను భావములేక)
తనకుగల సంగీతశాస్త్రమును వారికి నేర్పి విద్వాంసుల
గావించెను.

శ్లో॥ తే బుద్ధికౌశల్యవశా త్తదీయం
శాస్త్రస్తదస్తే వసనా చ్చ శీలమ్।
దేవే ప్రవత్తి మ్పరిగృహ్య ప్రీత్యా
వివేచితే దేశకపాదసద్భుమ్॥

తా॥ ఆశిష్యులును త్యాగరాజ గురువరుని సేవించుటవలన
శాస్త్రమునేకాక శీలమును, భక్తిప్రపత్తులనేర్చి యా
వందమున నాగురుపాదముల సేవించుచుండిరి.

శ్లో॥ కుప్పయాఖ్యసుదీ ర్గజేశవిబుధ శ్శ్రీసుబ్బరామాహ్వయో
వ్యాయాభాగవత శ్చ కన్నయ ఇతి శ్రీకృష్ణయాభ్యోపరః॥
శ్రీమద్వైకూటసురి రథనిపుణ శ్శ్రీనింకణాహ్వయో
వ్యష్టా శిష్యవరా స్తదీయ నుయశోవ్యాప్తి ప్తిశో విన్యసే॥

తా॥ (1) వీణ కుప్పయ్య, (2) గణేశులు, (3) సుబ్బ
రామయ్య. (4) అయ్యభాగవతార్ (5) కన్నయ్య, (6) కృష్ణయ్య. (7) వేంకటమఱి, (8) నీలకంఠయ్య
అనువారి లెనిమిదిమందియాలనిశిష్యులుగానుండి వండి
తులైదిగవ్వుకము నాత్యాగరాజకీర్తిని వ్యాపింపజేసిరి,

శ్లో॥ తచ్చిష్యబృన్ద వ్యభిలాసు దిక్ష
శ్రీత్యాగరాజస్య యశో లవయం స్తత్।
తే నేడితః ప్రీతియశానుగేయై
శ్శ్రీరామచన్ద్రో లతిముద మ్పురేదే॥

తా॥ ఆశిష్యులు దశదిశలకాలని కీర్తనలతోబాటు శ్రీరా
మునిపైగల భక్తినిగూడ ప్రకటించి జనుల నానంద
మున నోలార్చిరి.

శ్లో॥ తత్యాగరాజస్య నితాస్తభక్షే
రైర్వరాగ్యభావస్య ముముక్షుతాయాః॥
మోదం ప్రపద్యానుజిఘృక్షమాణ
శ్శీరామచన్దోఽ ౭ భవ దక్షిలక్ష్యః॥ ౩

తా॥ ఆత్యాగరాజ భక్తివైరాగ్యములకు, ముముక్షుతకు
శ్రీరామచంద్రమూర్తి యాత్మ సధికముగ సంలించి
యనుగ్రహింపదలచి దృగ్గోచరుడయ్యెను.

శ్లో॥ ప్రసన్నభూతం రమురామవిగ్రహం
ప్రపక్రమే స్తోతు మనస్యమానసః॥
త దస్తరే కశ్యపయోగివృణ్ణవ
స్పృహార్దత స్తన్నిలయం సమాగమత్॥ ౪

తా॥ ఇట్లు దయతోదనకు ప్రసన్నుడగు శ్రీరాముని యా
త్యాగరాజ భక్తితో స్తోత్రముజేయుచు నేకాగ్ర
చిత్తమున నుండెను. ఇంతలో నొకయోగివుంగవు
డాత్యాగరాజగృహమున కేతెంచెను.

శ్లో॥ నిమీలనా దక్షియుగవ్య సోఽపి భం
నావశ్య దేకాస్తపమాదిసంస్థితః॥
స యోగిముఖోఽపి తదీయభక్తియు
కృగీతి మాధుర్యవిమోహితోఽభూత్॥ ౫

తా॥ కన్నలుమూసుకొని ధ్యానయోగనిమగ్నుడగు త్యాగ
రాజ వచ్చిన యాయోగివుంగవుని చూడకపోయెను.
యోగియు కన్నలుమూసి ధ్యానించి కీర్తించు నా
త్యాగరాజ గానమునువినుచు తృప్తుడయ్యెను.

శ్లో॥ గీతావసానే స చ యోగివస్త
స్థృష్ట్యా ననా మార్తా విసేతవృత్త్యాః
ఆసాద్య తద్యోగిసమీపహమిం
సమ్యాస తోపకర్తృమ మాప సోత్కృః॥ ౧౦

తా॥ గానానంతరమాత్యాగరాజు యోగినిచూచి విధేయత
తో నాయోగికి సమస్కరించెను. ఆయోగియూతనిపట్ట
జేరి సంభాషించుటకు మొదలిడెను.

శ్లో॥ ప్రాప్య మృనే ద్భృహ్మ చిదాత్మరూపం
సుకర్మఖి ర్వా వ్యథ వోరుభక్త్యాః
ఇత్థ స్త్వయో వ్రమ్భవిభక్తయోస్త
న్మద్యాహ్నచర్యస్త మభూ ద్వివాదః॥ ౧౧

తా॥ బ్రహ్మత్కుడగుటకు సాధనములు కర్మలూ లేక భక్తియూ?
ఁని యాభక్తయోగులిద్దఱు మధ్యాహ్న సమయము
పఱకు వివాదించుచుండిరి.

* శ్లో॥ కి ద్వైత మద్వైత మహో సుఖం ఖో
త్వైతస్యసాక్షిః మత మద్య బ్రూహి
పశ్చా పి భూతా వ్యఖిలా మృరా స్తే
పస్తేహవన్తో ఒత్ర విదర్శనం త్వమ్॥ ౧౨

తా॥ “ద్వైతము సుఖమా? అద్వైతము సుఖమా?” అనుకీర్త
ననుబాడి కర్మచే మోక్షము సాధ్యమనికొందఱు మత
ముగాడలచిరి.

శ్లో॥ ఆ వ్యస్తి మోక్షో భువి తావకీన
భక్తిం వినా జీవవతా స్మరాణామ్॥

ఓడ్కార వాదానుగత్తై ర్ని పత్త

స్తవరై రపి త్వా మవిజానతాన్మః॥

౧౩

తా॥ 'మోక్షముకలదా? భువిలోజవస్సుక్తులుగానివారలను' అను కీర్తననుబాడి భక్తిచేమోక్షముసాధ్యమని మఱి కొందఱుతముగ నిర్ణయించిరి.

* శ్లో॥ తత్త్వమృదార్థావగతి స్త్యక్త్యా

శ్రీరామ నామామృత బోధ రూపా,

బోధే తు సత్వాది గుణాత్మకేఽస్మిన్

స్తత్త్వ మృదార్థా వగతి స్త్యక్త్యా॥

౧౪

తా॥ 'తత్త్వమెఱుంగదరమాః పరతత్త్వమెఱుంగదరమాః అనుకీర్తనను గీర్తించి తత్త్వమస్యాది మహావాక్యము లోని భావమునుబట్టి కర్మలచేగాని, భక్తిచేగాని అవ వర్గము సాధ్యపడదని నిర్ణయించుకొనిరి.

* ॥ శ్లో యజ్ఞై స్సుసౌఖ్య మ్మువి నాన్యతో భవే

ది త్యజ్జలోకాః ప్రథయన్తి మానసః

హింసావిశిష్టేన హి యజ్ఞకర్మణా

కథం సుసౌఖ్యం లభతే వితర్కయన్॥

౧౫

తా॥ 'యజ్ఞాదులు సుఖమనువారికి సమమజ్ఞానులు గలరా' యని నిర్ణయించుకొనిరి.

* శ్లో॥ శ్రీరామభక్తై ర్మహిమా వ్యవన్తో

దృశాం సుపజ్ఞేణి యథావసే పః॥

భవాన్వినోకాశ్రితమోక్షదాతా

శ్రీరామభక్తై ర్మహిమా వ్యవన్తః॥

౧౬

* శ్లో॥ శ్రీరామభక్తై ర్మహిమా వ్యనన్తే
దృశాం సువక్ష్మణి యథా ౭పనే సః।
భవాద్భిన్దో కాశ్రితమోక్షదాతా
శ్రీరామభక్తై ర్మహిమా వ్యనన్తః॥ ౧౬

తా॥ “అప్ప రామభక్తియెంతో గొప్పరా” అనుకీర్తనను
బాడి భక్తిచే భగవంతుని స్వాధీనమొనర్చి జ్ఞానముచే
మోక్షమును లభింపవచ్చుననుకొనిరి.

శ్లో॥ తత్యాగరా జోదిత భక్తిమార్తే
స్త త్కీర్తనై మృష్టి వవాప యోగీ।
గాఢానురక్తిం రఘురామపాదే
స్థితాం నమీ జ్యేహ త మార్యపాదమ్॥ ౧౭

తా॥ ఆత్యాగరాజు పలికిన భక్తిమార్గసూచక కీర్తనలకు
నూతనయోగి సంతసించి రామభక్తుడగు నాతనితో
నిట్లనెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజః తవ భక్తినై షణ్ణీ
మాకలియ్య ముదితో ౭స్మి మానసే।
రామతారక మనుం భవాంబుధే
స్తారకం విహాసుఖం దదామి తే॥ ౧౮

తా॥ “ఓయీ! త్యాగరాజా! నీయుత్కృష్టభక్తికి నామన
స్సులో నానందముగలిగెను. భవతారకమగు రామ
తారకమంత్రమును నీకిచ్చెదను”

శ్లో॥ ఇత్థం రామషడక్షర మ్మను మతిప్రి త్యోపది శ్యాబ్రవీ
దేసం షణ్ణవతిప్రమాణగుణిత స్తజ్జో ౭టికృత్వ వృదా

మ స్త్రోస్త్రంఃజప తేన తుష్యతి రమానాథస్సతాం పాలికో
భక్త్యా తత్పదవేవకన్య సుతరా న్నా స్త్యేవ వీ స్సంస్మతేః॥

తా॥ ఇట్లని శ్రీరామమడక్షరీమంత్రము నధిక ప్రీతితో నా
త్యాగరాజున కుపదేశించి 'ఓయీ! దీనిద్రోబది
యాదుకోట్లు జపింపుము. శ్రీరాముడు సంతోషింప
గలడు. భక్తితో భగవంతుని సేవించువారికి సంసారము
వలని భయములేదుగదా? అనెను.

శ్లో॥ త న్మస్త్ర మాసాద్య న గాయకాగ్రజీ
రేజే హతాత్యోదితతృప్తివహ్నివత్.
త శ్చాప్యభృష్యం నమవేక్ష్య మౌఁరాట్
లేధే ముదం చస్త్ర మి వాప్య సాగరః॥ ౨౦

తా॥ ఆమంత్రోపదేశమును బొందిన త్యాగరాజు హుతా
జ్యత్పత్తిగల వీతిహోత్రునివలె ప్రకాశించెను. దాన
నాయోగియు సముద్రుడు చంద్రదర్శనముట్లు ఆనంద
మొందెను.

శ్లో॥ మధ్యాహ్నకాల స్సముపాగ తోఽద్య త
చ్చీరామపూజాం వినివర్త్య తత్పరమ్
వాదే ప్రవేక్ష్యవ ఇ తీరయన్తన్
తూత్థాయ గన్తు జ్ఞాతనిశ్చయోఽభవత్॥ ౨౧

తా॥ “మధ్యాహ్నకాలము సమీపించెను. శ్రీరాముని
పూజకు వేళయైనది. దానిని నిర్వర్తించుకొని
వాదములోఁబ్రవేశింతుము” అని యాత్యాగరాజు
లేచిపోవ నిశ్చయించుకొనెను.

శ్లో॥ అత్రాస్తరే త విజదర్శపత్నీ
సమ్భవ్య తత్ప్రాస్త మ దోరుభక్త్యా
అతిభ్య మస్యార్పయతాద్య యాయం
కా లోఽవ్యతిక్రాంత ఇతి హ్యవోచత్॥ ౨౨

తా॥ ఇంతలోనాగృహిణితమప్రాంతమునుజేరి నాథా! భోజన
కాలముసమీపించినది; అతిథిపూజగావింపగూడదా?"
అని పలికెను.

శ్లో॥ తద్వాక్య మాకర్ణ్య జగాద యోగిన
ఞ్చుతిభ్యకాల స్సముపాగతో ఽద్య నా
ఉత్థాయ కాల్యం వివివర్త్య భోజనం
కర్తుం భవా నే త్వహ మద్య పావనః॥ ౨౩

తా॥ అమాటవిని యజమాని యోగితో "నయ్యా; తమరు
నాహ్నిక కృత్యమునుదీర్చి భోజనమొనరింపు" డని
పలికెను.

శ్లో॥ స్నాత్వా హం వివివర్త్య చాహ్నికవిధిం భక్షజ్జిహ్విష్యామిత
త్కవేర్యా మపగాహ్యా శీఘ్రగమనే నా ద్యాగమిష్యామి భోః॥
ఇ త్యన్తై స్స మహర్వపుస్తక మసౌ యోగీ ప్రదా యాథతం
"సన్నద్ధో భవ! విప్ర! కాల్యవిధయే గచ్ఛామి చే"త్యబ్రవీత్॥

తా॥ "స్నానముజేసి యాహ్నికవిధిని నెరవేర్చుకొని భో
జనమొనరింపగలను కావేరీనదికి వెళ్ళివత్తు" ననుచు
నీపుస్తకమును దాచు" డని చెప్పచు వెళ్ళెను.

శ్లో॥ తదీయ సమ్భవణ మర్థవత్తరం
విశ్రుత్య త త్సమ్మతమాన సోఽభవత్.

స యోగిరా బ్రహ్మ త మనా స్తదస్తరే

బహువ తద్బ్రహ్మనథా త్తిరోహితః॥ ౨౫

తా॥ యుక్తిసమ్మతమగు నావాక్యమునకు గృహస్థు నంగీకరించెను. యోగియు సంతసించియంతర్ధానమామెను.

శ్లో॥ నిర్వర్త్య కాలగ్ల జ్ఞుహమేధివర్త్య

శ్రీరామపాదార్చనతత్పరోఽభూత్.

యోగీ స సాయంనమ యేఽప్యతీతే

నాథ్యాగత స్సన్నన విధాన గామీ॥ ౨౬

తా॥ త్యాగరాజ మధ్యాహ్నాక కృత్యముల దీర్చుకొని శ్రీరామార్చనతత్పరుడైయుండెను. స్నానమునకేగిన యోగి సాయంకాలముదాటినను ఆతిథ్యమునకు రాక పోయెను.

శ్లో॥ పూజావసానే స చ గాయకాగ్రణీ

స్త జ్ఞాప్య నాలక్ష్మ్య మన స్యచింతయత్.

కిం వా కరిష్యామి కుతో న చాగతః

క్వ వా వ్రయా మీతి విచారజే స్థితః॥ ౨౭

తా॥ పూజాంతమం గాగేస్తు అతిథియైనయోగి యింతకును రాడేల! నేనేమిచేయవలయును; ఎందువలనరాలేదు? ఎచ్చటకు వెళ్లుదునని విచారగ్రస్తుడాయెను.

శ్లో॥ రా త్ర్యాగమే నా ప్య నమాగతో మునీ

రాత్రి శ్చ సాగా దథ భాను రాగతః.

యోగీ న సంప్రాప్త ఇతి ప్రచింతయం

చీప్రితామ సేవా మకరో త్తదా గృహీ॥ ౨౮

తా॥ రాత్రివచ్చినను అతిథిరాదు; సూర్యోదయమైనను

అతిధి దర్శన భాగ్యోదయము కాదయ్యె ననెడి
 వింతతో నాగృహస్థు శ్రీరామపాదసేవ చేయఁ
 బూనెను.

శ్లో॥ సాయం పునః పాప్త మవాగ తోఽసా
 విత్కన్త రక్తే వ్యధయా స గేహి।
 గానేన రామం ప్రవికీర్తయం స్త
 ఙ్కాలి న్నయ న్మోహ మవాప శోకాత్॥ ౨౯

తా॥ మరల సాయంకాలము ప్రాప్తమయ్యెను: యోగి
 రాడయ్యె; గృహయజమాని శ్రీరామునకువిన్నవించు
 కొనుచు మూర్ఛనందెను.

శ్లో॥ య దాత్తమోహో దుది తోరునిద్ర
 స్త దాఽభవ త్వష్టగత స్ప యోగీ।
 ముదా ప్రణమ్యాహ త మాతిథేయో
 గురో! భవా స్వీకురు తాన్మదర్పామ్॥ ౩౦

తా॥ ఆమూర్ఛలో నిద్రపచ్చెను; అంతలో స్వప్నమున
 నాయోగీకనుబడెను. వెంటనేనమస్కరించి యాతిధ్య
 మునుగొనుమని ప్రార్థించెను.

శ్లో॥ ఆకర్ణ్య వాక్య క్షురభక్తిసంయుత
 ఞ్చాలక్ష్య త చ్ఛోషితగాత్రసమ్పదమ్।
 కారుణ్యభావేన స యోగివృక్షవో
 వచ జ్ఞగా దేత్త మపూర్వగాయకమ్॥ ౩౧

తా॥ గురుభక్తిగలయావాక్యమును, అతిధిగొఱకుపరితపించు
 నాతనిగాత్రశోషణమును బరికించి వానితోస్వప్నమున
 నాయోగి యిట్లని పలికెను,

శ్లో॥ అయిః భూసురవంశచంద్రమః!
కరుణా త్వ యృజవిష్ట మామకీ!
అహ మస్మి విరిశ్చనాత్మజ
స్వీతి జానీ హ్యథ నారద మ్మృనిమే॥ ౩౨

తా॥ ఓయిః భూసురపుంగవః; నీపైనాదయగలిగెను. నేను
బ్రహ్మదేవుని పుత్రుడను; నారదుడను గా గుర్తెరు
మని తెలిపెను.

శ్లో॥ తవ గానకలావిమోహితః
పరమానంద మవాప్య చాగితః!
కరుణాహృదయేన చార్పితం
య దిదం వేత్తు తవా స్వరార్ణవమ్॥ ౩౩

తా॥ నీగానకలకు విమోహితుడనై పరమానందభరితుడ
నైతిని; నీపైదయగలిగి సంగీతశాస్త్రమును లోకము
నకుఁ బ్రకటింపజేయ నీస్వరార్ణవమును గ్రంథమును
నీకిచ్చితిని.

శ్లో॥ వాల్మీకే ర్మునిషక్లవన్య హృదయం భక్త్యా యథా సంయుతం
తద్వ త్తావకభ క్తిసంయుత మన శ్చాలక్ష్మ్య తుభ్య మ్మయా
దత్త న్తారకమ స్త్రీరా ట్పువిమల స్సజ్జితశాస్త్రాన్వితో
గ్రన్థకోఽథయమద్యమాస్తువిఖిలాత్పంసారమోహాద్యయమ్॥

తా॥ వాల్మీకివలె పరివక్తవముగు హృదయము గలవాడవని
యెంచి నీకు తారకమంత్రమును, స్వరార్ణవము నొస
గితిని. దీననీ కై హికా ముష్మిక ఫలముగలదు; భయ
ము వలదు.

శ్లో॥ రామతారక జప స్తవధ కుర్వ
జ్కామజాడ్యజునితా జ్ఞహి రోగాన్,
రాగశాస్త్రజలదిం హృది మథ్నం

స్త్యాగరాజః కుమతా జ్ఞహి శత్రూన్॥ ౩౫

తా॥ శ్రీరామ తారకమంత్రజపముజేసి కామక్రోధాదుల
జయింపుము, స్వరార్ణవపరనమున శాస్త్రవిరుతుల
జయింపుము.

శ్లో॥ ఇ త్యుదీర్య మునిరాజపుష్కన
స్తవ్య లోచన పథాత్తిరోహతః॥
స్వన్నదృష్ట మఖిలం పిచిస్తయ
న్విస్తయేన బుబుధే న భూసురః॥ ౩౬

తా॥ ఇట్లా యోగి వచించి యంతర్ధానమయ్యెను. వెంటనే
స్వన్నవినివృత్తుడై త్యాగరాజానందపరగుడయ్యెను.

శ్లో॥ ధన్యోస్మి జాయేః పరిపూత మన్మ
ద్గేహ మ్పవిత్ర జ్కాలి మద్యవాసీత్,
యోఽభ్యాగమత్పూర్వది నే న యోగీ
లోకేశపుత్రః ఖయ నార దోఽయమ్॥ ౩౭

తా॥ ఓప్రియా! మనగేహమును, కులమును అతిపవిత్ర
మయ్యెను; మనయింటికి మొన్న వచ్చిన యతడు
నారదుడు.

శ్లో॥ స్వరార్ణవాభ్యాసకపుస్తకస్త
త్తదీయ మ ప్యర్పిత మశ్మదర్థే,
కిం చ ప్రపూతోఽస్మి దయాళుదత్తా
దృవాద్ధిపోతాయితరామమస్తాత్॥ ౩౮

తా॥ ఆపుస్తకము స్వరార్ణవమనునది; దానిని మన కాత
డర్పించెనట; ఆరామ తారకమంత్ర ప్రదానమునను,
ఈగ్రంథ సమర్పణమువలనను నేనెంతగా పవిత్రుడ
నయితిని.

శ్లో॥ మ యాఽద్య నిద్రావసరే స దృష్ట

స్తదీయవాచా ఐలు బోధికోఽస్మి॥

న చాస్తి సస్తేహ లవోఽపి కర్చి

త్పచోమా పృణ్యపరమ్పరా మే॥

౩౯

తా॥ నేనిప్పటినిద్రాలో స్వప్నమున నీవిషయ మాతనిచే
నెఱుకపడి ప్రబోధితుడనై తిని, ఇందుసం దేహములేదు;
సత్యముగా నాపుణ్యమంతయు పండినదిగదా?

శ్లో॥ త్ర త్వాఽతిమోద స్త్వనుభూయ పత్నీ

శ్రీరామభక్తే ర్నవ రోఽస్య హేతుః॥

సస్తర్కనేనాతి పవిత్రమూర్తే

ర్బుబోధ భరతే నునావ తక్త్వా॥

౪౦

తా॥ మగడాడిన మాటలవిని యాతనిధర్మపత్ని “నాథా!
ఇది యంతయు శ్రీరాముని కృపయే; ఆపవిత్రమూర్తి
సందర్శనమున నాభర్తయు మూర్ఛనుండితెప్పరిల్లెనని
స్తోతించెను,

శ్లో॥ ఉత్థాయ భూమే ర్నిజగాత్రకుడ్డై

స్నా త్వాఽతిమాత్రాం రమురామనేనామ్॥

కృత్వా తతః పుస్తక మర్చయిత్వా

చకార జాయాసహిత స్పృశక్తిమ్॥

౪౧

తా॥ అట్లు ప్రబుద్ధుడై భూమినుండి లేచి స్వీయగాత్రమును శుభ్రపరచుకొని రామార్చన నాచరించి యాపుస్తకమునకుఁ బూజచేసి భార్యయుక్తుడై యన్నమును దినెను.

శ్లో॥ తదాది కర్మాణ్య విలాసి హిత్వా
ప్రతికణం రామ మను జ్ఞాప స్త్వః॥
స్వస్థవిద్యార్పణచి త్తపృత్తి
ర్జీవ దైక్షణ స చాస్త తృప్తిః॥ ౪౨

తా॥ అది మొదల రామార్చన లోకముల నన్నిటిమాని కేవలమొక్క రామమత్రజవమునను, శిష్యవిద్యార్పణమునను కాలమును బుచ్చుచు బైశ్నవృత్తితో జీవించుచుండెను.

శ్లో॥ పరిత్యజ్యై వాన్యా వనుదిన మపి స్వాత్మతరణీ
సమర్థస్తస్మస్త్రీన్నియమ మనుసృత్యైవచరతా
య ఉద్దిష్ట స్పృహ్యపరిమిత జ పోఽకారి విమల
శుభ స్తేన శ్రీమద్రమువర కృపాలోకసదియా॥

తా॥ సర్వవిషయములమానియాత్మగరాజనియమముతో నా శ్రీరామతారకము నుద్దిష్టసంఖ్యగా నొనర్చి శ్రీరాముని కృపాదృష్టికిఁ బాత్రుడయ్యెను.

శ్లో॥ స్వరాజ్ఞ వాఖ్యానకపుస్తకే య
త్పాత త త్వర్వ మనన్యఙ్గిః॥
సరాగళాస్త్రామలడుగ్దవార్ధిం
ప్రమథ్య లే భేఽమృతవారిధరామ్॥ ౪౪

తా॥ స్వరాల్లవపు స్తకములోని విషయమునంతయు నేకాగ్ర
బుద్ధితో పఠించెను; దాననాతడు సంగీతాభిలోని నవ
నీతిమును గ్రోలెను.

శ్లో॥ రామానుగగ్రహ మేవ మాప్య కరుణాపూర్ణేన తద్యోగినా
దత్త త్పుస్తక మస్త్రరాజవిభవా దాప్తోకుకీర్తి స్తుతః॥
శ్రీరామార్చన కీర్తన స్తుతిపరః కాల స్నయ స్సర్వదా
సత్కీర్తాగమకోవి దోఽయ మితి త ద్గణే ప్ర థాము త్తమాః॥

తా॥ కరుణతో నాయోగియొసగిన రామమంత్రముచేతను,
పుస్తకమువలనను పండితుడై యుత్తముడని లోకమున
పేరువడసె.

శ్లో॥ త స్యాన్య కాస్త్రాభ్యసనోఽకుకీర్తి
స్తద్రామ పాదార్చన నైజభక్తిమ్॥
తచ్చిష్యవిద్యావిషయే ఽనురక్తిం
కుశాగ్రవ త త్తక్షపురాధినేతా॥ ౪౬

తా॥ ఆత్యాగరాజ శాస్త్రాభ్యాసమును, రామార్చనతత్పర
తయు, శిష్యాధ్యపనానురక్తియు నాతంజపుర రాజు
చెవిని బడెను.

శ్లో॥ య దాఽశ్రుతో త్కర్ణవరంపరావళా
త్తదా ప్రభృ త్యేవ సముత్సుక “స్తవ్యయమ్॥
స్వకీయసంస్థానసతా మ్పురోవిభుః
ప్రగాతు మాయా” త్వితి తం సమాహ్వాయత్॥

తా॥ కర్ణవరంపరగా నాత్యాగరాజ విషయము విన్నది
మొదలొత్తడు తనయాస్థానపుఁ బండితుల నెదుటగానింప
నాహ్వానించెను.

శ్లో॥ ఉదస్తృమాకర్ణ్య స గాయకాగ్రణీ
 ర్విచిస్త్య బుధ్యా ఒధిపశాననాత్మికామ్।
 ప్రవృత్తి మక్తిస్త విరాగమానస
 స్తీరశ్చకా ర్థ మనర్థ దం త్వితి॥

౪౮

తా॥ ఆరాజంపినశాసనయామమగునాహ్వనము నాత్మ్యారాజు
 విని నైరాగ్యమున 'అర్థమనర్థ' మని తిరస్కరించెను.

శ్లో॥ నిధి స్సుఖం కిం? రఘురామనన్నిధి
 స్సుఖ జ్ఞిః మావేదయ మానసాధునా।
 ఉనం సుఖం దాశరిధేః పదార్పనం
 సుఖ జ్ఞిః మావేదయ మాన సాధునా॥

౪౯

తా॥ ఆత్మ్యాగరాజు మరస్సులో "నిధిచాలసుఖమా?" అను
 జ్ఞార్తనను బాడుచుండెను.

* శ్లో॥ సమయః కృపయా ప్రదృశ్యతా
 మపరాధా హ్యతిదుస్సహో ను మే।
 న పరిత్యజ మూఢ మేవ మా
 మతిలోక జగమ యాధునా హరేః॥

౫౦

తా॥ కృపఁచూచుటకీడె వేళరామ! అనుక్తిర్తనచే శ్రీరాము
 ని గీర్తించెను.

శ్లో॥ ఏవం స రామాన్తిక మేత్య గాన
 మాశ్రావ్య త త్సంస్తుతి మాచకార
 తద్గీతి మాకర్ణ్య తదీయశిష్యాః
 కణ్ఠస్థ మాచక్రు రమన్దమోదాః॥

౫౧

తా॥ ఇట్లాతడు రామునిసన్నిధినిగానించి స్తుతించెను. అక్తిర్త
 నలను శిష్యులు విని యభ్యసించుచుండిరి.

శ్లో॥ శరభోజిన్యపాలకేన య
తస్మై త మాహ్వన మనేన నాద్యతమ్,
ఇతి సోదరయో రమన్తరత్
సమభూ ద్భృతరి గేయకారకే॥ ౨౨

తా॥ తంజాపురాధిపతియగు శరభోజి యాహ్వనమును
త్యాగరాజ ధిక్కరించెనని యాతనిపై సోదరులకు
కోపముజనించెను.

శ్లో॥ భృతామ మస్మ త్కులగౌరవం వా
న్యపాలకాహ్వన మనన్యగం వా,
నావక్య దిత్వాత్తరు డగ్ర ణోఽన్యై
భృతా చుతో పార్థ గతాతిలోభః॥ ౨౩

తా॥ మనతమ్ముడు కులగౌరవమునుగాని రాజాహ్వనమును
గాని గమంపకపోయెనని యర్థలోభమునఁ దమ్ముని
యన్నలు గోపించిరి.

శ్లో॥ త త్కోప మాలక్య స గాయకాగ్రజే
ద్భృతు ర్మనఃవజ్కు విమోచనాయ చ,
శ్రీరామదేవ నికషా సమేత్య త
త్సమ్పూర్ధనా యేత్థ మ ధోపచక్రమే॥ ౨౪

తా॥ ఆసోదరుల కోపముఁగని గాయకపుంగవుడు వారిమనః
పంకనిర్హరణార్థము శ్రీరాముని సమీపించి యిట్లు
ప్రార్థనకు దొడగెను.

శ్లో॥ దాస్తస్య వేదాస్తపరస్య వాసి
శాంతిం వినా నాస్తి సుఖ మ్మురారే;

పర్యాగమజ్ఞాన విచక్షణాన్య

కాన్తిం విరానాన్తిసుం భవాశే॥ ౩౫

తా॥ 'శాస్త్రములేక సాఖ్యములేదు' అనుకీర్తనను గానము జేయును.

శ్లో॥ పుహాత్మవాక్యై స్థవిజానతా నోన్
పమృ త్యుతే ఐద్ధి రతీవ యోగ్యా
భోగై ద్వియోగై ర్థనదాన్యయోగై
రోత్పన్నతే ధీః ఐబ రామచన్ద్రః॥ ౩౬

తా॥ 'బుద్ధిలేదు బుద్ధిలేదు పెద్దలనుద్దలువినక' అనుకీర్తనచే భగవంతునిగూర్చి ప్రార్థించెను.

శ్లో॥ ఏవ ద్రుపకాన్తో రఘరామపాద
మూరే ప్రళంస న్నను జోఽగ్రజన్య
కాపం వినిర్మూలయతుం ప్రవృత్తో
బ్రాతా చుకో శేర్థ మదార్మి కోఽన్తై॥ ౩౭

తా॥ ఇట్లాభక్తులు రామునిసన్నిధిని తనయన్నగారి కోపమువశమించుటకు బ్రవృత్తు జాయెను, అన్నయు ముడింత కోపపడెను.

శ్లో॥ శ్రీరామభక్తై రథవ ద్విమూఢో
మ మాను జోఽసా వితి విశ్చితాత్మా
త ద్రామపజ్ఞాయతన స్తదీయం
బ్రాతా ముమో షాన్య పరోక్షకారే॥ ౩౮

తా॥ "శ్రీరామునిభక్తీచే మాతముడుమతిదప్పిపోయెను" అని యా భక్తునిపెద్దన్న శ్రీరామ విగ్రహములను సోదరున కెఱుకపడకుండ దొంగిలించెను.

శ్లో॥ తత స్స దేవం చరిగృహ్య సహ్యాజా
నదీప్రవాహే సమపాతయ ద్రుషాః
ఆనన్తర జ్ఞాయకపుష్ప వోఽవ్య సౌ
నాలక్షయ దేవ మణం విణాలయే॥ ౫౫

తా॥ అ ట్లాసోదరుడు తనవిగ్రహముల కావేరినదిలో కొవ
మున పారవైచుట నాశనుతేలిసికొనక విచారిపడెను.

శ్లో॥ ధి జ్యే జన్మ ధి గర్భ జీవన మిదం ధి గృంధుతాం శ్రీహరే
ర్మూర్తిర్యస్య గృహే న చాస్తివకలానర్థస్య త తత్కారణమ్
ఏవ జ్ఞాయకపుష్ప శృతవిధం సంచిన్త్య జా మాయుత
శ్చాన్విష్టి ష్యానిలదేక మవ్యతితరాం ముఖం ప్రవేదే తదా॥

తా॥ “నాజన్మయోదులకు? నాజీవనముల? ఈ బంధువులెందు
లకు? ఎవనియింట శ్రీరాముని విగ్రహములుండవో
అది సకలార్థహేతువు” అని యాభక్తుడు భార్యతో
గూడనంతట వెండి విచారగ్రస్తుడయ్యెను.

* శ్లో॥ జానామి రామ జ్ఞాత మద్య దేవ
జ్యేవా వ్యథా మాత్మగలాం విదు ర్భృ
కి జ్ఞాన్మనా కిం ముఖభోగభాగ్యై
ర్జానామి దేవ జ్ఞాత మద్య రామమ్॥ ౬౧

తా॥ “ఎట్లుకనుగొందునో శ్రీహరినే” నను కీర్తననుబాడి
మైమఱచెను.

* శ్లో॥ క్వాన్తి ప్రలీనః కృపయా క దాత్ర
చాగన్తుకామో మనః ఆనహస్వః
చావల్యదోష స్త్యజః ధీ స్పృహదో
భక్తార్తిహస్తా క్షమ లీనదేహః॥ ౬౨

తా|| “ఏందుడాగినానో యీడకుగా నెన్నడు దయవచ్చు నో” యని విభావముతోఁగి ర్తించెను,

* శ్లో|| కో భార ఆసీ ద్రఘరామాః రక్షితం
మా మేక మ ద్యాభిరక్షకస్య తే।
బ్రహ్మజ్ఞైరేతే పరిరక్షకస్య తే
కో భార ఆసీ త్పురిరక్షిత మ్మాచమ్॥ ౬౩

తా|| “ఛోవభారమా? రఘురామా! నను” అనుగీర్తనను
కాశి యా ర్చినిభగవంతునమిదెలుపుకొ నెను.

శ్లో|| ఏషం పరిష్య వ్యధయా స గేహీ
సర్వం విచి త్యావగత స్వజుద్ధిః।
రామం హృ దా౭ హర్షిత మర్చయన్
స్వార్థాన మస్తః ప్రథమ మ్నినిష్ఠ॥ ౬౪

తా|| ఇట్లు త్యాగరాజు దుఃఖముతో సర్వమును మఱచి
శ్రీరాముని హృదయమునసర్పించుకొని మొదటితప్పు
తపడిగా భావించెను.

శ్లో|| తత స్స జాయా ద్రుచిలోకయం స్తాం
విచారూప నిజిగాద వాక్యమ్।
ప్రియే! ప్రయాస్యామి హరిం విచేత్స
స్త మస్తా తిష్ఠతి జీవితం నో॥ ౬౫

తా|| తదుపరి నిజభార్యనవలోకించి యా భక్తుడీట్లుపలికెను.
“ప్రియా! నేను నాదైవమును విడిచియుండజాలనుగాన
యా దేవుని వెదుకఁబోయెద” ననిపలికెను.

శ్లో|| యదా మపశ్యామి మదీయదేవ
స్తదా త్మగేహాభిముఖో భవామి।

ఇ తీరయిత్వా నిజధర్మపత్ని
మన్వేషితుం దేవ మథ వ్రతన్తే॥

౬౬

తా॥ 'నా దేవునిసేను పోవగాంచిగాని మరల నీ గృహమున కభిముఖుడనుగా, నని భార్యతోబలికి దేవుని వెదుక వెడలెను.

శ్లో॥ ధర్మామృతా రామవిభుం స్మరన్తీ
గృహే వసన్తీ పతి మామనన్తీ।
దివానిశ మృజ్జికథాః పఠన్తీ
కా న్తాస్తర త్గానుగతిం తతాన॥

౬౭

తా॥ అధర్మపత్నియగు ధర్మాంబికయు రాముని, నిజనాథుని రాత్రింబవళ్లు ధ్యానించుచు భర్తృమనోగతి నింటనే మెలగుచుండెను,

శ్లో॥ అమృతకంఠ మాదా దేవసేనానవనార్థం
మురసారి రవహృ త్యాకేదివా నాత్మహమ।
గిరిధి దమృతబాణైః కైగ్గర్వర వ్యోతి దుఃఖీ
య దభవ దధునానసౌ త్యాగరాజోఽపి వినన్॥

గద్య॥ ఇతి శ్రీ హయవదన పాదారవింద పరివస్త్యాసాదితో
భయకవితావతా శ్రీ మల్లంకోపనామక శ్రీ సీతారామ
శాస్త్రిణా విరచితే శ్రీత్యాగరాజచరితామృతే

తృతీయస్కర్ణస్సమాప్తః

★
చతుర్థ స్కంధం
 ★

శ్లో॥ స త్యాగరాజోఽపి చ విగ్రహార్థ
 మన్విష్య సర్వత్ర పాస్త్యలద్ధౌః।
 వృథాతురశ్రీరఘురామదేవం
 స్మరన్నిషేవే బహుపుణ్యదేశాన్॥ ౧

తా॥ ఆత్యాగరాజ శ్రీరామవిగ్రహములకై యంతట వెదకి
 ఫలముగానక దుఃఖముతో బుణ్యక్షేత్రముల బెక్కిం
 టిని సేవించెను.

శ్లో॥ శ్రీరఙ్గాదప్రభుభవద్విదృశ
 శ్రీరఙ్గామాతృ జనైస్సమేతృః।
 భజన్వదేవం హృదిరామమూర్తిం
 యయా పురీన్తా మతిభక్తియుక్తః॥ ౨

తా॥ తననిజ దైవమగు శ్రీరాముని హృదయమున ధ్యానిం
 చుచు మొదల శ్రీరంగనాథుని సేవకై శ్రీరంగము
 నకు బోయెను,

శ్లో॥ గత్వాతు తత్రస్థిత భక్తబృన్దై
 స్సుగాయతై రైష్ఠ్వవ భక్తియుక్తైః।
 స్యకీర్తనైః ప్రోషితశిష్యవర్గైః
 స్తద్దేవదేవస్తుతి మాచకార॥ ౩

తా॥ అచ్చటకువెళ్లి భక్తులగు వైష్ణవగాయకులతో గలిసి
 దేవునిగీర్తించి శిష్యులకానందమునుగల్గించెను,

* శ్లో॥ ఆవాహయామ్యమృతః రజశాయ
 న్నోమత్రచాయాహి కురజ్జపాణేః
 కైలాసనాథా దృతభక్త నేవః
 త్యావాహయామ్యేహ్య థరజశాయన్॥ ౪

తా॥ 'ఓ రంగశాయీ! పిలిచితే ఓయనుచురా' అను
 కీర్తనచే నా రంగభాముని నుతించెను.

* శ్లో॥ రజేశః తాతాద్యకృపాంవిధాయ
 క్రుణ్వాద్య మే ప్రార్థన మిద్రతేజః॥
 సమేషు మే దేహి సమున్నతిం భో
 రజేశః తాతాద్యకృపాంవిధేహి॥ ౫

తా॥ "కరుణజూడుమయ్య! మాయయ్య కావేటిరంగయ్య"
 అనుకీర్తనతో నాస్వామిని వేడికొనెను.

శ్లో॥ ఏవమాత్మగురుభిస్తమపూర్వైః
 కీర్తనైర్మధురభావసమ్మితైః॥
 త్యాగరాజవరకోవిదోఽనిశం
 భక్తిపూర్వకమథాకరోస్తుతిమ్॥ ౬

తా॥ ఇటు త్యాగరాజ భక్తిపూర్వకముగ మధురములగు
 కీర్తనలతో భగవంతు సపూర్వముగ నుతించెను,

శ్లో॥ రజనాథకరణాంసమవాప్య
 ప్రార్థనాభి రథ కాఞ్చికాపురే॥
 సంస్థితం వరదరాజవిభుస్త
 స్త్రీష్ట ముద్యత మనా స్స బభూవ॥ ౭

తా॥ శ్రీరంగనాథుని కరుణనొంది యటనుండి కాంచీపట్టణ
 మునగల వరదునిగాంచముదమున వేడుకపడెను.

శ్లో॥ సమ్రూప్యశ్రీరక్షవతేరనుజ్ఞాం
ప్రస్థాయథత్తైరనుగమ్యమానః।
గాయన్ప్రదేవం శతగేయజ్ఞాలై
ర్యయౌ స కాశ్చేవరద విద్యుజ్ఞః॥

తా॥ రజనాధు సనుజ్ఞ గైకొని యటనుండిభక్తబృందముతో
బయలువెడలి గేయముల నాత్మదేవు నుతించుచు
కాంచికివెళ్లెను,

* శ్లో॥ మునిభిస్సురభూసురైస్సదా
బహదాసేవిత పాదపజ్జః।
తవరూపదిదృక్షయాగతో
వరదప్రాజ్ఞులి రానతోఽన్యహమ్॥

తా॥ “వరదరాజ నినుగోరి వచ్చితిమొక్కెరా” అనిపాడెను.

శ్లో॥ ఏవస్తునంస్తుత్య విజ్ఞాన్తైవం
రామప్రసవశ్యేయ మహాజ్ఞదేతి।
విచిన్తయంస్తత్వరదాధిరాజం
సంసేవ్య తద్దేవకృపాంప్రపేదే॥

తా॥ ఇట్లు వరదునినుతించి నారాము నెప్పుడు జూతునని విచా
రించుచు నాతనిని సేవించి దయబడసెను,

శ్లో॥ అథప్రకన్ఠే స చగాయకాగ్ర్యః
కాశ్చేషరాద్వేజ్కటనాదదేవమ్।
దిదృక్షరాత్మానుగతై స్సుశిష్యై
స్సాకమ్మహావస్త పయోధిమగ్నః॥

తా॥ అటనుండి శేషాచలవాసియగు వేంకటేశునిజూడమనసు
పడి శిష్యులతోగూడ నానందముగప్రయాణించెను.

శ్లో॥ గత్వా స శేషాచలం వాసి దర్శనం
కర్తుస్తదీయాయమధ్యమాటణమ్।
ప్రాపాస్తరం శ్రీపదపత్తనేశ్వరో
నేపథ్యవస్త్రాంతరితోఽభవైష్ణవై॥ ౧౨

తా॥ శేషాచలమునుబొంది యచటగల శ్రీశుని దర్శింప
నాలయ మధ్యమాంగణముజేరెను, స్వామియుతెరలో
నుంచబడెను.

శ్లో॥ ఆలక్ష్య నేపథ్యపీఠానకర్మణా
సాక్షింసమాచ్ఛాదిత మాదిదైవతమ్।
సుగేయ జ్ఞాలై రతిసుందరై స్తదా
భక్త్యా స త జ్ఞాతు మథోత్సుకోఽభవత్॥ ౧౩

తా॥ వైష్ణవాగ్రే కులచే యవనికాంతరితుడై యున్న యా
వేంకటేశుని మఱనుగరుగుచట్లు స్త్రోత్రింప నాత
డారంభించెను.

శ్లో॥ నేపథ్యభూతమ్పుట మధ్యభేత్తుం
కింవా ప్యకక్యస్తవవేఙ్కటేశః।
ఆస్తర్భవమ్మత్పరజాతమేత
న్నేపథ్యవత్ప్రప్నువిపాట యాద్య॥ ౧౪

“తెరతీయగారాదా! లోని; తిరువతి వేంకటరమణ!”అను
జ్ఞోరనచే నుతించెను.

శ్లో॥ సట్కిర్యవ్యాఘ్నిః పరిదృశ్యదేవం
హృదిప్రహృష్యాప్రతిమానరూపం
తథైవతంవేఙ్కటనాథమూర్తిం
పునః పునస్తోతు మథోపచక్రే॥ ౧౫

తా|| ఇట్లు స్తోత్రించుచు తనహృదయమునగల యావేంకటేశునంతర్దృష్టితోఁజూచుచునానందమున నుతించెను.

* శ్లో|| వేంకటేశ! తవ నేవనాయై
సక్షతోపిచపహస్రలోచనైః।
పద్మజాక్ష! సఖవేత్థలుడవ్
వేంకటేశ! తవ నేవనాయై॥ ౧౬

తా|| 'వేంకటేశనిను సేవింపనువదీ వేలకన్నులుగావలెనయ్య' అనుకీర్తనతోమరలస్తోత్రముఁజేసెను.

శ్లో|| త్యాగరాజ వరభక్తశేఖరో
వేంకటేశవదంన్ని ధానుతిమ్।
ఇత్థమార్యజనమోదముద్యహన్
ప్రార్థనామపిచకారభక్తితః॥ ౧౭

తా|| ఇవ్విధముగా నాత్యాగరాజ వేంకటేశునిపదసన్నిధానమున నార్యజనసమ్మతముగఁజార్చింపెను.

శ్లో|| తదీయగావస్తుతి ఖిన్నవిచ్ఛయం
విపాటితం శ్రీరమజావరోధకమ్।
వటుః ప్రవక్యత్సు జనేషుత్థైర్ధికే
ష్వానంద దుగ్ధబ్ధి విమగ్నబుద్ధిషు॥ ౧౮

తా|| ఆతనిగానమాధుర్యముచే వేంకటేశుడు తెరనుతొలగదీసి యచ్చటివారందరికితనదర్శనమునిప్పించెను, సఖికులునానందమునవిస్తుబోయిరి,

శ్లో|| కశ్చిత్తద భ్యాశగతోఽతి భక్తిమాం
చ్చీనుష్ఠరేణాఖ్య వివశ్చిదగ్రణీః॥

దృష్టానథ త న్త్యాగవిభుం నుగాయకం

నమేత్య మైత్రీవశతోఽబ్ర వీ దిదమే॥ ౧౯

తా॥ అప్పుడచ్చటగలనుండ రేశపండితుడున్న హముననాతని తోనిట్లనియెను.

శ్లో॥ కోపూరువాసీ తవ పూర్వమిత్రం

శ్రీనుస్తరేశాహ్వయ ఇత్యహం టో॥

ఇత్యం వద న్గాయక పాదపద్మే

నమంశ్చకారస్తుతి మాత్యభక్త్యా॥ ౨౦

తా॥ ఓయీ! మిత్రమా! నేనుకోపూరివాసిని; నీకుఁజిన్న నాటి మిత్రుడను, అనినమస్కరించితనభక్తికొలదినుతించెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ వర భక్తశేఖర

స్సుస్తరేశ మమభూతదర్శనమ్।

మిత్రపూజ్యధిక మోదనంయుత

స్త జ్ఞగాద క్షళలం శుభవార్తాః॥ ౨౧

తా॥ చిన్న నాటిమిత్రత్వమునుగుర్తించుకొనియాత్యాగయ్య యుసంతసపడియాతనికుశలాదికమునడిగెను.

శ్లో॥ ప్రస్తావనాయాం విజరామదేవ

మూర్తేరథాదర్శన వృత్తమాస్తమ్।

ఉక్తా మహాదుఃఖ మవాప్య తస్మా

విర్దిష్టాబ్ధి స్స చ గాయకాగ్యైః॥ ౨౨

తా॥ మాటలప్రస్తావనలోఁ దనశ్రీరామ దేవవిగ్రహాదర్శన మునుగూర్చి చెప్పిదుఃఖించుచు నివ్వెఱవడియుండెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ హృదయస్థిత చింతా

మస్తత శృమంతు మ్పరిపశ్యతా।

సుస్తరేశ ఇద మబ్రపి వ్యచో

చుద్దిరే మమముడేఁజిది ర్భవ॥

౨౩

తా॥ ఆత్మాగునిహృదయమందలిచిస్తను తొలగఁదోయు
చు 'ఓయీ! నాయుండ నాతిధ్యముఁగొను మనిపలికెను.

శ్లో॥ తథేతి తద్భాషణతోపితత్మా

యయౌ స కోపూరుపురం సమిత్ర॥

గత్వాఽథ తద్దత్త మపూర్వభక్త్యా

జగ్రాహ శక్తేరనురూప మర్హ్యమ్॥

౨౪

తా॥ ఆనుందరేశునిమాటలకలరిమిత్తునీతో గూడ కోపూరు
నకువచ్చి యథాశక్తి నొసగినయాతని యాతిధ్యమును
స్వీకరించెను.

శ్లో॥ సుస్తరేశకృత గౌరవస్తదా

ప్రాప్యనందితహృదస్య సమ్మదమ్।

కల్పయన్ముదితభక్తిపూర్వకైః

క్రీర్తినై రథ జగౌ స సాదిరమ్॥

౨౫

తా॥ ఆనుందరేశుని సపర్యకు సంఠించి భక్తు్య ద్రోకముచే
భగవంతుని గూర్చిక్రీర్తనలఁబాడెను.

శ్లో॥ తతస్తు తత్పుస్తర నామ మిత్రం

మోద మ్మృప ద్యాత్మహృది ప్రకృష్టమ్।

సంభాష్య తద్దానమున వర్జ్య మర్హం

తుష్టావ భక్త్యోదితవాక్యజాలైః॥

౨౬

తా ఆనుందరేశుఁడును తద్దానమున కెడఁద సంఠించి యాత
నిని యథాశక్తి సంభావించి ప్రోత్సహించెను.

శ్లో॥ అథాత్మ శిష్యై రమగమ్యమానో
వికార్చితాం శ్రీరమురామమూర్తిమ్ |
అన్వేషితుం బద్ధమనా స్తదాఽసౌ
చచారి గస్తంకృతవిశ్వయాత్మా॥ ౨౩

తా॥ అనంతరము త్యాగభక్తుడు స్వీయశిష్యవర్గముతో
నటనుండి రామునివెదుకగోరిబయలువెడల నిశ్చ
యించుకొనెను.

శ్లో॥ పర్యజ్ఞికాయా మధిరోవ్య పణ్ణితం
సహస్రరూప్యావృత భస్మికాస్తథా |
విన్యస్వయానే రహిసి స్థితాం యథా
యానం న్యభృత్యై ర్గమయన్నగా దను॥ ౨౪

తా॥ అంత నుండఁగలుడా పండితుని పల్లకిలోగూర్చుండజెట్టి
యాతనికిదెలియకుండ వేయిరూప్యముల సంచినందుంచి
భృత్యులతో మోయించుచు తానుననుసరించి పోవు
చుండెను.

శ్లో॥ అనున్మత్య పదాని కావిచి
ద్వివివృ త్యాత్మగృహం వివే శనః |
స తు గాయక పుణ్ణివో వనే
శివితాయాం సమధిష్ఠితో యయా॥ ౨౫

తా॥ ఇట్లు గొంతదూరమాతనిననుసరించి వెనుదిరిగి గృహ
మును జేరెను; గాయకశ్రేష్ఠుడును పల్లకిపై నరణ్య
మార్గమునఁబోవుచుండెను.

శ్లో॥ అథ ప్రయాంతం సమవేక్ష్యచోరాః
పర్యజ్ఞికాధిష్ఠిత మేన మర్హమ్ |

ధనీతి మత్స్యా శిఖికాన్నిరుద్య

ప్రహర్తు ముద్యుక్త హృదోఽప్యభూవన్॥ ౩౦

తా॥ అట్లరణ్యమార్గమున బోవుత్యాగరాజునుగని యచ్చటి చోరులాతని ధనవంతునిగఁదలచిపల్లకినడ్డగించి కొట్టుట వుత్సుకులైరి.

శ్లో॥ వల్యజ్జికా మధ్యగతస్య తస్య

శిరః ప్రదేశే సమపాతయంశ్చిలాః॥

చోరాస్తథా పృష్ఠర ఏవ తాః పరై

స్పృశ్వాన్తి తాన్ శిధిరాబభూవుః॥ ౩౧

తా॥ ఆదొంగలు పల్లకి లోనివానిపై రాలురువ్వుచుండగ నవి మధ్యన నితరులచే శిధిలములై పొడిగా నగు చుండెను.

శ్లో॥ తథా ఏ తే మూఢధియః ప్రసహ్య

వల్యజ్జికా వాహక మూర్ధభాగే॥

లోష్ఠా న్యనేకా న్యపరా స్థమాం శ్చ

ప్రాపాతయ న్నాత్మకరా సులఙ్ఘాః॥ ౩౨

తా॥ అట్లయినను మూఢులగు నాచోరులు పల్లకినిమోయు వారిశలలపై ననేకములగు బెడ్డలు, చెట్లుమొదలగు నవి చేతి కందినట్లుగ పడవేయఁజూచి రి.

శ్లో॥ తై ర్ముష్కరైః పాతిత గ్రావ లోష్ఠం

పున స్తదా ముష్కర మూర్ధభాగే॥

పపాత తే త త్కి మి తీన్ద్రజాలం

సువిస్మయే నాతివిమూఢచిత్తాః॥ ౩౩

తా॥ ఆదొంగలచే విసరబడుచున్న గాలు, పెడ్డలు శిరివ రల
మీఱనేవడెను, వారును మాధ్యముచేవిస్మయ్యులైరి.
శ్లో॥ కి జ్ఞానరణ స్తవద్భుత మేవ మిత్ర

మితి ప్రచింతాధిగత స్వభావాః॥

దిశ శ్చతస్ర సమవేక్షమాణా

స్త త్రాస్తరే తే దదృశు స్సుఖాలౌ॥

౩౪

తా॥ ఇట్లుతమపైఁబడు రాలకుకారణమేమిటని విచారించి
నాల్గుదిక్కుల బరిశీలించి యొక్కొడ నిద్దఱు బాలురఁ
గాంచిరి.

శ్లో॥ తౌ ద్వౌ సురూపౌ నవకోమలాక్షౌ

ధనుర్ధరౌ విద్ధవిషజ్జవాహూ॥

చణ్డప్రకాశౌ ఘనకాహుదణ్డౌ

స్మితాన్యవ స్తావతిమన్మదాకృతీ॥

౩౫

తా॥ వార్ధిరును కోమలమగు బాహువులును, ధనుర్ధారు
లును, అంబులపోదులదగిలించుకొని ప్రచండ పరాక్ర
మోపేతములగు బాహుదండములతో నొప్పురుచు
చిరునవ్వులమన్మథాకారముతో వెలయుచుండిరి.

శ్లో॥ ప్రపశ్యతా మ్మాధధియా మపి ద్వౌ

తౌ భ్రాతరా వి త్యనుమేయరూపౌ॥

సమోర్ధ్వపుండ్రౌ దదతౌ ప్రమోదం

దృష్టాంతితోషం ప్రగతా స్తు చోరాః॥

౩౬

తా॥ ఆబాల్లభిదఱు సూర్ధ్వపుండ్రధారణులై చూచు వా
రలకుగూడ సన్నదమ్ములట్లు గానవచ్చిరి. వారిని
జూచి కోరులందరును మిక్కిలి సంతోషపడిరి.

శ్లో॥ తతస్తు తౌ యోద్ధు ముదగ్రకోపౌ
పథప్రయుక్తాశ్మతతిం ఊహన్తౌ।
యదా త్వవశ్య న్న తిమూర్తచిత్రా
శ్చోరా స్తదా భీతి మవాప్య తస్యః॥ ౩౭

తా॥ ఆదొంగలు చూచునపుడు వారిద్దరును చండరూప
ముతో శత్రువులరాళ్లను మరల విసరుచు గానవచ్చిరి;
దొంగలువారినిజూచి భయాక్రాంతులై నిలిచిరి.

శ్లో॥ తే భీత భీతాః ప్రణతా స్సుమూఢా
స్తయో ర్ద్వయో సన్నిధి మాకు జగ్ముః।
విర్వర్త్య తౌ ప్రస్తుతకార్యజాతం
ఐభూషతు ర్ధృష్టిపథ స్త్వతీతౌ॥ ౩౮

తా॥ ఆచోరులును భయపడుచు నాయిద్దర సన్నిధికి వచ్చు
చుండిరి; వారును ప్రస్తుతకార్యము నిర్వర్తించుకొని
యంతర్హితులయిరి.

శ్లో॥ తత స్తే చోరా స్తౌ విజనయనయో సుతృప్తగతౌ
కుభౌ ద్వావ ప్యంతర్నిత విజశరీరా వితి హృది।
విచి స్త్యేతో ద్వా వ ప్య థ చ శివితాయా నివసతో
నర స్యాత్మీయా తా వితి త మనుస్మ త్యైవ ప్రయయుః॥

తా॥ ఆ చోరులు తమనేత్రగోచరులగు వారిట్లు మరుగు
పడుటకు విచారించి యాశీచికలోని మనుజునకు వీరికి
సంబంధముండి యుండనగునని వాని యొడకుఁజూయిరి.

శ్లో॥ వృత్తాంత మేత జ్ఞదితు మ్మృత్యుర్జ్ఞాన
శ్చోరా స్త మాసాద్య పరం వివేక్షిన్

పల్కజ్జికావాహకభక్తబృందం

విరోధయామాను ర థాతిభీతాః॥

౪౦

తా॥ ఈవృత్తాంతమునంతయు నాతనికిఁజెప్పుటకు విసీతులై
చోరులు పల్లకిని సమీపించి మోయువారల
నడ్డగించిరి.

శో॥ కోయం విశేషః ప్రవదస్తు భృత్యా
శ్చార్వావ కాళః కి మి హాస్తి యానే
ఇ త్యేవ మాపృష్టవిజ్ఞాప్తవరై
ర్య్వేదీ గుప్తా ధనసంజతి స్సా॥

౪౧

తా॥ ఓయీ! భృత్యులారా! ఇచ్చటివిశేషమేమి? మన
యానమున దొంగతనమున కవకాశమేమికల దని
యడిగి తనయాపభృత్యులచే నానహస్రరూప్యముల
మూటను తెలుసుకొనెను.

శో॥ ఆదాయ తద్గుప్తధనస్య భృత్రికా
జ్యోరాధిసాధాయ దధౌ స గాయకః।
తే చా పి థో స్సంక్రమి త ద్వైదాని నః
ప్రోచుః ప్రణమ్యాద్భుత పూర్వవర్తనమ్॥

౪౨

తా॥ ఆ ధనసంచించికొని యాదొంగలనాయకునకొప్పగించు-
బోయెను; వారును, పూర్వముజరిగిన సంగతిని విను
మని పల్కిరి.

శో॥ సుహృదాః పి చోరా వనమధ్య భాగే
గోచ్యంతి ఇవరన్తః ప్రగతాన్మ చారిమ్।

ఇ హాద్య వర్ణాఙ్కగతం భవన్త

మవాకిరా మాశ్మ భి రర్థః॥

౪౩

తా॥ మేమీ యరణ్యమున దొంగతనముచే జీవించు దొంగ
లమై యిప్పుడిటు వెళ్ళుమీపైరాల నర్థలోభమున
రువ్విడిమి.

శ్లో॥ ఆస్మ త్ప్రియుక్తోపరిపక్ష్వి యోఽస్మా

న్మన ర్విహంసా స్సముపాగతా నః॥

విభూష మైత త్కి మితి ప్రరుష్టా

స్త తోఽ హ్యవశ్యామ ధనుర్ధరో ద్వౌ॥

౪౪

తా॥ ఆరువ్విసరాలు తిరిగి మమ్మునాశనమొనర్ప మాపైఁ
బడెను; ఇదియేమి? అనికొపమున జూచుచుండగా
నిద్రలు ధనుర్ధారులు మా కగువడిరి.

శ్లో॥ తౌ ద్వౌ బాలౌ కరదృశ ధనుర్పాణ తూణీర ఖడ్గౌ

యోద్ధం సిద్ధౌ దరహస్యత వ ద్వ్య క్త శోభాసమేతౌ॥

భీమాకారౌ జీతవిభుముఖౌ మన్మథాకారరూపౌ

దృష్టౌ దూరా దుపహతబలై రస్మదీయ స్తు నై న్యైః॥౪౫

తా॥ ఆయిద్రలును బాణ, తూణీర, ఖడ్గధారులై చిటునవ్వు
మొగమున తొణికిసలాడ మన్మథాకృతులవెలయుచు
మాచేఁ జూడబడిరి. వెంటనే దై ర్య మూడినవార
మైతిమి.

శ్లో॥ ఇత్థం వదన్త స్త మ భానమన్త

శ్శ్రి త్యాగరాజస్య వదే పతన్తః॥

చోరాః ప్రమోదా ద్వినివార్య భార

వాహం స్త దుద్వోధు మథ ప్రవృత్తాః॥

౪౬

తా॥ ఆట్లాపూర్వప్పత్తాంతమునుజెప్పి త్యాగరాజు పాదములపైఁబడుచుండిరి; మఱియు నాభక్తుని పల్లకిని స్వయముగ మోప భారవాహకుల కడ్డునిలిచిరి.

శ్లో॥ స త్యాగరాజ స్తు విచిన్త్య బుద్ధ్యా
యదత్త మేతై స్త ది హాద్య సత్యమ్।
తౌ రామ రామానుజ రూప కాలౌ
దృష్టౌ వమీభి ర్భహుపుణ్య వద్భిః॥ ౪౩

తా॥ త్యాగయ్యయు వారిపలుకులు విని నిజముగా వారు శ్రీరామ లక్ష్మణ సందర్శన భాగ్యులని కోనియాడుకొనెను.

శ్లో॥ ఏవం వ్రహ్మార్షం సముపేత్య భక్తో
హారేః మయా కి జ్ఞుత మస్తి పావమ్।
యేన త్వ మస్త ర్వివిధప్రదేశే
వ్యస్తేషితో దృష్టివథర స యాసి॥ ౪౪

తా॥ ఇట్లాభక్తుఁడు సంతసించి స్వామీ! నేనొనర్చిన పాపమేమి? ఏనునీకొఱకై యెల్లచోట్లఁ దిరిగితిని; ఎచ్చటను నాకంటి కగుపడక పోయితివిగదా?

శ్లో॥ కిం రహస్య మిహ రామవ్రథోః
త్వ జ్ఞరాచరగతః పరాత్పరః
రోచనాయిత రవీన్ద్ర సున్దర
త్యాగరాజవరద ప్రసీద మే॥ ౪౫

తా॥ “మరుగేలరా? ఓరాఘవా? అనుచు భగవంతుని నుతించెను.

శ్లో॥ ఐహుదా విలప వ్యభాతుర
శృతదా కీర్తన మాచర మ్మదా।
శివితా మనుస్మశ్య గచ్ఛతో
నిలయం ప్రేషయ దేష ముష్కరాః॥ ౫౦

తా॥ బహు విధముల నిట్లు విలపించుచు, శతధాకీర్తించు
చుండెను. అంతఁడన పల్లకిననుసరించి వచ్చుదొంగల
నింటికి పోనాజ్ఞనిచ్చెను.

శ్లో॥ తత స్తు భక్తం శివితాధిరూఢం
శ్రీసుందరేశస్య నిజాప్తభృత్యాః।
నమీష దేశస్థిత మగ్రహారం
ప్రవేశయామాసు రముం ప్రమోదాత్॥ ౫౧

తా॥ సుందరేశుని భృత్యులగు నాశివితావాహకు లా సమీప
మందున్న అగ్రహారము నకానందముతోఁ జేర్చిరి.

శ్లో॥ ప్రవేశ్య త ఛౌకగృహప్రదేశే
పర్యజ్ఞికాథారవహా నివృత్తాః।
తత స్తు విద్వా నపి విప్రగేహే
కస్మిం శ్చ దాతిథ్య మథాఽగ్రహీ త్పుః॥ ౫౨

తా॥ ఆశివితావాహకు లా త్యాగయ్యనొకవిశ్రగృహమున
దిగవిడిచిరి; అతడాగేస్తునింట నాతిథ్య స్వీకరణ
మొనర్చెను.

శ్లో॥ రాత్రౌ తదీయాలయవాసిన స్తే
తదీయగానా దుదితోరుమోహః।
భక్తావతం నేన పహామలాపా
జ్ఞుర్భస్త్వ ఏవ స్త్వలభ స్త నిద్రామ॥ ౫౩

తా! ఆరాత్రి త్యాగరాజగారిగానామృతమును దేవపూజా
నిమిత్తముగా విని యానందించుచు నందఱు నుఖ
ను పులెరి.

శ్లో॥ క్షేత్రప్రయాణా దథ దూరమార్గా
తఃశ్చ త్పువిప్రః పరమార్థదృష్టిః॥
నిశీథకాలే గృహమేధి సద్మ
జాయాసుయక్త స్సమగా చ్చృమేణ॥ ౫౪

తా! పరమార్థదృష్టిచే పుణ్యక్షేత్రముల సంపరించుచు
మార్గాయాసమునడసి యొక బాహ్యుడు భార్యతో
గూడ నారాత్రి యటకు వచ్చెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజేన శయితం
యద్గృహం న్నికేతనమ్॥
ఆసాద్య పిపిత స్వారం
దదర్శ పవభూసురః॥ ౫౫

తా! ఏయింట త్యాగరాజ వసించెనో యాయింటియొద్దకే
తన్నగా వచ్చి చూచెను. కాని తలుపులు మూయబడి
యుండెను.

శ్లో॥ ఆహూయ తద్గేహిన మార్తనాదైః
ప్రత్యుత్తరం నాలభ తాంకరస్థాత్॥
కవాతిబిన్ద ప్రవిఘాటనాయ
రిక్ష్ణి త్తి మ్ప్రీవివిశి రన్తః॥ ౫౬

తా! అనూతన బ్రాహ్మణుడు గృహయాజమానిని బిలిచెను;
కాని లోనుండి సమూహాసమురాదయ్యె; అంతలో
గడిశిలదీయ గోడదూకెను.

శ్లో॥ మాస్తు నాథః ఇతి కాన్త యోదితో
భూసురస్స చ లలిష్ట బిత్తికామ్,
అస్తరే తదనుశృత్య వర్తతే
కూప ఇ త్యవిది తోఽవత జ్జలే॥ ౫౩

తా॥ భార్య వలదనుచున్నను వినక ఆ విప్రుడు ప్రాకారపు
గోడను లంఘించెను; అంత నాగోడ నానియున్న బావి
లోబడి నీట మునిగెను.

శ్లో॥ త ఛావత న్మాసురపుక్లవస్తు
కాలేన పూర్వార్జితకర్మణాచ,
మార్గప్రయాసా దుదితశ్రమేణ
ద్వాన్తావృ తాంధా వమృతా వ్యసంధః॥ ౫౪

తా॥ అట్లా బావిలోబడి మునిగిన విప్రుడు మార్గాయాసము
నను పూర్వకర్మానుభవ పరిపూర్తివల్లను చీకటిలో
నున్న బావిలో నసంధుడయ్యు మృతినొందెను.

శ్లో॥ అజావతీ తత స్సా తు
వార్తాం రాత్రి మయావయత్,
ప్రత్యుషే చక్రు రస్తస్థాః
కవాటార్గశ మోచనమ్॥ ౫౫

తా॥ ఆ సంగతిని గుర్తెరుగని యాతనిభార్య యారాత్రిద్వార
ముకడ నుండెను, తెల్లవారునప్పుడింటివారా కవాట
మును దెఱచిరి.

శ్లో॥ ఆగత్య తే ప్రాక్షణ సంస్థితాస్తా
ఞ్చారక్య కా త్వ మ్భవ సీతి ప్రోచుః॥

త మ్పూర్వపుత్రాస్త మథానుపూర్వ్యా

ప్రోవాచ సర్వ జ్ఞహవ ర్తినం సా॥ ౬౦

తా॥ అట్లా యింటివారు వచ్చి ద్వారముకడనున్న యామె నెవరిదానవని ప్రశ్నించిరి; ఆమెయు సంతకు పూర్వ వృత్తాంతమును వారితో జెప్పెను.

శ్లో॥ తేఽపి ప్రవృత్త విఖిలం విదిత్వా

కూపే మృతం విప్ర మమూ ఛ్య దృష్ట్వా

ఉద్భృత్య తస్యై నిజధర్మవత్స్యై

ప్రాదర్శయం స్తా మనుతాఽయన్త॥ ౬౧

తా॥ వా రా జరిగినదంతయుఁ దెలిసికొని బావిలోఁబడిచచ్చిన యా బ్రాహ్మణుని జూచి లేవదీసి యామెయొద్ద నునిచి యో దార్పుచుండిరి.

శ్లో॥ సా పి స్వభరార మనుష్కర్త

ప్రదూషయన్తీ నిజభాగధేయమ్।

ఉచ్చై స్స్వకర్మా జ్యపి వివ్రతీ సా

దురోద వక్షస్థలతాడనై శ్చ॥ ౬౨

తా॥ ఆమెయు తన యదృష్టమును, కర్మలను నిందించు కొనుచు తొమ్ముపై బాదుకొనుచు భర్తనుగూర్చి విలపించెను.

శ్లో॥ త మ్నుత్పన్నారీకృత పూర్తనాదం

స త్యాగరాజ శయనస్థ ఏవ।

శృణ్వ ఙ్కి ఘేత స్మహా దద్భుత స్త

చి త్యాతుర శ్శీఘ్ర మ థాజగాఘ॥ ౬౩

తా॥ ఆనూతన యవతియొక్క యార్తనాదము పరుండిన యాత్యాగరాజు చెవినబడి యీ యాశ్చర్యమేమని త్వరగా నటకువచ్చెను.

శ్లో॥ ఆగత్య త ద్భూసురదేహయష్టి
స్పృష్టా తదీయాత్మనతీ విలాపమ్।
శ్మిత్వా దయాకు స్స చ భక్తవర్యో
జగం న దేవం హరి మేవ మారాత్॥ ౬౪

తా॥ ఆపచ్చిన త్యాగరాజు విప్రుని దేహమును. యామె రోదనమును విని దయగలిగి దేవునిగూర్చి యిట్లు బ్రార్థించెను.

* శ్లో॥ సుజన జీవన! రామ! ఐదావన!
శ్రీతజనార్తిహ రామరతోషణ!
సుగుణభూషణ! వందితపాదిక!
ప్రథితనామ! గుణాకర! పోషక!॥ ౬౫

తా॥ “సుజనజీవన రామా! సుగుణభూషణా” అను కీర్తనను బాడెను.

శ్లో॥ ఇత్థం యదా గాన మసౌ సుభక్త్యా
చక్రే త దాఽసౌ మృతభూసు రోఽపి।
ప్రాప్తాసు రాసీ దమితాద్భుతేన
సుప్రీతితే నేవ నమో విభూష॥ ౬౬

తా॥ ఈ విధముగ నా త్యాగరాజు గానించుట తోడనే భగవదనుగ్రహముచే మృతభూసురుడు మరల నిద్ర నుండి మేల్కొంచి నట్లుండెను.

శ్లో॥ స్తుతిభిః పరితోష్య రాఘవం
త్వభినన్ద్యోవగతాసు భూసురమ్।
జనతాభినుతి జగత స్తత
స్సమఘా త్సోఽథ యయాసు రవ్యతః॥ ౬౩

తా॥ స్తోత్రముచే భగవంతుని, ప్రాణప్రదానమున భూసురు
నభినందించి జనుల పొగడికనంది యటనుండి మత్స్య
చోటునకు పో నిచ్చుగించెను.

శ్లో॥ త ద్దేహనారాసుమతి మృగినద్య
శ్రీత్యాగరాజో నిజరాఘదేవమ్।
అన్యేషితుం ప్రాయత తాతత సో
దేశ శ్చవా రాత్మసుఖా దపేతః॥ ౬౪

తా॥ ఆ గృహయజమాని యనుజ్ఞగైకొని త్యాగరాజ తన
దేవుని వెదుకమరలబోయెను.

శ్లో॥ కృత్యా ప దేశాటన మస్తతో ముహ
స్వదైవతం శ్రీరఘరామమూర్తిమ్।
నావేక్ష్య తద్దర్శనకాక్షయా ౭సౌ
గాయన్ప్రసేదే ౭మలసహ్యాజాతాం॥ ౬౫

తా॥ ఆతడు తన శ్రీరామ పంచాయతన విగ్రహములకై
దేశమందంతట తిరిగి కానక వేసారి కావేరినదియొప్పు
నకుజేరి గానమునఁ గీర్తించుచుండెను.

శ్లో॥ అథసురమునిసజ్ఞా స్వాత్మ సంరక్షణార్థం
యదనిశ మమలాభి ర్వాగ్నిరత్యన్త తక్త్యా।
హరిపద మమలగి తేఽభ్యర్చన శ్చక్రు రస్త
స్త దిహ హరిపదే తే త్యాగరాజ స్పిషే వే॥ ౬౬

★

పల్నామస్మరితి

★

శ్లో॥ శ్రీ త్యాగరాజాగమనేన సహ్యాజా
నదీ సముత్తుజ్గ తరజ్గ వజ్జిలిః॥
లలాన రాజాగమనేన వారిధి

ర్యథా సముత్తుజ్గ తరజ్గ వజ్జిలిః॥

౧

తా॥ చంద్రోదయమున సముద్రము తరంగములతో విలసిల్లి
నట్లు త్యాగరాజాగమనమున నాకావేరి తరంగ
ములతో విలసిల్లెను.

శ్లో॥ మార్గ ప్రయాసోదిత తాపకాన్త్యై
మధ్యే వథ స్థా మతిష్ఠణ్యగర్భామ్॥
దృష్ట్వా తిహర్షా విజడే వ మన్త
ర్విచిన్తయం స్తత్ర జలే మమజ్జ॥

౨

తా॥ మార్గాయాసమువలన త్రోవనడుమనున్న యాకావేరి
జలమునుజూచి సంతసమున నందు మునుకలుచేసెను.

శ్లో॥ స్నా త్వోత్థాయ ప్రతిపద మపి స్వాత్మదేవం ప్రథక్త్యా
స్మారం స్మారం మృగయతు మసా వాపగనైకతేఘ॥
సన్నద్ధోఽపి ప్రకృతిరచితా న్మోహపాశా జ్ఞానాం
త్రాతార త్తం రఘువతి మ తాప్రాప్య చిన్తాతురోఽభూత్॥

తా॥ ప్రతిపదమునను నిజదైవమును స్మరించుకొనుచు
స్నానముచేసి లేచి శ్రీరామ విగ్రహముల దొరక
మీకి చింతించెను.

శ్లో॥ తదావగా నైకతదేశ మాన్తత
శ్చాన్విష్ట త దేవ మవ్యచిన్తయా।
స్మర స్మలక్ష్మ్యః స చ గాయత్రోత్తమ
స్తస్తా ప్రవాహో పి తదా లజ్జామ సః॥ ౪

తా॥ అనన్య చింతతో నాకావేగీ నదియంతట వెదకి తన
నిజదైవమగు శ్రీరాముని గానకుంచెను; ఇంతలో నదీ
ప్రవాహము నూతనముగ వచ్చెను.

శ్లో॥ త దావగా పాతిత రామచన్ద్రః
పూరేణ సాక న్నవ వారిరాశౌ।
ఆదర్శి తేన ప్రతిమాన్వరూప
స్సీతాను జాభ్యాం వహ వాయుశునునా॥ ౫

తా॥ ఆ కావేగీ నదిలో పారవేయబడిన తన సీతారామాంజ
నేయ విగ్రహములు లక్ష్మణ భరతాదులు మొత్త
ముగ నానూతన ప్రవాహములో తేలియాడుచు నాత
నికి గనుపించిరి.

శ్లో॥ దృష్ట్వా లతిమోదం సమవాహ్య భక్తః
ప్రాణా న్సమర్ప్య పి క వేరజాయాః।
జలేన్యదేవగ్రహ జాతిశోభా
న్నిమజ్జయామాస నిజాన్గయప్తిమ్॥ ౬

తా॥ అదిచూచి యాత్యాగయ్య కావేగీనదీ ప్రవాహములో
తన ప్రాణములు సమర్పించియైనను దేవవిగ్రహముల
గొన ప్రవాహములో మునిగెను.

శ్లో॥ ప్రవాహ మార్గా డిపరి స్థవన్తం
దర్శ్యాకృతిం స్వీయవిభుం వ్రయాన్తం॥

ప్రగృహ్య వేగాన్నిజరామదేవ
మానస్తపూరే నివతజ్జగోనః॥

౭

తా॥ ప్రవాహ మార్గమున వచ్చుచున్న నా దారుమయ
విగ్రహములను చేతులతోలాగుకొని యానందాంబుధి
నాతడోలలాడెను.

శ్లో॥ ఏ హ్యేహి రామాలయ మస్మదీయం
న త్వం వినా జీవతు ముత్సహే హహమ్॥
సౌందర్య యా పార్తజనావనః త్వం
మాం పాహి రామాద్య రఘుప్రవీరః॥ రా

తా॥ 'రారామా యింటిదాక రఘువీర! రారా' అను
కీర్తనతోఁ బ్రార్థించు చుండెను.

శ్లో॥ మహా రూపం స్తన్నిజరామదేవ
మ్మూలా నమాస్తిస్య పశ్చాత్తుకం నః॥
భుజే వివే క్యాత్కగృహన్నినాయ
రాగామ లాపై ర్మధురం ప్రగాయకా॥ ౯

తా॥ మాటిమాటి కాత్మదైవము నాభక్తు డాలింగన
మొనర్చుకొని తన భుజముపై నుంచుకొని మధుర
గానముతో నింటికి తీసికొని వచ్చెను.

శ్లో॥ య దాత్మభర్తా నిజదేవతాభి
స్సౌక క్లృహం ప్రాప త దాత్మపత్నీ॥
దర్శాంబికా నంద వయోధి మగ్నా
స్పాద్యై రనరైరకరో త్పపర్యామ్॥ ౧౦

తా॥ తనభర్త స్వేచ్ఛదైవముతో గృహము నెప్పుడు చేరెనో

అప్పుడే యానందమొంది ధర్మాంబిక యర్ఘ్యదుల
బూజించెను.

శ్లో॥ పూజాదిభి ర్భక్తియుతానుగేయై
స్సజ్జీర్తయన్తై రఘురామచష్ట్రమ్।
నిత్య మ్మృతై వతిపుణ్యవన్తై
జాయావతీ విన్యతు రాత్మకాలమ్॥ ౧౧

తా॥ భక్తివంతమగు పూజలతోఁ గీర్తనలతో నా రామ
చంద్రుని గీర్తించుచు దమకాలము నాదంపతులు నుఖ
ముగ గడిపిరి.

శ్లో॥ గతే లభ కాలే రఘురామమూర్తే
రమగ్రహా ద్గాయక ధర్మపత్నీ।
ధర్మాంబికా స్వాత్మ కృతాతిఘ్నైః
ర్గర్భ స్థార స్వజన ప్రమోదమ్॥ ౧౨

తా॥ ఇట్లు కొంతకాలము గడవ నా గాయకుని ధర్మపత్ని
యగు ధర్మాంబిక పూర్వపుణ్యము కతన గర్భమును
ధరించెను.

శ్లో॥ ఆపి సా గృహకృత్య తత్పరా
రఘురామార్చిన లాలహా సతీ
స్వపతే రతిథే శ్చ పూజన
జ్జగరుతే నిత్య మనన్య మానసా॥ ౧౩

తా॥ గృహకృత్యముల జూచుకొనుచు శ్రీరాముని సేవిం
చుచు భర్తకు సతిధులకుఁ బూజసేయుచుండెను.

శ్లో॥ మావేషు ష ట్పువగతేషు సా లలితా
ధర్మామ్మికా దౌహృదలక్షణా న్యపి।

దధార భోజ్యే ఒరుచిదర్శన స్తయా

స్థిధామి కార్యే స్వమతి ప్రదర్శనమ్॥ ౧౪

తా॥ విదారు మాసములు వచ్చుటతోడనే యామెకు వేవి
క్షయించి భోజన మందచి గలిగినదై కార్యముల
యెడ విమతియయ్యెను.

శ్లో॥ యాని ప్రపృజ్యాని సుఖావహాని

యాన్యాత్మ వత్సాత్మ త్వభి వాఙ్మతాని॥

ఆదావయ త్తన్యేషి భక్తవర్య

స్వదర్శన త్వాత్మ సుఖానుభూత్యై॥ ౧౫

తా॥ అతి పవిత్రములును సుఖవంతములగు పదార్థములనెల్ల
దన ధర్మసలి యానందమున కాత డొసగు చుండెను.

శ్లో॥ ధర్మాంబికా గర్భభరణి కాలం

ప్రయావ స్తీ నిజనాథ గీతైః॥

సత్కిరన్తై ర్నాదసుధాసుచాపై

రువాస పాఽహర్నిశ మార్కవృత్తైః॥ ౧౬

తా॥ ధర్మపత్నియగు ధర్మాంబికయు తన భర్తచే రచింపఁ
బడిన గేయా లాపసుధాపానమున రాత్రింబవళ్లు
గడుపు చుండెను.

శ్లో॥ తత స్సమాప్తే దశమే చ మాసి

కుభే విరిగ్నే కుముదేశ సంయుతే॥

ప్రాసూత కన్యా మతిశోభమానాః

ధర్మామ్బికా చన్ద్ర కళేవ కాన్తిమ్॥ ౧౭

తా॥ పది నెల లాపడతికి నిండుటతోడనే యొక శుభలగ్న
మున చంద్రకాంతివంటి చక్కని కుమార్తెను గనెను.

శ్లో॥ జాతాం స్వప్నతీ మథ తాం విలోక్య
 ప్రమోదభావేనరమావతిస్తమః।
 ద్భాయ న్నసౌ గాయక పుష్కవోఽపి
 దినా న్యనైషీ ద్దళ నన్దితాత్మా॥ ౧౮

తా॥ ఆ పుట్టిన బిడ్డముఖమును జూచి రానూనుగ్రహమని
 యెంచి యుత్సాహముతో నాపదిరోజుల గడపెను.

శ్లో॥ ఏకాదశే చాహ్ని కుమారియః
 కర్తవ్యకార్యా ణ్యతిశ్రద్ధయా సః।
 సీతే తి త న్నామ యథా విధానం
 మోదా చ్చకా రాస్తికశేఖరోఽసౌ॥ ౧౯

తా॥ పదునొకండవ రోజున నా పుత్రికకు చేయించదగిన
 జాతక కృత్యముల జేయించి మోదమున సీతయను
 పేరిడెను.

శ్లో॥ దర్మామృతా యత్న సుపొషితాఽబలా
 శ్రీరామచన్ద్రస్య కృపావలోకనాత్।
 ప్రవృద్ధీ మా పాత్మకలాభి రన్వితా
 పక్షి సీతే కాన్తియంతే వ చన్ద్రికా॥ ౨౦

తా॥ శ్రీరామచంద్రు ననుగ్రహమున ధర్మాంబికచేఁబెంచఁ
 బడుచున్న నాశాలిక శుక్లపక్ష చంద్రుని కాంతివలె
 బెరుగుచుండెను.

శ్లో॥ ఏవ జ్ఞాం ప్రముదితమనా యావయామాస భక్తై
 థ్యామంధ్యాయం రఘువతివదామౌజ్ఞాయుగ్మంసుదిప్యమ్।
 తిర్వాన్మూరో రధిపతి రము ష్మాఞ్మర్యపాదత్య కీర్తి
 జ్ఞాపక ద్భాసీ చ్చృవణ కుతుక వృత్త్య గనామృతస్య॥ ౨౧

తా॥ ఈ విధముగ త్యాగరాజు శ్రీరాను పాదసేవకుడై
యుండెను; తిరువాన్మూరు మహారాజుగా రీయన కీర్తి
విని తద్దాన శ్రవణాభిలాషియయ్యెను.

శ్లో॥ స్థాస్థాన విద్వాంస మ తైకభాసుర
స్తప్తుక్త వ ర్యానయనాయ ప్రాహితే.
ఆగత్య తత్పజ్జితపుష్పవో లపి త
మృజిమ్య భక్త్యా లవద దిత్త ముత్సుకః॥ ౨౨

తా॥ తన యాస్థానమునగల బ్రాహ్మణు నొకని నా
త్యాగరాజును గొనిరాఁబెను; ఆతఁడును వచ్చి
నమస్కరించి వేడుకగ నా త్యాగరాజుతో నిట్లనెను.

శ్లో॥ 'వడివేలు' సమాఖ్యకౌ హ్యహ
న్తిరువాన్మూరు స్మరారికస్య వై.
సవసి స్థితవా న్విభో! ఇతి
ప్రణమ ద్ధాయక మాహ కౌతుకీ॥ ౨౩

తా॥ అయ్యా! నేను 'వడివేలు' ను పేరువాడను. ఆ తిరు
వాన్మూరు రాజాస్థానమున నుండునచుచు నమస్క
రించి చెప్పెను.

శ్లో॥ త్యాగరాజ! తవ గానపాటవం
శ్రోత్రపేయ మథవ నిజం భువి.
తేన మామక విభు స్సగౌరవం
శ్రోతు మిచ్చు రిహ ప్రాహితో త్వమాం॥ ౨౪

తా॥ త్యాగరాజ! మీగానపటిమ నెక్కుడుగ మారాజువిని
దానిని వినఁదలఁచుకొని యాతఁడు నన్ని క్కడకంపెను.

శ్లో॥ అతో భవ స్త స్త దిమాం ప్రవృత్తి
 జ్ఞా రిక్త్య రాజాశ్రయ మర్థ దాయకమ్।
 మా విశ్వతు ప్రార్థన యా ఽవ్యనాగతాం
 ప్రాప్తాం శ్రీమ జ్ఞో విజహాతి పూరుషః॥ ౨౫

తా॥ అందుచే మీ రీ యాహ్వానమును శ్రోసింపుచుక రాజ
 సమ్మానమును బొందుడు; సీరి రా మోకాలు బెట్టు
 వారు గలరే!

శ్లో॥ తదీయ వార్తా శ్రవణేన భక్త
 శ్రీరామభక్తే రదిక స్తు మే ఽవ్యతః।
 ఇత్యే వ మాభాష్య విస్మృత స్తం
 సంప్రేష్య రామార్చన తత్పరో ఽభూత్॥ ౨౬

తా॥ ఆ యాహ్వానమును విని శ్రీరామార్చనకన్న నాకేది
 లేదని గూపండితుననిపి రామపూజా తత్పరుడయ్యెను.

శ్లో॥ శ్రీరామార్చన వస్తనాదిభి రసౌ నిత్య మ్మృజ న్రామవం
 పుత్రీం స్వా మువలాలయజ్ఞ రుణయా శిష్యేషువిద్యాన్దికా
 కుర్వ జ్ఞేవన మభ్యవృత్తి మమలా మాశిష్య సద్దర్శక
 కాత్మాన మ్పరితోష్య కాల మనయ ద్ధర్మామ్మికాసంయతః॥

శ్లో॥ శ్రీరాముని ఊడశోపచారముల బూజించుచుకుమార్తె
 నువలాలించుచు, శిష్యులకు విద్యనొసగుచు నిర్మల
 వృత్తితో గడపుచుండెను.

శ్లో॥ ఆసేతు సీతాచరి మధ్యభాగే
 త త్కిర్తికాంతా విరరాజ కాంత్యా।
 తద్దేయమాధుర్య మ ధువ్రవన్తీ
 క్షమాం సమస్తా మకరో త్పవిత్రామ్॥ ౨౭

తా। ఆసేతు హిమాద్రి వజ్రాతని క్షేరి విలసితైః; ఆయన గానలహరి సమస్తభూమిని పవిత్రముజేయు ప్రప హించెను.

శ్లో॥ సుఖేన కాల మ్మయత స్తదా ఒస్య
భక్తి మ్పరీ క్షృమల ముక్తి మార్గమ్।
ఓక్తుస్సదారాధిత రామచంద్ర
స్సంసారబంధ ప్రతిఘాన యాఒసీత్॥ ౨౯

తా। సుఖకాలక్షేప మొనరించు నాతనిభక్తిని పరిశీలించి భగవంతు డాతనికి ముక్తినిఁదలంచి సంసారబంధ విచ్ఛేద మొనరింపఁబూ నెను.

* శ్లో॥ కాలక్రమే జాత కుమారికాయా
శ్చావ్యక్త నమ్మాషణ తోషితా న్తమ్।
ధర్మామృతాం లబ్ధనుభా మమర్షీ
వా మారయత్తా స్థుహిణో ఒపమృత్యోః॥

తా। ఇట్లు కొంతకాలమున కా పుత్రికతో సుఖముగ కాల క్షేపము నాదంపతులు జేయుచుండుట సహింపని దేవు డా ధర్మాంబిక నవశృత్యువు నొందించెను.

శ్లో॥ జాయా పయోగా దథ భక్త వర్యో
వైరాగ్య మార్గే విచర స్సృశాన్తః।
పుత్ర్యా గృహే రామపదార్పనై శ్చ
శిష్యప్రబోధై రనయ త్స్వకాలమ్॥ ౩౦

తా। భార్యా వియుక్తుడగు నాత్యాగరాజు వైరాగ్యమున బ్రశాంతుడై రామార్చనముతోను, శిష్యప్రబోధము నను కాలమును గడుపుచుండెను.

- శ్లో॥ కాశీపురే కశ్చన గాయ తాగ్ర్యో
గజేశ గి ర్యాహ్వాయ ఇ క్షిపూర్తిః |
యాత్రాగతై ర్భక్తజనై రముషస్సే
విద్యాసు నైపుణ్య మి దాచ్రుజో త్సః॥ ౩౨
- తా॥ గాన విద్యానుడుగు గజేశగిరియను కాశీపండితుఁ
డొక డీ త్యాగరాజకీర్తిని, విద్యానైపుణిని వినెను.
శ్లో॥ తదాచి తత్ప్రజ్ఞిత రేఖర ఛా
వ్యము ద్విదృశః కృతకౌతుఃస్సౌ |
ప్రస్తాయ శ్రీత్యాగవరస్య గేహం
సమాజగా మాతి వివీత వృత్తా॥ ౩౩
- తా॥ అదిమొదలా పండితుడాలనిఁ జూడగోరి నేడుకత్తో
నొక్కనాడు బయలు దేరి యా త్యాగరాజంటికి
వచ్చెను.
శ్లో॥ స త్యాగరాజ స్త మహార్క పణ్డితం
సత్కృత్య వప్రచ్ఛ తదీయకౌశలమ్ |
సో ఒవ్యస్య గానశ్రవణే ఒతిరాసో
విజ్ఞాపయామాస ప్రణామ పూర్వకమ్॥ ౩౪
- తా॥ ఆ త్యాగరాజ నూతన పండితుడుగు నాతని కుశలాది
కమడిగి తెలిసికొని తదీయగాన శ్రవణమతూహలి
యయ్యెను.
శ్లో॥ శ్రీ రామచేవావసరేషు కాశ్యా
స్సమాగతః పణ్డిత పుణ్గవో ఒపి |
గాయ స్ప్రమోద జ్ఞురతే ఒవ్యముష్య
రాగై రహరైస్య ర్మధు గాన యుక్తైః॥ ౩౫

తా॥ శ్రీరామ పూజా సమయములం దా కాశీపండితుఁ
డానందచుగ వపూర్వరాగమలతోపాడి త్యాగయ్య
నానంద పఱచెను.

శ్లో॥ త దాఽసౌ త్యాగరాజ శ్చ
సన్తోషాతివయేన తమే ।
సంభాష్య తక్తి యుక్తేన
చిర్రేనేద క్షగౌ తదా॥

31

తా॥ అప్పుడాత్యాగయ్యయు భక్తితో నాపండితు వర్చించి
కొనియాడి తానట్లు సంభసమునఁబాడెను.

శ్లో॥ మహానుభావాః కతి వా న సన్తి
తేషా మహం వస్తన మాచరిష్యే
ఇష్టోపలాచ్చ స్తకరీర కాన్తిం
రామం హృదయే వినివేరితానమ్॥

32

తా॥ “ఎందరో మహానుభావు లందరికి వందనము” అను
కీర్తనను బాడెను.

శ్లో॥ ఏవ మార్తిగురుభి న్మతత న్న
దృక్తి భవ యుత కీర్తన తాతైః ।
మాన్మపణ్ణిత వరశ్చ తస్య వై
మి ధోఽపిశ త్ప్రీతి రథానయో ర్హృది॥

33

తా॥ ఇట్లా పండితు లిరువురు భక్తిప్రపత్తులతో పాడు
కొనుచున్న కీర్తనలవలన వరస్పరము మిక్కిలి
ప్రీతి యుక్తులైరి.

శ్లో॥ శ్రీరామ వేదావనరేషు త ద్వయో
ర్యథా లభవ ద్వాసన శివావతారయోః ।

నఁవాద ఆసీ దుభయో ర్వివశ్చికో

ర్వేదాన్త విజ్ఞాన విచారణాత్మకః॥ ౩౯

తా॥ శ్రీరామ పూజాకాలములందా త్యాగయ్యకు నూతన
వండితునకు వ్యాసశంకరులకునలె వేదాంతమున సం
వాదము ఈ చెప్పబోవు స్థలగా జరుగు చుండెను.

శ్లో॥ కిం జీవ సృష్టం కి ము తేశసృష్టమ్

కిం కల్పనామాత్ర మిదు హి విశ్వమ్॥

క్వ కల్పితం స్యా జ్జగదే తః దత్ర

కథం కి మర్థం చ కి మత్ర మానమ్॥ ౪౦

తా॥ ఈ ప్రపంచము జీవునిచే సృష్టమా? లేక యీశ్వ
రునిచే సృజింపఁబడినదా? ఆనిర్మాణము నైజమా?
కల్పితమా? కల్పిత జగమున కాధారమేమి? ఎట్లు?
ఎందులకు? ఇందుప్రమాణమేమని ముందు ప్రశ్నించు
కొనిరి.

శ్లో॥ ఆత్మా స్వయం జ్యోతి రచచ్ఛలస్థితిః

కార్యేషు సర్వే శ్వపి కారణాత్మకః॥

అవ్యక్తరూపః పర మాదిపూరుష

స్సనాతనో ఽయం ప్రకృతేః ప్రవర్తకః॥ ౪౧

తా॥ పరమాత్మ స్వరూపము స్వయంప్రకాశకమై కార్య
కారణముల రెంటు సృష్టముగనుండి వ్యక్తావ్యక్త
ముగ నన్నిటికి మూలకారణమగుచు ప్రకృతిని నడుపు
చుండును.

శ్లో॥ ఆత్మాన మేనం సముదీరయన్

జీవో ఽయ మి త్యజ్జిజ్ఞానః ప్రమోహత్॥

త న్మోహ జాలా దుదితోరులోబా

విదన్తి నా త్కాన మచక్షిషో వా॥ ౪౨

తా॥ మూఁసులు పరబ్రహ్మ రూపముగు జగమునే జీవుడని భ్రమకొంచు చున్నారు, ఆమోహముచే ముగ్ధులై గ్రుడ్డివారలట్లు ఆత్మస్వరూపమును గుర్తించక పోయిరి,

శ్లో॥ భ్రమేణ సర్వ మ్పరిదృశ్యమానం
సత్యం స్తు చాన్య త్త్విద మేవ సత్యమ్।

ఇతీవ మూఢాః ప్రపిశన్తి మాయా
మృత్యాః ప్రలోభా దివ మత్యధానీమ్॥ ౪౩

తా॥ భ్రమాత్మకముగు ఈజగమే సత్యమనియుఁజెంతకన్న సత్యములేదనియునజ్ఞులు తలచుచు చేపలు గాలము నకు జిక్కుకొనిచట్లు మాయకు వశులగుచుండిరి.

శ్లో॥ స్వత్పష్టయా కల్పిత మూషరే జల
స్థాహోవశాంత్యై న హి సాధనం పరమ్।

క్లేశావహం చైవ విచారితం యథా
త థాత్మవృద్ధిౌ న హి సౌఖ్యదో భవః॥ ౪౪

తా॥ తన దాహముకొలది కల్పించుకొన్న యూసరక్షేత్ర జలము తృప్తినివర్తకముగాక తుదకొట్టు కష్టావహ మగునో; అట్లే స్వమాయాకల్పిత జగత్తుపైగల ప్రీతియు నాత్మతారకముగాకపోగా కష్టావహ మగును.

శ్లో॥ అవిద్యయాఽ రోపిత పంస్పతే స్తు
స్వాధార అత్మై వ న సంశయోఽత్ర

ఆరోపితార్థే త్వ పవాదితేపి

నా ధార విత్యత్వ మపాకరోతి॥

౪౫

తా॥ అవిద్యా సమారోపిత సంసారము ఆత్మయందేయగును
ఆరోపితమగు సంసారము నశించిన మాత్రమున నా
ధారమగు పరమాత్మ నసింపడు; నిత్యమై; నాక్షిగ
నుండును.

శ్లో॥ త న్నామ రూపాత్మక మేవ దృశ్యం

మిథ్యా స్వరూపం న హి సత్య మత్య॥

అస్తి; ప్రియం; భాతి; వచాంసి యావి

తా న్నేవ సత్య మ్ప్రవదన్తి చాత్మనః॥

౪౬

తా॥ నామరూపాత్మకమగు నీ జగములయు మిథ్యా స్వరూ
పమేగాని సత్యమనునదిలేదు. అస్తి, ప్రియం, భాతి,
అను ఉపనిషద్వాక్యములే అత్మసత్యమును జగన్ని
ధ్యను దెలుపును.

శ్లో॥ పరస్పరం తా విహ సంవదంతే

నిర్వర్తయంతే రఘురామపూజామ్ ।

వైరాగ్యవంతా పపి రాగవంతా

పహ ర్నిశంతం జగతు ర్మమంతే॥

౪౭

తా॥ అన్యోన్యము వారిద్దరిట్లు సంవాదమును నల్పుచు
(శ్రీ)రామునిఁ బూజాదికములఁ గీర్తించుచుండిరి.

శ్లో॥ శిష్యా స్తు సర్వే ప్యనుసేవమానా

స్తయో పమీపే లఖిలరాగకాస్త్రే

అభ్యస్తకన్తో నికటే వసన్త

స్తే లస్యాత్మదేవ స్త్వభజన్ప్రమోదాత్॥

౪౮

తా॥ శిష్యులందఱ జాయున్దఱను నేమిచుచు సమస్త సంకీర్త
శాస్త్రము నభ్యసించుచు శ్రీరాముని కైంకర్యమును
జేయుచుండిరి.

శ్లో॥ ప్నేహో ద్వివశ్చ త్ప్రేమచేన తస్య
దాద్యా వియోగార్తి రపి పరీకాప్తా ।
పుత్రీ స్వమాతామహ పోష తేతి
శ్రీరామభక్తై రభవత్ప్రసన్నః ॥

తా॥ త్యాగయ్యుడు ఆ కాశీపండిత సాహచర్యమున భార్యా
వియోగ ముపసమించెను; కుమారి తమతామహ
పోషణలో నుండుటవలన నాతడు నిర్మలుడై శ్రీరామ
భక్తీ సంపూర్ణుడయ్యెను.

శ్లో॥ యదా తీవ్రముముత సస్య
జ్జన స్వస్వచనం చరేత్
ఇతి వేదశిరోభాగే

వ్యక్త స్త త్కార్య మేవ మే॥

తా॥ “యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజే” త్తను
న్యాయము ననుసరించి నేనిప్పుడు సన్యసించుట
యుక్తమనుకొనెను.

శ్లో॥ ఇ త్యేవం త్యాగరాజే పరిణత మవసా సంవికుద్ధే కదాచిత్
నిద్రా మాప్తే తు తస్మిన్నథ పరమగురు ర్నారదస్తంసమేత్య
స్వప్నే ప్రాప్త హేర్థ మార్థవ్యవహరః తవ కృతేతి జ్ఞిదే త త్రవక్ష్యే
మాసా దూర్ఘం టువ స్త్య స్త్యజసి హరివదే మాత్యజా న్యప్రక్త్యా

తా॥ ఇట్లుండగా త్యాగరాజుకనాడు నిద్రను బొందియుండ
నాతనికి స్వప్నమున నారదుడు గనుపించియుట్లనెను.

ఓయీ! నీవాక నెలరోజుల యనంతర మీ భువిని
వదలగలవు కావున మారిపదముల వదలకుము.

శ్లో॥ ప్రహ్లాద భక్తవిజయః

కృతో యో భక్తిపూరితః

నౌకాచరిత్ర మవ్య చ్చ

కృష్ణలీలా విలాసితమ్॥

౨౨

తా॥ ప్రహ్లాద భక్తవిజయము, నౌకాచరిత్రమును భక్తి
మిత్రముగ రచించితివి.

శ్లో॥ శ్రీ సీతారామవిజయ

స్తోత్రై వా న్య స్తుతీయకః

కృతో మోక్షేచ్ఛయా ఒక స్తవం

కృతకృత్యో సి భూసురః॥

౨౩

తా॥ శ్రీ సీతారామ విజయమును మూడవగ్రంథమును
గూడ రచించి 'యో త్యాగయ్య! కృతకృత్యుడ
వయితివి'

శ్లో॥ వాల్మీకి వ త్త్వం రఘురామమన్త్ర

జ్ఞపం శ్చతుర్వింశతి సజ్జాణాని

సహస్ర సజ్ఞ్యా న్యపి కీర్తనాని

కృత్యా కు ముక్తి మ్పృగతో ఒసి జీవన్॥ ౨౪

తా॥ వాల్మీకివలె నీవును రామమంత్ర జప మహిమచే
24 వేల కీర్తనల నొనరించి జీవన్ముక్తి నొందితివి.

శ్లో॥ మా తే ఉస్తు నస్తేహ ఇహోరుభక్తః

త్వత్కీర్తనై ర్భక్తిమతా నుగేయైః

శ్రీ రామచంద్రః కరుణాకటాక్షై

స్పన్తుష్క మోక్షం వితితీష్ణ రాసీత్॥

౫౫

తా॥ నీవు సంక్షేపంపకుము; భక్తియుతములగు నీకీర్తనలకు
(శ్రీ)రామ చంద్రుఁడు సంతసించి మోక్షమిఁచుఁ
దలచెను.

శ్లో॥ ఏవం వద న్నారద మౌనివర్యో

వ్యస్తస్త్వితో ఒహృద్భూమేది వర్య॥

తత స్సన్నిద్రా సమయాగత స్తం

స్వప్నం విమృశ్యాహ్వయ ద్వికస్థానా॥

౫౬

తా॥ ఇట్లు పలికి యానారదు డంతర్నిత్యుడయ్యెను; తరువాత
నాతడు స్వప్నప్రబుద్ధుడై విచారించుకొని శిష్యుల
బలిచెను.

శ్లో॥ తే శిష్యమాదామణయ స్తదస్తే

సమ్ప్రీప్య కా ఒజ్ఞా ఖలు తావకీనా॥

ఇ తీరయ త్వంతికసంస్థితేషు

స్వప్నోదితం సర్వ మనూద్య పోచే॥

౫౭

తా॥ నెంటనే శిష్యులచటికి వచ్చి న్వామి! మాకాజ్ఞ
యేమి? దయసేయుమన నాతడా స్వప్నవృత్తాంత
మంతయు వినిపించెను.

శ్లో॥ హే శిష్యవర్యా! స్త దసౌ మదీయో

దేహో యదా త్యక్త్యతి భూమి మేతామ్॥

శ్రీ రామదేవ స్త్వనువేవమానా

స్తావన్నిషీదన్వీతి తా వృథాషే॥

౫౮

తా॥ ఓ శిష్యులారా! నాయీదేహము భూమిని వదలు
వలకు శ్రీరామ భజనఁ జేయుచుండు, దని పలికెను.

శ్లో॥ తథా ౭౭త్మ శిష్యా స్త్వను సేవమానా

భక్త్యై వ న త్యాగపిభు జ్ఞాహు స్తే।

అత్రైకదా త్యాగవిభోస్తు రామః

ప్రత్యక్షభూతో నిజగాద చైవమ్॥

౫౯

తా॥ శిష్యులు నట్లే త్యాగయ్యను భక్తితో నువచరించు
చుండిరి; అంతట శ్రీరామచంద్రుడు ప్రత్యక్షమై
యాతనితో నిట్లనెను.

శ్లో॥ పౌషే చ కృష్ణే త్వథ పచ్చమీ తిధౌ

త దావయో రైక్య మహో భవే న్నను।

సవాహ్నిక జ్ఞోవిక మస్తి భూతలే।

ప్రావణ్ణికం విష్కర మాంస్మ రాధునా॥

౬౦

తా॥ ఈ పుష్యబహుళ పంచమీతిథియందు మనయిద్దఱ
కైక్యము గల్గును; తొమ్మిదిరోజులు మాత్రమేగడుపు
ప్రవంచవిషయాసః! వదలి నన్నుమాత్రమేభజింపుము

శ్లో॥ ఇ త్యుదీర్య రమువంశపుష్కవ

స్త్యాగరాజవరభక్త కేళరం।

త్యక్తవా నపి తు శిష్యపుష్కవా

స్సన్నిరౌ త మనునృత్య సంస్థితాః॥

౬౧

తా॥ శ్రీరాముడి నిధముగ త్యాగయ్యకు జెప్పి యాయనను
వదలెను; శిష్యులు నాతని సమీపమందుండి సేవించు
చుండిరి.

శ్లో॥ అష్టాదశ కతాబ్జేతు
బాణాబ్ధి గత వత్సరే!
పరాభవాబ్ధి పౌషే చ
కృష్ణపక్షే థ పంచమే॥

౬౨

తా॥ శ్రీ. శ. 1845 వ సంవత్సరమునకు సరియగు పరాభవ
వత్సర పుష్యబహుళ పంచమీ దివసమందు.

శ్లో॥ ప్రాత స్నానాత్వా కుచిర్భుక్త్యా
శిష్యై స్నానం రమావతేః!
పూజా జ్ఞాత్వా ధ్యాగమగ్నః
త్యాగరాజో బ్రహ్మ దిదమ్॥

౬౩

తా॥ ప్రాతఃకాలమున త్యాగయ్య స్నానమొనరించి శిష్యు
లతోగూడ శ్రీనాథుని పూజను గావించి ధ్యాన
నిమగ్నుడగుచు నిట్లనెను.

శ్లో॥ అహాయ పుత్త్రీ మథ రామవిగ్రహః
ననన్యచిత్తేన నమర్చ యాత్మజే!
మతేః తదీయార్చన తత్పరా జనా
ముక్తి జ్ఞమిష్యంతి న తంత్ర సంశయః॥

౬౪

తా॥ త్యాగయ్య ప్రథమమునఁ గుమార్తెను బిలిచి
అమ్మాయీ! భక్తితో భగవంతు నేమరకఁ బూజించు
చుండుము; తత్పూజకులు నిజముగ మోక్షము
నొందుచురు; సంశయము లే దనెను.

శ్లో॥ తతస్తు శిష్యా నిద పుబ్రవీ దహా
యూయం శరీర స్త్యథ మామక వ్విద్వదమ్॥

మృతేః పరస్మాక్తు కవేరకన్యకా

నదీ తతే స్థాపయ తానుకంపయా॥

౬౨

తా॥ అటుపై శిష్యులబిలిచి ఓయీ! మీరీ నాశరీరమునుండి జీవులు గలించినవిమ్మట దీనినిదయతో కావేరినదీ తీరమున స్థాపింపు మనియెను.

శ్లో॥ తదాది షష్ట్యబ్దపరం సమాధేః

పూజాదికం కార్య మతః పురస్తాత్.

న తత్ర లేకం తురు తాపి యాయుం

బృన్దావ నే నావృణుతా త్మదామ॥

౬౩

తా॥ ఇది మొదలు అరువది సంవత్సరముల పరకా స్థలమున పూజామలుగాని, యితరసమాధి మతాదుల గాని యేమియు చేయవలదు; తులసీ వనముతో నాస్థలము నాచ్ఛాదమొనర్చు డని చెప్పెను.

ఏవం ధ్యాన విమగ్ననిర్మలహృదా శ్రీరామచన్ద్ర్యం స్మరన్ యోగీ త్యాగవిభుః కపాలసువధా స్వాత్మాన మవ్యర్చయన్ ద్వాదశావ్రామపడక్షరం మను మతిశ్రద్ధా యతో మానసే సన్న్యే స్యా త పరాపవర్గ మగమ చ్చిష్యా వ్యథాం ల్లేఖిరే॥

తా॥ తన కుమార్తెకును, శిష్యులకీవిధముగఁజెప్పి ధ్యానమున బ్రవేశించి శ్రీరాముని షడక్షర మహామంత్రముచే జపించుచు మానసికముగ సన్యసించి బ్రహ్మరంధ్రముగ ప్రాణముల వెడల నడచుచు పరాపవర్గ మొందెను; శిష్యులు వ్యథఁజెందిరి.

శ్లో॥ తురుజా గదితం యథా యథం

తథా త్యన్తిక వంస్తితై ర్జనైః॥

అతి పుణ్యవతాః సుకర్మిణాం

కి మలభ్యం భువి సర్వ మీహితమ్॥

౬౮

తా॥ గురువగు త్యాగరాజెట్లు చెప్పెనో శిష్యులునట్లే చేసిరి
పుణ్యాత్ముల కలభ్యమేమి? సర్వ ముపపన్న మేగద.

శ్లో॥ స్వ స్వస్తు ఏర్వావని జీవకోటయే

స్వ స్వస్తు సీతావతయే మహాత్మనే।

స్వ స్వస్తు తత్త్వాగవరాయ యోగినే

స్వ స్వస్తు లోకే కుభ మస్తు నిత్యకః॥

౬౯

తా॥ లోకములోనున్న సమస్త జీవరాసులకు, సీతారాము
లకు, నాకును, పాతకులకు నందఱకు మంగళముగుగాక.

శ్లో॥ కావేరీ తీర వాసాయ

కాఝ్వా మృత వద్మిణే।

నజ్జీతా మృధి చంద్రాయ

త్యాగరాజాయ మంగళమ్॥

౭౦

గద్య॥ ఇతి శ్రీ హయవదన పాదారవింశ వరివస్యాసాది
తో భయకవితావతా శ్రీమల్లంకోప నామక

శ్రీ సీతారామశాస్త్రిణా విరచితే

శ్రీ త్యాగరాజచరితామృతే

పఞ్చమస్సర్గ సమాప్తః

ఓమ్ స్వ స్తి.

గ్రంథస్పాయంసమాప్తః

శుద్ధా శుద్ధ పత్రికా

పంక్తి	తప్పు	
	ఉపోద్ఘాతము	
7	తనైపయమాన్య	తనైపయమాన్య
1	మధియా .	మదీయా
	ప్రస్తావన	
8	పండితకాన్త	పండితకాన్త
18	స్తవయస్త్వదీయ	స్తవయస్త్వదీయ
6	మాత్మికం	మాత్మికం
	గంధము	
6	కా	కా
5	రాజకప్పుడు	రాజకప్పుడు
8	విదిస్త	విదిస్త
శీర్షికలో	రాజ	రాజ
9	ప్రచిన్త	ప్రచిన్త
6	భోక్కుణు	భోక్కుణు
13	శ్రుత్వా	శ్రుత్వా
21	గావించెను	గావించెను
13	నకలాబర్థ	నకలాబర్థ
12	శ్చయలచే	శ్చయలచే
10	విశ్వస్య	విశ్వస్య
14	వార్దియ	వార్దియ
6	కా	కా
14	,,	,,
21	,,	,,

